

dünyaya bakış

Fiyatı: 2500 TL. *(KDV Dahil)*

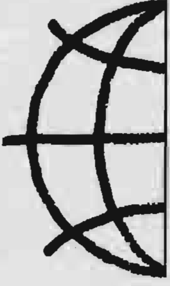
- **Ne Tür Bir Avrupa?** / *J.Anguita*
- **Bütünleşme Önündeki Engelleri Nasıl Kaldırmalı?** / *J.Marjai*
- **Sosyalizmin Sorunları ve Gelişme Zorunluluğu Arasındaki İlişki** / *S.Amin*
- **Günümüzde Komünist Olmak Ne Demektir?** / *Anket*
- **Efsaneler Öldüğü Zaman** / *Y.Bajanov*

Temmuz 1989 **15**

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Su Basın Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık
□ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar □ **Yönetim Yeri:** Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İSTANBUL □ **Dizgi:** Maraton Dizgievi □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Anıl Ofset **Dağıtım:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul **Abone Koşulları:** (Yurtiçi) 6 aylık 12.500 TL., 1 yıllık 25.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 15 DM, 1 yıllık 30 DM Tek Dergi 3 DM
B.Almanya Temsilcisi: Bahattin Erdem
Hesap No: 1056-30421-1066904 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL
Döviz Hesap No: 30103-2308 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL

dünyaya bakış

AYLIK
SOSYALİST
ÇEVİRİ
DERGİSİ

İçindekiler

temmuz 1989/15

Ne Tür Bir Avrupa / **J.Anguita** 5

Hepimiz Aynı Ailenin Üyeleriyiz / **J.Slovo, K.Gill** 11

Bütünleşme Önündeki Engelleri Nasıl Kaldırmalı / **J.Marjai** 20

Sosyalizmin Sorunları ve Gelişme Zorunluluğu Arasındaki İlişki / **S.Amin** 27

Günümüzde Komünist Olmak Ne Demektir / **Anket** 35

Savaşmaya Değer Bir Gelecek / **Yuvarlak Masa** 46

Marksizm Yadsındığı Zaman / **J.Hoffman** 55

Çetin Sorular Dönemi (II) / **G.Simirnov** 58

Efsaneler Öldüğü Zaman / **Y.Bajanov** 69

NE TÜR BİR AVRUPA?

AET Ölçeğinde Komünist Birlik İçin Bir Çağrı, Sol Güçlerin İşbirliği - İşçilerin Çıkarlarını Güvenceye Almanın Tek Yolu

Julio ANGUITA
İspanya Komünist Partisi (İKP)
Genel Sekreteri

1992 yılına dek tek Avrupa Antlaşmasının uygulamaya konması, İspanya için ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu belge serbest ticaretten, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımından ve toplumsal açılımlardan söz ediyor olsa da onun asıl ağırlık verdiği yönler, tutucu ekonomik çevrelerin en fazla çıkar sağlayacağı alanlardır. Radyo, TV ve basın her gün bangır bangır "Avrupa"dan sözediyor. Bizi yönetenlerin yaptıkları açıklamalara göre Avrupacılık modern olmanın eşdeğeridir. Ama sözettikleri ne tür bir Avrupadır?

Önümüze Çıkan Sorunların Üstüne Gitmek

Avrupa Ekonomik Topluluğu bugünkü durumuyla bize uygun değildir. Neden? Gerçeklere bir bakalım:

Avrupa Ekonomik Topluluğunda 20 milyon insan işsizdir ve toplum dışına itilmiştir. 1957 yılındaki kuruluşundan bu yana ekonomik gelişmişlik düzeylerinde derin ekonomik farklılıklar ortaya çıkmış, başlangıçtaki 1/6 oranı Portekiz, İspanya ve Yunanistan'ın katılmasından sonra 1/12'ye yükselmiştir. Yapısal değişimler ve denetimsiz bir biçimde yer değiştiren işletmeler, ekonomiyi istikrarsızlaştırma ve toplumsal çelişkileri kışkırtma eğilimi göstermişlerdir. Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun önerileri doğrultusunda yüksek olmayan bir ücret politikası uygulanmaktadır. Üye ülkelerdeki farklı ücret düzeylerini ve toplumsal koşullara düşük olarak daha bağlı üretim maliyetleri temelinde uygulanan "sosyal damping"lerin sonucunda çarpık rekabetler oluşmuştur. Tek Avrupa Yasası, eğer topluluk içinde bir dayanışma olmazsa, şimdiki durumda en açık biçimde Kuzey ve Güney Avrupa arasında varlığını sürdüren ekonomik dengesizlik ve eşitsizlikleri daha da şiddetlendirecek bir serbest ticaret politikasını ortaya koymaktadır. Kaçınılmaz olarak çok gelişmiş baskıcı ülkelerle, az gelişmiş ve bu nedenle baskı altında olan ülkeler arasında gerilimler olacaktır.

Kendimizi kandıramayız. *Büyük sermayenin üstünlüğü ve egemenliği* altında bir tek pazarla karşı karşıyayız. Bu, tüm Akdeniz tarımı için ciddi bir risk doğruyor. İşte İspanya'da bugün yoğun bir biçimde tarım alanlarının yüzde 80'ini etkileyebilecek bir kararname üzerinde çalışılıyor. "İstikrar Önlemleri" planlanmaktadır, yani; topraklarından zorla uzaklaştırılacak olanlara verilecek tazminatlar. Açıktır ki bu planlar, özellikle Andalucia'da uzun zamandan beri varolan tarım reformu istemiyle çelişmektedir.

Dış politika konularına gelince, birçok AET ülkesinde iktidarda bulunan hükümetler, tutumlarında çok küçük farklılıklar olmakla birlikte, bir nükleer caydırıcılık ve blokların korunması politikasından yanadırlar ve bunu topluluk çerçevesinde de onaylatmak istemektedirler. Bu tutumlarıyla, Varşova Antlaşması Örgütü'nce ileri sürülen silahsızlanma önerilerini dikkate almamaktadırlar. Çünkü bu öneriler yalnızca nükleer değil, konvansiyonel silahlarda da bir indirimi öngörmekte ve böylece Avrupa savunması gereksinimi konusundaki tezleri geçersiz kılmaktadır.

Bu ve öteki sorunlar, sol güçleri, Avrupa'daki yeni durumun dayattığı görevleri kabul ederek tümüyle farklı bir yol izlemeye zorlamaktadır. Batı Avrupa'da böylesi bir politika konusunda durmadan konuşan unsurlar vardır. Biz, kendi alçak gönüllü katkımızı yapmaya ve özellikle Batı Avrupa komünist partileriyle ilişkilerimiz açısından, entegrasyon sürecine ilişkin sorunları tartışarak, onlarla bir Sol birlik yaratılmasına çalışıyoruz.

Bilindiği gibi, Batı Avrupa komünist partileri arasında bu soruna ilişkin farklı tutumlar vardır: Fransız Komünist Partisi Tek Yasa'yı önemsememeyi yeğlerken, İtalyanlar bir tür uluslarüstü projeden sözediyorlar. Portekizliler çok daha sıkışık bir durumdalar, çünkü Tek Yasa'nın sağcı eğilimi Portekiz ekonomisini, daha da kötüsü Nisan Devrimi'nin utkusunu tehdit ediyor.

İKP'nin tutumu belki de bunların ortasında bir yerdedir. Biz üretici güçlerin gelişiminin durdurulamaz olduğunu belirtiyoruz. Ekonominin uluslararasılaştırılması, pazarların içiçe geçmesi, ticaretin ve iletişim araçlarının genişlemesi gibi olgular, daha homojen coğrafi bölgeler doğrultusunda ilerleme gereksinimiyle birlikte bizde, İspanya Komünist Partisi'nin koşulsuz olarak *Avrupa kuruculuğunu* desteklemesi gerektiğine ilişkin derin bir inanç oluşmasına yol açmaktadır.

Bu, kesinlikle açık, tutarlı ve belirsizlikler taşımayan bir politika olmalıdır. Ana halka, nükleer savaşı önlemek, barışı sağlamak ve işçi sınıfının çıkarlarını korumaktır. Bu, komünist partiler arasında bir amaçlar bütünü etrafında ortak bir program, bağlaşıklıklar ve eylem birliği gerektiren bir alternatif yolun, görevlerin tanımlanıp izlenmesi demektir. Bu durumda önemli bir amaç, Batı Avrupa'nın kuzey-güney ve tek tek bölgeleri arasındaki gelişme farklılıklarını azaltmak olacaktır. Bu amaçla askersel harcamalar düşürülürken topluluğun bütçesi artırılmalıdır. Tüm kararlarda insan ekonomik ilerlemenin merkezine konmalıdır. Eğer toplumda işsizlik istemiyorsak, uygun bir ücret sistemi uygulayarak çalışma saatlerini azaltmamız gerekmektedir. Aynı zamanda, bir karşı kültürel saldırıyı tırmandırmamız, çevrenin korunmasını sağlamamız, Üçüncü Dünya ülkeleriyle yeni ilişkiler geliştirmemiz ve başkaları gerekmektedir. Bu, Sol

güçlerin misyonudur. Ama eğer onlar, görüşme ve kendi alternatif önerilerini ileri sürme yerine kendi içlerinde tartışırlarsa, birlik kuramazlarsa, olacakların sorumluluğunu taşıyacaklardır.

Sol güçler arasında olanaklı işbirliği biçimleri konusunda, bunlardan birinin, Batı Avrupa'nın çeşitli bölgelerinin kalkınma düzeylerini eşitlemeye yönelik bir plan geliştirmek ve ekonomik planlamanın başlaması için bir kampanya yürütmek olmasını öneririm.

Ekonomik güçlerin kesinlikle denetimsiz bir biçimde rol oynaması planlamayı zorunlu kılmaktadır. Piyasa mantığı, bir ekonomik güç yoğunlaşmasına ve ekonomik süreçlerde dengesizliğe yol açmaktadır. Sol,bir başka yol izlemek zorundadır.

Ne Tür Reformlar?

Bizim Avrupa kuruculuğuna yaklaşımımız aşağıdaki gibidir:

Her ne kadar bu aşamada AET çerçevesinde çalışıyorsak da, komünistler *Avrupa'yı yalnızca Batı Avrupa Ortak Pazarı'na indirgemektedirler*. Çünkü, özellikle KEYK ülkeleriyle genişleyen ilişkileri dikkate alarak, Avrupa kuruculuğunun topluluk sınırlarının ötesine geçtiğini düşünüyoruz.

İspanya Komünistleri, Avrupa'yı Üçüncü Dünya'dan yalıtlanmış ve bu nedenle insanlığın dörtte üçüne ilişkin hiçbir planının bulunmadığı bir biçimde düşünmüyorlar. Avrupa merkezciliği kavramının tersine, dayanışma içindeki bir Avrupa'nın onlarla her alanda -yalnızca dış borçlar konusunda değil, yeni uluslararası ekonomik düzen kurulması konusunda da- işbirliği yapmasını savunuyoruz.

Son olarak, bizim Avrupa kuruculuğuna destek oluşumuz, İspanya'nın ve herşeyin üstünde İspanya çalışan halkının çıkarlarından vazgeçtiğimiz anlamına gelmemektedir.

Tek Yasa'ya ve onun sonuçlarına ilişkin olarak, İKP köklü yapısal reformlar gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu, örneğin, sosyal sigortalar alanında (burada İspanya öteki AET ülkelerinin gerisindedir) finansman ve kredi düzeylerinde aynılık sağlanmasını içermektedir. Bir örnek alınarak topluluk çapında işsizlik sigortası önermek olanaklı olacaktır.

Çalışan halkın yaşamsal istemleri arasında AET ülkelerinde çalışma haftasının 35 saate indirilmesi de vardır. Avrupa firmalarının statülerinde, kârlarının önemli bir kesimini en fazla gereksinim duyulan bölgelere yatırmalarını sağlayacak mekanizmalar yaratılarak köklü reformlar yapılmalıdır. Topluluğun tarım politikası, AET'nin zengin bölgelerindeki üreticilerin ayrıcalıklı konumunu sona erdirmek amacıyla yeniden gözden geçirilmelidir.

Topluluk bütçesinde de köklü bir reform gereklidir. Bu bütçenin AET gayri safi iç hasılasının yüzde 1.5 inden az olması komiktir. Böyle kıt bir bütçeyle hiçbir ciddi ekonomik ya da toplumsal program finanse edilemez. Daha da kötüsü, 1993 yılına kadar altyapı için ayrılan fonlar, bu yılın gayrısafi iç hasılasının yalnızca yüzde 0.3'ü tutarındadır. Araştırma ve teknolojik geliştirme, çevre koruması, taşımacılık ve öteki alanlarda gerçek bir entegrasyonu finanse etmek için elde kullanıma hazır fon bulun-

malıdır. Bölgesel kalkınma konusunda ekonomik politikalarda daha büyük işbirliğini vurgulayan yeni bir bakış açısı oluşturulmalıdır. Bu, Avrupa para birimi sisteminin pekiştirilmesinin yalnızca topluluğun gelişmiş ülkelerine dönük yarar sağlamaması için yaşamsaldır.

Dış politika alanında İKP, sol güçler arasında ortak alternatif politikaların değerlendirilmesi tartışmalarına konu olabilecek öneriler ileri sürmektedir. Mihail Gorbaçov'un nükleer yığınakların ortadan kaldırılması ve konvansiyonel silahların en aza indirilmesi konusundaki önerilerinin dikkate alınmasını, benimsenmesini ve genişletilmesini istiyoruz. Partimiz, her iki askersel blokun görüşmeler yoluyla feshedilmesinden yana olmuştur. İspanya'nın NATO askersel kanadına katılmasına, özellikle hükümetin ABD ile üsler konusunda anlaşma imzalayarak halkımızın referandumda ortaya konulan iradesini hiçe saydığı için hâlâ karşı çıkıyoruz. Avrupa devletleri arasında silahsızlanma, nükleer silahların ortadan kaldırılması, nükleersizleştirme ve barış politikası konusundaki çift taraflı ve çok taraflı antlaşmalar en geniş desteği gerektirmektedirler.

Bu bağlamda, *Batı Avrupa'nın askersel bütünleşmesi* sorununa değinmek istiyorum. Avrupa kurulduğu için onun bir savunma politikası olması gerekir savı ileri sürülmektedir. Ama böyle bir politika, herşeyden önce düşmanın tanımlanmasını gerektirir. Şimdiye dek düşmanın Varşova Paktı olduğu söylendi. Ancak, detantın güçlendirilmesiyle bu değerlendirmeler tüm anlamlarını yitirmişlerdir. Bu nedenle İspanya'nın NATO'ya ve Batı Avrupa Birliği'ne girmesine tümüyle karşıyız. İspanya'nın bu bloklarda yeri yoktur ve biz bu tutumu öteki politik güçlere karşı da savunacağız.

Avrupa *sivil kuruluşlarına* gelince, bunlar barış ve silahsızlanma savaşımında önemli bir rol oynayabilirler. Bence, Batı Avrupa adına Avrupa Parlamentosu, Doğu adına, orada buna karşılık gelen sivil örgütler barışı tartışmalıdırlar. Bu gruplar konuşmalı ve ilgili askersel yapıların uyması gereken anlaşmalar yapmalıdırlar.

Biz Gorbaçov'un *Ortak Avrupa Evi* kavramını destekliyoruz. Avrupa'daki bu olgu, ekonomik gelişmenin kendine özgü mantığından dolayı Ortak Pazar'ın çok ötesinde ortaya çıkmıştır. Bugün çok farklı yerlerdeki insanlar aynı televizyon programlarını izlemekte, aynı radyo istasyonlarını dinlemektedirler. Modern iletişim, basın ve turizm insanları birbirlerine daha da yaklaştırmış, uzaklıkları kısaltmış ve sınırları aşmıştır. Bu durum, hoşlansak da hoşlanmasak da, Avrupa'nın sonuçta tek bir bütün oluşturacağı anlamına gelmektedir.

İsimlerden Daha Fazlası Önemli

Eğer ileri sürülen öneriler yaşama geçirilecekse, doğal olarak, uygun çok uluslu politikaya sahip belli toplumsal güçlere gereksinim vardır. Bu, iktidarı almaya ve Avrupa kuruculuğu projesini yeniden yönlendirmeye hazır bir bloku, Komünistlerin, Sosyalistlerin, Sosyal Demokratların, bu doğrultuda hareket edecek Hristiyanların, Yeşillerin ve elbette, sendikaları da içeren yığın hareketlerinin pragmatik bir bağlaşıklığını temsil eden bir bloku gerektirmektedir.

Tarihsel deneyim bize, komünistlerin birleşik bilinçli çabaları olmadan alternatif

bir bağlaşıklık oluşturmanın çok güç olduğunu öğretmiştir. Bu nedenle, sürekli olarak Batı Avrupa komünist partileri arasında ne denli genel karakterli olursa olsun programatik bir anlaşmanın önemini vurgulamaktayız. Bunlar arasında farklılıklar olduğunu biliyoruz. Ama komünistlerin, bir *ortak pragmatik çizgi* oluşturmak için çaba; sentez, diyalog ve sabır içeren bir çaba göstermeleri istenmektedir. Bu adımlar, öteki Sol güçlerle anlaşmaların başarılmasını engellemeyecektir. Tersine, Avrupa'da bir Komünist birliğin ortaya çıkması, bağlaşıklıklar kurulmasını çok daha çabuklaştıracaktır.

İKP şimdi çeşitli komünist partiler arasında bu teze ilişkin bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Bunun için iki neden vardır: Fransız ve Portekizli yoldaşlarımızla, işçi sınıfının çıkarlarını korumak için bir ulusal cephe yaratılmasının gerekliliği düşüncesini paylaşıyoruz ve İtalyan yoldaşlarımızın tek bir Avrupa'yı yürekten desteklemelerini paylaşmaktan da korkmuyoruz. İKP bunları önemli görmekte ve birini diğerinden öne çıkarmamaktadır. Biz AET'yi reddetmiyoruz. Alternatif programların hayata geçirilmesi koşuluyla bu konuda olumlu bir görüşümüz vardır. Ve, elbette, komünistler arasında birlik için ardıcıl bir biçimde çalışmaktayız. Portekiz, İtalyan, Yunanistan, Belçika ve Fransız komünist partileriyle aramızdaki ilişkilerin olumlu bir anlam taşıdığını düşünüyoruz.

AET'de bütünleşen *tüm ülkelerin komünist partilerinin birleşmesi çağrısında* bulunuyoruz. Bu doğrultudaki çabaların hızlandırılması zorunludur. Çünkü çalışan halkın çıkarları ancak Sol'un karakteristik özellikleri olan işbirliği ve dayanışma temelinde korunabilir.

Burada Sol güçlerin bileşimini, bunların olası bağlantılarını ve herşeyin üstünde Komünistler, Sosyalistler, Sosyal Demokratlar ve ötekiler arasındaki ilişkileri tanımlama sorunu ortaya çıkmaktadır. Somut politik durum akılda tutulmalıdır, çünkü bu, herhangi bir ortak paydaya indirgenemez. Komünist ve Sosyalist partilerin hem iç hem de dış politikalarında pek çok farklılıklar vardır. Örneğin, İspanya Sosyalist İşçi Partisi nükleer caydırıcılığı savunmaktadır ve ulusal politikası büyük ölçüde dış çıkarlara bağımlıdır. Portekiz Sosyalist Partisi ülkenin demokratik anayasasını değiştirmeyi kabul etmiştir. Fransız sosyalistlerinin de (dış politikaya ilişkin) silahlanma konusunda çok özel görüşleri olduğu görülmektedir.

Avrupa sorunlarının ilerici bir çözümü için savaşım içinde Komünistler ve Sosyalistler arasındaki bağlaşıklığa bakıldığında tek bir bileşimin olanaksız gözükmektedir. Bir yanda Batı Avrupa birliğini destekleyen sosyalist ve komünist partilerimiz varken öte yanda, Avrupa birliği sözleşmesinin geri dönülebilir olduğu düşüncesiyle, bunun iptal edilmesi gerektiğini düşünen komünist ve sosyalist partilerimiz vardır. Ancak, *komünistlerin tek başların alternatif bir politikayı üretip hayata geçiremeyecekleri* apaçık ortadadır.

Bence, hata şuradadır: Komünistler ve Sosyalistler arasında ortak bir program oluşturulurken, tartışmalar, sanki bir alternatif oluşturmak için sihirli bir güce sahiplermiş gibi isimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Oysa önemli olan programlar, bunların içeriği, yaşamın yukarıda değindiğimiz en önemli sosyopolitik sorunlarına yönelik tutumlardır. Komünistler, Sosyalistler ve Sosyal Demokratlar bu sorunlar karşısındaki

konumlarını yeterli buluyorlar mı? Eğer bulmuyorlarsa, Sosyalistler ne kadar sosyalizm konusunda konuşursa konuşsun, biz ne kadar komünizmin ilkelerinden söz edersek edelim bir şey elde edemeyeceğiz. Bugünün Avrupa'sında "Komünistler artı Sosyalistler" formülü kendini somut sorunların denek taşında kanıtlamalıdır.

Bu, yalnızca Sosyalistler ve Komünistler için değil, Yeşiller, vb. gibi öteki hareketler ve örgütler için de geçerlidir. Bağlaşıklığa ilişkin olarak a priori (*), evet ya da hayır denilemez. Sonuçta gerçekten elde edilen *benimsenecek program*dır ve yaşama geçirilir.

Bu bağlamda sendikaların rolüne de değinmek istiyorum. Son birkaç yılda sendika hareketinde yeni gelişmeler olmuştur. Geleneksel ya da klasik rollerinden, yani çalışan halkın ivedi çıkarlarını savunmadan başka, çağdaş toplumsal ve ekonomik süreçlerin birçok yönlerine ilişkin sosyopolitik işlevler de yüklenmeye başlamışlardır. Örneğin; sendikaların bugüne dek en büyük önceliği, daha yüksek ücret ya da yaşam koşullarının iyileştirilmesi istemlerine verdikleri olgusunu alalım. Ama eğer insan işini kaybederse ne olacaktır? İşsizler hangi sendikaya aittir? Bunlar sınıf savaşımına nasıl çekileceklerdir? 30 yaşını daha yeni aşmış bir işsizin, eğer yıllardır çalışmıyorsa ya da yaşamı boyunca hiç çalışmamışsa bilinci ve üretim karşısındaki tutumu ne olacaktır? Bu yalnızca şirketlerin ve sektörlerin değil bir bütün olarak toplumun da sorunudur. Sendikalar, politik partilerle birlikte, sınıf rollerini aşarak ama ekonomik istemler görüşünü yitirmeden toplumsal yaşamın tüm boyutun görmelidirler.

Biz İspanya'da, İşçi Komisyonları'yla birlikte kararlar alırken, daha şimdiden, tam istihdam sağlanmış, iş günü kısaltılmış, vb. bir toplum öngörüyoruz. Parti ve sendikalar, birlikte, teorik ya da politik nitelikteki konuları tartışıyoruz. Bu, "Avrupa kuruculuğu" , ya da Avrupa'nın geleceği sorunlarının sendikaların da alanına girdiği anlamına gelmektedir. Onların Sol güçler bileşimi içinde kendilerine özgü bir yerleri vardır.

İspanya komünistleri, ülkemizdeki işçi hareketinin güçlenmesinde bir kilometre taşı olan, Birlik Kongre'lerini geçenlerde topladı. Kendi içimizde birlik için savaşım (*) verirken, ardıcıl bir biçimde işçilerin ve geniş halk kesimlerinin çıkarları doğrultusunda hareket eden ve demokrasi, toplumsal ilerleme ve barış düşüncelerini savunan *tüm hareket ve yapılanmaların birliği* için de çalıştık. Dünyada ve burada Avrupa kıtasında ortaya çıkan değişiklikler, Avrupa ve dünya halklarının yararı için bu değişimlerden yana olan herkesin ortak çabalarını gerektirmektedir.

Deneyden önce (Çev.)

HEPİMİZ AYNI AİLENİN ÜYELERİYİZ

Joe SLOVO
Güney Afrika Komünist Partisi Genel Sekreteri
Ken GİLL
İngiliz Sanayi Bilim ve Maliye Çalışanları Sendikası Genel Sekreteri

Bundan tam yüz yıl önce, 1889'un Haziran'ında, II. Enternasyonalin Paris'te toplanan kongresinde, her yılın 1 Mayıs gününün çalışanların uluslararası dayanışma günü olarak saptanması kararlaştırıldı. Karşılıklı bağımlılığın egemen olduğu günümüz dünyasında, enternasyonalizm yeni boyutlar kazanıyor. Çalışanların ve ilerici güçlerin dayanışma eylemlerinin etkinliği nasıl artırılabilir? Komünistlerin, sosyal demokratların, diğer emekçi akımların ve bağımsızlık hareketlerin işbirliğinin bu etkinliği artırma yönününde sunduğu olanaklar nelerdir? Bu sorular, dergimizin isteği üzerine bir araya gelen, biri Afrika ulusal kurtuluş hareketinin ve komünist hareketin seçkin temsilcilerinden, diğeri ise İngiliz İşçi Sendikaları Birliği (Trade Union Congress) eski başkanı ve halen ülkenin en önemli sendikalarından birinin lideri olan Joe Slovo ile Ken Gill arasındaki diyalogun konusunu oluşturdu. Bu söyleşinin bir özetini aşağıda yayınlıyoruz.

Karşılıklı Bağımlılıktan Ne Anlıyoruz?

J. Slovo: Günümüzde sık sık "karşılıklı bağımlı dünya"dan söz ediliyor. Bana göre, her şeyden önce, dünyada yaşayan tüm insanlar arasında, hiçbir sınıf veya yönetim biçimi gözetmeksizin, her şeyin mahvına yolaçacak olan nükleer bir felaketin önlenmesi hususunda bir "karşılıklı bağımlılık" sözkonusudur.

Değişen gerçekler, Lenin'in emperyalist amaçlı savaşların kaçınılmazlığı üzerine ortaya attığı düşüncelerin yeniden açıklığa kavuşturulmasını gerektiriyor. Günümüzde varılan emperyalist saldırganlığın dizginlenebileceği sonucu, Lenin'in yaşadığı dönemde mevcut olmayan bir dizi nesnel veriye dayanıyor. Bütün dünyayı kaplayacak bir yangının kapitalizmi de yakıp kül edeceği olgusu, askersel alanda iki karşıt sisteme dahil ülkeler arasında buluşma noktalarını ortaya çıkarıyor.

Gorbaçov tarafından, evrensel değerlerin sınıfsal değerlerden daha üstün olduğu biçiminde formüle edilen tezi ben şöyle anlıyorum: Belli değerlerin savunulması ter-

si durumda çatışacak sınıfların karşılıklı yararınadır. Ama bu değerler de sınıfsaldır. Örneğin güçler dengesi bozulacak olsa, emperyalizmin kendini yine insanlık değerlerine bağlı hissedeceği çok kuşkuludur.

K. Gill: Karşılıklı bağımlı bir dünyada yaşıyoruz ve bu bağımlılık şu bakımlardan daha da artıyor: İletişim ve seyahat çok hızlanmıştır, başta hızlı sanayileşmeden kaynaklanan çevre kirliliği dünyanın ekolojik sistemini tehdit etmektedir. Ve dünyanın borç sorunu, yoksulluğu arttıran, talebi kısıtlayan ve uluslarası finans sisteminintemellerini çürüten bir kısır döngüye girmiştir. Bu etkenlerin önemi özellikle son yirmi yılda çoğaldı. Yukarıda işaret edilen sorunların, başlıca sanayileşmiş ülkelerin işbirliği olmaksızın çözümlenebilmesi bana imkânsız gözüküyor. BM'nin ve onun uzmanlaşmış alt kuruluşlarının rolü gittikçe artmaktadır. Ancak, bu yeni koşullarda da toplumsal politik mücadelenin ve uluslararası dayanışmanın önemi asla azalmadı. Tersine, ilerici güçler ve hareketler, dünyanın her yerinde çok daha elverişli bir güçler dengesiyle karşı karşıyadırlar.

S. Slovo: Bu olanakları kullanırken hedeflerimizi açıkça belirlemeliyiz. Kuramsal açıdan sınıf savaşının barış için mücadeleye bağlı olduğunu ya da tam tersini söylemek bana biraz şüpheli geliyor. Bu ikisi arasındaki ilişki her somut duruma ve her ana göre değişiyor. Bazı ulusal bağımsızlık savaşımlarında barışı sağlamanın bir önkoşulu pekâlâ bir silahlı devrimci baskı aşaması olabilir. Namibia örneği ortadadır. Güney Afrika'da, Pretoria hükümetiyle zamansız anlaşma görüşmeleri, hükümet üzerindeki baskımızı zayıflatmaktan başka bir şeye yaramaz. Oysa, bu baskı olmaksızın, barışçı dönüşümler gerçekleştirmeyi umamayız bile. Başka bir deyişle, özgürlük ve barış savaşımları arasında pek çok yerde yaşamsal bir bağ vardır. Üç biçimiyle, kurtuluş savaşımını barış savaşımına bağımlı kılmaya çalışmak, nesnel olarak özgürleşmemiş, gelişmekte olan dünyanın çıkarlarını özgür ve gelişmiş dünyanın çıkarlarına bağımlı kılmakla aynı etkiye sahip olacaktır. Böylesi bir durum, etkin dayanışma yoluyla her iki soylu amaca doğru ilerlemek yerine statükoyu korumaya ve onu kabullenmeye götürebilirdi.

K. Gill: En büyük iki gücün karşılıklı olarak cepheleşmesi ve bunların elindeki nükleer savaş başlıklarının yeryüzündeki tüm yaşamı ortadan kaldırabileceği günümüzün nesnel gerçeğidir. O halde barışı koruma zorunluluğuyla, toplumsal mücadeleyi ve ulusal bağımsızlık mücadelesini nasıl birleştirmeliyiz? Kuşkusuz, Gorbaçov tarafından uluslararası ilişkiler alanına getirilen yeni ve dinamik anlayış, silahlanmanın denetim altına alınması ve silahların sayısının indirilmesi konusunda değil, aynı zamanda özgürlükçü ve ilerici güçlerin üzerinde durduğu diğer birçok konuda da verimli gelişmeyi beraberinde getirecektir.

Gerçekten de, uzun yıllar boyunca, yığınsal halk hareketleri gerek silahla, gerek diplomatik geniş bir uluslararası desteğe karşın, saldırgan ve baskıcı güçlere karşı kesin bir başarı kazanamadılar. Bu koşullarda ve bölgesel uzlaşmazlıkların siyasal alanda çözülmesi çabalarına verilen hızı da dikkate alarak silahlı mücadeleyi öne çıkarmak yerine görüşmeler yoluna başvurmak, ilerici güçler açısından daha yararlı olacaktır.

Güney Afrika örneğini ele alalım: Son gelişmeler çok cesaret vericidir ve Küba birliklerinin önemli bir rol oynaması söz konusu değildir. Afrika Ulusal Kongresi

giderek artan büyük bir destek ve saygınlık kazanmıştır ve bu Apartheid rejimini devirmede belirleyici olacaktır. Ama sanıyorum, Mihail Gorbaçov'un prestij ve yaklaşımı ve Moskova'nın sürüncemede kalmış bölgesel sorunlara çözüm bulmaktaki kararlılığı Namibya'daki düğümün ulusal bağımsızlık ve demokrasi savaşçıları lehine çözülmesinde yardımcı olmuştur.

J. Slovo: Ama tüm anlaşmazlıklar politik yollardan çözülecek kadar olgunlaşmamıştır. Aralarında büyük farklılıklar var. İki devlet arasındaki çatışmalarda, güncel koşullar politik bir çözümü gerekli kılıyor. Fakat dış güçlerin devrimci ya da karşıdevrimci güçlerin yanında yeraldığı bir iç savaştan doğan uyuşmazlıklar söz konusu olduğu zaman, ne sonuç vereceği kestirilemeyen bir görüşme sürecini her türlü bedeli ödemeyi göze alarak kabullenmek bence doğru değil. Çünkü bu durumda nihai çözüm ve kalıcı barış gecikebilir.

"Ulusal uzlaşma" kavramı da bu bağlamda düşünülmelidir. Örneğin, Angola'da MPLA, Savimbi tarafından yönetilen UNİTA ile ulusal bir hükümet kursaydı, bu bölgedeki tansiyonu düşürürdü. Ancak böyle bir çözüm, Angola halkının ve onun dostlarının, ülkenin sosyalist geleceği için elverişli koşullar yaratma olasılığını azaltırdı.

Ulusal uzlaşma doktrini evrensel bir doktrin olarak görülmemelidir. Tersi durumda, şu ya da bu ülke halkını etkileyerek çatışmanın sınıfsal temelini oluşturan sorunlar ikinci plana itilmiş olur. Bir global kavram olarak ulusal uzlaşmanın felsefesi sınıfsal ve toplumsal savaşımların tarihin başta gelen itici gücü olduğu şeklindeki markşist postülayı reddetmektedir.

Elbette (çıkış nedeni ne olursa olsun) bir çatışmanın görüşme, hatta uzlaşma, anlaşma gerektirdiği yerde "sonuna kadar savaş" söz konusu olamaz. Böyle bir çözüm yolu, iç güçler tarafından, hem iç hem de dış bir dizi nedenden dolayı doğru görülebilir. Hatta iç güçlerin, global bir felakete dönüşme riski olan bir iç çatışmayı ortadan kaldırdığı ya da erittiği durumlar da olabilir. Ama, toplumsal ilerleme ve ulusların bağımsızlığı ve kendi kaderini tayin hakkı için verilen savaşımı frenlemek veya sınırlandırmak olanaksızdır. Bu savaşım kararlılıkla sürdürülecek ve uluslararası dayanışmaya gereksinim duyacaktır.

Doğaldır ki, haklı ve haksız savaşlar kavramının geçerli olduğunu ve iç uyuşmazlıklara da uygulanabileceğini kabul ediyorum. Başka bir deyişle, haklı bir savaşım yürütenlere destek vermek sosyalistlerin ve demokratların ahlaksal bir görevidir. Bununla birlikte, gericilik adına dövüşen güçlere emperyalizm tarafından yapılan destek ahlak dışıdır. Çünkü haksız savaşı özendirmektedir.

K. Gill: Joe, sanıyorum ki sen, sınıfsal uzlaşmazlıklarla, akılcı bir devlet politikası izlemekle kaçınılabilecek uyuşmazlıklar arasında bir ayırım yapılması gereğini açıkça belirttin. Dünyadaki karşılıklı bağımlılık, toplumsal barışı sağlamak için yeterli bir gerekçe oluşturmuyor. İstesek de istemesek de sınıf savaşımı, bu uluslararası konjoktür içinde, kapitalist toplumda geçerli bir yasa olarak kalıyor. Çoğu kimse bugünlerde kendine şu soruyu soruyor: Sovyetler Birliği ulusal uzlaşma doktrini adına toplumsal ve ulusal bağımsızlık savaşımı verenleri yalnız bırakarak uluslararası dayanışmayı ortadan kaldıracak mı? Batılı devletler, SSCB'nin devrimci hareketlere verdiği desteği keseceğini umuyorlar.

Acıdır ki, bazı teorisyenler, bedeli ne olursa olsun barışçı çözümü dayatmaya çalışarak, işi, sözkonusu umutları desteklemeye kadar vardırıyorlar. Küçük bir kıvılcımın büyük bir yangına dönüşebilecek olması bir panik havasına yol açıyor. Ama uluslararası dayanışmaya zararlı olabilecek bu yargılar, benim görüşüme göre, sosyalist ülkelerdeki parti yöneticilerinin görüşlerini yansıtmıyor.

Yerel uyuşmazlıkları çözümleyebilmek için uluslararası kuruluşlara başvurmak, geçmişe oranla günümüzde daha önemlidir. Böylelikle, "sıcak nokta"ların bir dünya savaşına yol açmasını önlemek daha kolaylaşacaktır. Ancak, bu kuruluşların, halkların toplumsal dönüşümler için verdiği savaşımları bastırmak için kullanılmalarına da dikkat etmek gereklidir.

Nesnel Gerçekleri Cesaretle Karşılamak

J. Slovo: Doğu ve Batı arasında, bugün görülmekte olan iyileşmelerin ilerici ve antiemperyalist güçler arasındaki dayanışmayı pekiştireceğine katılıyorum. Barış içinde birarada yaşamaya, devletlerarası ilişkilerin ideolojilerin gölgesinden çıkarılmasına ve dünyadaki açlığı gidermek amacıyla silahsızlanmaya her türlü desteği vermeye hazırız. Sovyetler Birliği'nin başlattığı barış taarruzunun eriştiği başarı insanlık için yeni bir umut ışığı yaktı.

Bununla beraber, Gorbaçov tarafından ortaya atılan doğru hedeflerin başkaları tarafından teorileştirme biçiminde kuşkular vardır.

Örneğin, emperyalizmin doğasındaki sosyalizmin ilerlemesini engelleme, olanaklı olduğunda sosyalizm cephesini geriletme eğilimi küçümseniyor. Benim de televizyondan izlediğim son konuşmalarından birinde, ABD Başkanı Reagan'ın, sekiz yıllık yönetimi sırasında bir karış toprağın bile komünistlerin eline geçmediğini söyleyerek böbürlenmesi bir raslantı değil.

Bir başka örnek de şudur: Yeni bir ekonomik düzen kurmak için çalışıyoruz. Ama kendimizi, WMR'nin düzenlediği uluslararası bir tartışmada sözalan konuşmacılardan birinin yaptığı gibi hayallere kaptırarak emperyalizmin de "eşitlikçi bir ekonomik düzen"in kuruluşuna ya da "haksız ekonomik ilişkilerin" ortadan kaldırılmasına katılacağını sanmamalıyız. Silahsızlanma sonucunda edinilecek kaynak fazlasını "dünya nüfusunun acil ve gelecekte ortaya çıkabilecek gereksinimlerini gidermek için"[1] kullanılacağına ilişkin herhangi bir anlaşılabilir neden de göremiyorum.

Diğer bazı yazarlar ise, "antisömürgeci savaşımların geçmişte kalan bir şey olduğunu"[2] ileri sürüyorlar. Gerçekten de yeni sömürgecilik kavramını ve azgelişmiş dünyanın emperyalizme karşı savaşımı içinde harekete geçirilmesinin nesnel olanağını reddediyorlar.

Son olarak, yeni düşünce üzerine birçok yazıda ortaya konan, iki sistem arasın-

---

(1) Bkz. Prof. Yuri Krasin'in "SSCB'de ve Uluslararası Komünist Harekette Perestroyka" ya katkısı WMR, No.9 1988, s. 102.
(2) Bkz. Tarih Doktoru G. Mirsky'nin "Biz ve Üçüncü Dünya" tartışmasına katkısı, **International Affairs**", No. 12, 1988, p. 136.

daki rekabetin çağımızın başta gelen eğilimi olmaktan çıktığına ilişkin görüşleri de onaylayamayız. Elbette, sözkonusu rekabet güce başvurmayı gerektirecek bir biçime dönüşmemelidir. Ama bu rekabeti temel eğilim olarak kabul etmesek, insanlığın gelecekte izleyeceği yola ilişkin tartışma neye yarayacak? Ve bu çelişki, silahların gücüyle değil, ideolojik savaşım ve barışçı rekabet yoluyla ama mutlaka çözülecektir.

Yeni düşünce üzerine tartışmaya girenlerden bazıları iç sınıf savaşımlarında "uluslararası dengeyi" korumak uğruna çatışmalardan vazgeçilmesini ya da bunların hafifletilmesini öngörecek[3] ya da "uluslararası sandalın sallanmaması" çağrılarında bulunacak kadar tehlikeli noktalara yaklaştılar. Ama kuşkusuz, her toplumsal ya da ulusal kurtuluş savaşımı dengeyi bozacak ve gerçekleştirilmeye çalışılan dönüşümleri destekleyenler ve bunlara karşı çıkanlar arasında bir şiddet kaynağı olacaktır.

Ne yazık ki, bu ve benzeri tezler, yeni düşüncenin bir parçası olarak sunuldu. "Eski düşünce"nin bir temsilcisi olarak suçlamayı da göze alarak, bu görüşleri sorgulamamız gerekiyor. Bütün bunlar Gorbaçov'un "evrensel değerlerle sınıfsal çıkarlar arasındaki ilişki"ye dair görüşlerin güncelliğini ve önemini gösteriyor.

K. Gill: Senin verdiğin örnekleri "yeni düşünce" olarak adlandıramayacağım, Joe. Yaşlı İngilteremizde, kapitalizm-öncesi formülleri sınıflararası işbirliği diye allayıp, pullayıp yenilik diye boşuna sunmaya çabalayıp duranlara artık alıştık. Emperyalizmin politik emellerinden henüz vazgeçmediğini hatırlatmanın çok önemli olduğunu söylemeliyim. Bugün, Amerikan birliklerinin Vietnam'da uğradığı bozgunun ardından onbeş yıl geçtikten sonra, bu ülke halen, bağımsızlık hareketini bölmeye, ezmeye çabalıyor ve dünyadaki tüm ilerici güçler üzerinde büyük bir baskı uyguluyor. Emperyalist güçlerin, Afganistan'da Cenevre antlaşmasının koşullarına uymayı reddetmeleri, bu güçlerin dünyanın kontrolünü ele geçirmeye can attıklarının yeni bir kanıtını oluşturuyor.

Reagan'ın, kendi başkanlığı döneminde sosyalizmin gelişme gösteremediği savı doğru olsa bile, emperyalizm de aynı dönemde en küçük bir başarı bile elde edemedi. Ve hatta bazı bölgelerdeki konumu geriledi. Moskova'nın da, barış içinde birarada yaşama politikasında önceliği alırken bu durumun farkında olduğunu düşünüyorum. Bu doğru bir yönelişti. Barış konusunda sağlam bir uzlaşmaya varılsa bile sınıf savaşımının yoğunlaşarak süreceğine inanıyorum.

J. Slovo: Bana öyle geliyor ki, bu formül oldukça yanlış yorumlanabilir. Bu söylediklerin sağlam bir barış ortamında sınıf savaşının gitgide artan bir ivmeyle hızlanacağı şeklinde ele alınırsa, eninde sonunda Stalin'in o ünlü tezini bütün sonuçlarıyla birlikte kabul etmek durumunda kalırız. Doğaldır ki, halklar bir barış ortamı içinde emperyalizmin uygulaya geldiği politikalardan en gerici olanlarını terketmeye zorlanabilir. İki blok arasında gerilimin olmadığı, gerici güçlerin ulusal güvenliği korumak bahanesiyle baskıcı, hatta faşist yöntemlere başvurmadığı, ilerici hareketleri boğmaya çalışmadığı bir ortamda işçi hareketi saptadığı hedeflere daha kolay ulaşacaktır.

(3) Bkz. V. Kurnetsov, "Değişen Bir Dünya'daki Gerçekler", "New Time", sayı. 52, 1988, s. 25.

K. Gill: Haklısın. Sınıf istemleri ve dayanışma eylemlerinin bir dış düşmanın tehdidi olarak gösterilip boğulması tarihsel gerçektir. Hatta, Avrupa işçi hareketindeki bölünmüşlüğün, bu zayıflığımızın temelinde soğuk savaş döneminin izlerinin bulunduğunu söyleyebilirim.

İngiliz madencilerinin 1984-1985 yıllarındaki grevini hatırlayalım: Dünya ve İngiltere çapında unutulmayacak bir dayanışma gösterildi. Ama değişik nedenlerden ötürü bu hareket başarıya ulaşamadı. Bu nedenlerden biri de, işçi örgütleri arasındaki bölünmelerdi ve kavganın hakettiği düzeyde destek görmesini engelledi. Barış doğrultusunda yeni ilerlemeler sağlanırken işçi sınıfı hareketini bölücü başlıca etkenlerden birinin ulusal ve uluslararası düzeyde giderek ortadan kalkacağını umuyorum.

Dayanışma Gecikmemeli

Sermaye, uluslararası bir biçimde işletilerek, sınırları aşarak ve sık sık ulusal çıkarları hiçe sayarak gittikçe daha fazla karşılıklı bağımlı duruma geliyor. Devlet ilişkilerinin ideolojiden arındırılması tümüyle doğru olmakla birlikte, Mihail Gorbaçov'un da belirttiği gibi, bu, uluslararası ilişkilerin ideolojisizleştirilmesi demek değildir.[5] Sermayenin meydan okumasına hem ikili hem de bütün dünya düzeyinde dayanışmayı yükselterek yanıt vermeliyiz. Kuşkusuz, perestroyka süreci, dünya barışı ve toplumsal ilerleme doğrultusunda işçi sınıfının değişik akımları, komünist ve demokratik hareketler arasındaki ilişkilere daha geniş bir platform bulma yolundaki bazı temel engellerin kaldırılmasına çok büyük katkılarda bulunmuştur.

Marksizm'in tek bir kaynaktan yayıldığı günler geride kaldı. Sol politikalarda "saf" ve "saf olmayan" arasındaki ayrım çizgisi de artık yok. İşbirliğinin bir temeli olarak mutlak uzlaşma ve oybirliği kavramları da anlamlarını yitirdi. Perestroyka, komünistlerin karşı karşıya olduğu yeni gerçekleri yansıtan yeni bir enternasyonalizmin geliştirilmesi sürecine hız verdi.

Ancak yine de, akvaryumdaki suyu değiştirirken içindeki balıkları da atma tehlikesine karşı dikkatli olmak gerekiyor. Bazı temel sorunlar daha doğrudan bir biçimde de alınmayı bekliyorlar. Örneğin, daha fazla çoğulculuk konusuna bu denli ağırlık verilmesi işçilerin, ilericilerin ve demokratların, uluslararası komünist hareket dediğimiz şeyden acaba geriye ne kaldı diye sormalarına neden oluyor. Daha geniş güçleri kapsama gereksinimi, yeni düşünce tartışmalarının defterinden hemen hemen silinen proletarya enternasyonalizminin sonu mu demek oluyor?

Bu her iki kavram; uluslararası komünist hareket ve proletarya enternasyonalizmi üzerlerinde tartışılarak yeni gerçeklere uyarlanmak durumundadır. Bunların yeni gerçeklerin ışığında, pekâlâ yeni nitelikler kazanması gerekebilir. Yeter ki bunları dışarıda bırakma hatasına düşmeyelim. Bu konularda komünist ve işçi partileri arasında yapılacak uluslararası tartışmalar yaşamsaldır. Sosyal demokrasi kendi içinde düzenli bir biçimde görüş alışverişini sürdürüyor. Örneğin, sosyal demokratlar

(4) Pravda; 8 Ocak, 1989, s. 2
(5) agy.

Afrika'da, her üç yada dört ayda bir konferans düzenliyorlar. Ama marksist-leninist partilerin bu kıtada örgütlediği hiçbir yığınsal toplantı yoktur. 20 yıldır, uluslararası komünist hareket olarak bilinenlerin ötesinde bir toplantı yoktur. Bu tür bir görüş alışverişinin bugün her zamankinden daha gerekli olduğu doğrultusunda pek moda olmayan bir düşünceyi taşıdığını belirtmek istiyorum.

K. Gill: Sanırım, kapitalizmin dünya çapındaki gelişme biçimi ve uluslarötesi tekellerin artan gücü ve etkisi de bunu ön plana çıkarıyor. Çok sık olarak devletleri kontrolleri altında tutan bu tekelci örgütlenmelerin yarattığı tehdit, bize uluslararası dayanışmanın ne kadar önemli olduğunu göstermelidir. Barışın güvenceye alınmasına duyulan yakıcı gereksinim de uluslararası dayanışmayı zorunlu kılan bir başka etmendir. Önceliklerin ve hedeflerin ne olacağı konusunda yeni bir anlayış düzeyine kapalı kapılar ardında değil, tüm ilerici güçler arasındaki açık tartışmalar yoluyla ulaşılmalıdır.

SBKP'nin başlattığı perestroyka'ya benzer yaklaşımlar, dünyadaki pekçok komünist partisine ve bunlar arasındaki ilişkilere de kesinlikle uygulanabilir. Uluslararası düzeyde örgütlenmemiz gerektiğine ilişkin görüş bugün de, hemen hemen evrensel düzeyde kabul edildiğine göre, marksist partilerin ikili ve çok taraflı temelde daha sık toplanacak şekilde uluslararası ilişkilerini iyileştirmeleri gerektiğini öncelikle belirtmek istiyorum.

Doğal olarak, birçok eski kavramın yeni düşüncenin ışığı altında yeniden gözden geçirilmesi işçi şimdi hareketinin ilkesel doğrultusunun değiştiği izlenimini yaratıyor. Ama değişen nesnel gerçeklerdir. Eskiden gelen her şeyin ideolojik temelleri yıkılıyor gibi görünüyor. Ama glasnost, neyin korunup neyin değiştirileceği konusunda daha geniş bir tartışmaya olanak veriyor. Yine de her durumda sınıf hedeflerimize ve kuramımıza olan güvenimizin uluslararası düzeyde pekiştirilmesine gerek vardır.

J. Slova: Bu belki de bizi dünya ölçeğinde genel bir dayanışma sonuna götürmektedir. Bu, azgelişmiş dünyadaki güçler, sanayileşmiş ülkelerdeki demokrasi güçleri, işçi sınıfı hareketi ve sosyalist topluluk arasında yalnızca tek yönlü değil ama, çift yönlü bir dayanışmadır.

Gerçekten de, dünya ölçeğindeki barış güçlerinin yığınsal desteği olmadan uluslararası iklimde hemen hemen hiçbir önemli iyileşme ortaya çıkmamıştır. Silahlara ve ordulara yapılan harcamaları kısma olanağı da sosyalizmin potansiyelini daha tam olacak kullanmasına yardımcı olarak, gelişmesine katkı yapacaktır.

Halk yığınlarının dayanışması, eski bir deyişi kullanmama izin verirseniz, hem barışın korunması, hem de sosyalizmin yenilenmesi için zorunlu olmaya devam ediyor. İşçi sınıfı ve demokrasi güçleri, soğuk savaş döneminden kalan engelleri ortadan kaldırmak için süreci daha da ileri götürme sürekli göreviyle karşı karşıyadırlar. Barış içinde bir arada yaşamanın sınıf savaşımının bir biçimi olduğu şeklindeki anlayışa yalnızca bizim tarafımızdan değil öteki taraftan da bir son vermeliyiz.

Sosyalist dünyadaki tüm olan biteni, tüm uygulamaları ve tüm politikaları düşünmeden, daha da çok eleştirmeden kabul etme noktasına geri dönmeden; Batı'daki işçi sınıfı, özgürlük savaşçıları ve demokratik hareketlerin de içinde olduğu

ilerici güçler, sosyalist kazanımları her yerde savunmaya devam etmelidirler. Geçmişimizdeki bazı karanlık dönemlerin bizi savunma konumlarına itmesine izin vermemeliyiz. Çünkü, kesinlikle inanıyorum ki, bir kalıcı barış, gerçek demokrasi, toplumsal adalet dünyasını yaratacak olan biricik sistem her şeye karşın yine de sosyalizmdir.

Yukarıda sayılan tüm ilerici güçler, taşıdıkları farklılıklarla birlikte, elbette aralarında bir yetki hiyerarşisi ya da bir ötekinin politik eylemlerini körlemesine desteklemesi sözkonusu olmadan ama ortak ideallere bağlılık ve bunları gerçekleştirme arzusuyla tek bir büyük ailenin üyeleridirler.

Dayanışma; yalnızca sosyalist ülkelerin öteki savaşımlara yardım sağladığı tek yönlü bir süreç değildir. Komünist ve marksistler olarak bizler de dünya sosyalizminin geleceğinin sorumluluğunu her zaman taşımak durumundayız.

Sorunlarımız Var Ama Kötümser Değiliz

K. Gill: Tartıştığımız üç amacın —barış, kurtuluş savaşımı ve sınıf savaşımı— sıkı sıkıya birbirine bağlı olduğuna inanıyorum. Her süreç öteki halkların zaferleriyle pekişirken, eksiklikleriyle zayıflıyor. Dünya çapında ilerici hareketin gerçek bir uluslararası karşılıklı bağımlılığına sahibiz. Açıktır ki, bir yeni uluslararası ekonomik düzenden, azgelişmiş ülkelere teknoloji transferinden ve yeni sömürgeci baskıların ortadan kaldırılmasından hepimiz kazanç sağlayacağız. Ve barış güçleri, bir barış ve adalet dünyası için birlikte çalışmalıdırlar.

Joe'nin sosyalizmdeki çarpıklıklar konusunda belirttiklerine gelince bunlar kısmen kendini koruma ve savunma konusundaki büyük yoğunlaşmadan kaynaklanmıştır. Elbette kapitalist ülkelerdeki savunma harcamaları, ekonomilerde ve politik bilinçte çarpıklıklara yol açmıştır. Batı'daki milyonlarca işçi, kapitalizmi sosyalist ülkelerdeki bazı akademisyenlerden daha iyi tanıyorlar. Başlarının üzerinde işsizlik ve yoksulluk kılıcı sallanırken dayanışma çok daha güçleşiyor. Örneğin, kapitalist ülkelerdeki savunma sanayi işçilerini alalım. —Eşit bir ücretle başka bir iş bulma güvenceleri yokken silahsızlanma çabalarına destek vermelerini nasıl bekleyebiliriz? Bu koşullarda barış ve silahsızlanma doğrultusunda bir yığın hareketi oluşturmak daha da güçleşmektedir. Ama zor olan olanaksız değildir. Doğru politikalar ve doğru yönetimle, ürün çeşitlendirilmesi ve dönüştürülmesi yoluyla, silahsızlanma yeni işlere bağlanabilir.

Kapitalist dünyadaki işçileri etkin dayanışma eylemleri içinde harekete geçirmenin nedenli güç olduğuna ilişkin bir başka örnek vermek istiyorum. Uluslarötesi tekeller ulusal sınırlar dışında çalışıyorlar, yatırımları ve üretimi istedikleri gibi ülkeden ülkeye kaydırıyorlar. Sendikalar, öncelikle kendi ülkelerindeki üyelerinin çıkarlarını korumaktadırlar ve şimdiye dek daima etkin bir uluslararası sendikal örgütlenme ya da eylem gerçekleştirmenin güçlüğü görülmüştür. İşçilerin, uluslarötesi tekellerin global stratejilerine etkin bir biçimde karşı çıktıklarına ilişkin örneklerin sayısı da çok azdır. İşsizlik ve yoksulluk korkusu, bu şirketlere işçileri birbirlerine düşürme olanağı veriyor. Ve yine, güçlü liderlik ve politik iradeyle bu güçlüklerin üstesinden gelinebilir ve bu, Avrupa sendikalarının ivedi görevidir.

J. Slovo: Azgelişmiş dünyadaki sorunlar kapitalist Avrupa'dakinden daha az de-

ğildir. Bu ülkeler emperyalizme, yeni sömürgeciliğe ve IMF'ye tutsak olmuşlardır. Nedeni basittir: Sosyalist dünya, şimdiye dek, Üçüncü Dünya ülkelerinin ilerici güçlerinin gelişmesine yardım edecek yeterli kaynakları yaratmayı başaramamıştır.

Aynı zamanda sosyalizm, doğrudan konuşma biçiminde değil ama, dayanışma, politik ve doğrudan maddi destek sağlayarak ulusal kurtuluş sürecine büyük katkılarda bulunmuştur.

Daha geniş bir açıdan bakıldığında, daima durağan olanı hareketli olandan, gerçek olanı olanaklı olandan ayırmamız gerektiğini düşünüyorum. Ve sosyalizmin eksikliklerinden ya da işçi sınıfı hareketinin zayıflıklarından dolayı bir yenilgi tutumunu benimsemek durumunda değilim. Sosyalizm, 70 yıldır üzerinde konuşmakta olduğumuz bütün beklentilerle insanlar için gerçekten yeni bir yaşam yaratma gizli gücünü, bugün peretroyka'nın yapmaya çalıştığı gibi yeniden harekete geçirdiği zaman, dünyanın geri kalan bölümündeki işçi sınıfı ve özgürlük hareketlerinin tüm gücünün akıl almaz boyutlara ulaşacağından hiçbir kuşkum yoktur.

K.Gill: Kesinlikle katılıyorum. Sanırım, asıl önemli olan kötümserliğe kapılmamaktır. Savaşımı sürdürmek ve dayanışmayı geliştirmek zorundayız. Bu bağlamda, burjuva ideolojisinin, bugün kimi başka güçlerce de paylaşıldığı görülen eski tezine; belli bir hedefin yaşama geçebilirliğinin ancak onun kazanılacağının kesin ya da güvence altına alınmış olmasına bağlı olduğu düşüncesine karşı çıkmak istiyorum. Eylemlerimizi bu yaklaşımla sürdürürsek çok az şey elde ederiz. Vietnam halkı savaşımlarına başladıkları zaman nesnel gerçeklik onların yenileceği doğrultusundaydı ama onlar ABD devine karşı savaşa girdiler ve kazandılar.

J. Slovo: Ve, işçi sınıfı hareketinin zayıf olduğunu düşündüğümüz ABD'de, geniş halk güçlerinin ayağa kalkarak yönetimi bu "pis savaşa" bir son vermeye zorlayacağı kimin aklına gelirdi? Zaferine güvenmeyen hiçbir savaşım ve savaşılmadan elde edilen hiçbir zafer olamaz. Rus Devrimi bize bir başka örnek sunuyor: 1905-1907 yenilgisi, işçi sınıfı hareketinin kararlılığını kırmadı ve onlar Şubat ve Ekim 1917'de zafere ulaştılar.

K.Gill: Daha yakın bir örnek de İngiliz madencilerinin grevidir. Madencilerin grevi zafere ulaşacakmış gibi göründüğü anda, basın ve hükümet dehşete kapılmıştı. "Gerçekçi olmayan hedefler", "nesnel ekonomik süreçler" ve "yanlış taktikler" üzerine pek çok tez ileri sürüldü. Kısaca, eğer işçi sınıfı hareketi "kuramcılarımızı" dinleselerdi, savaşım sona erdirilmiş olurdu. Ama çalışanlar kendi yazgılarını iyileştirme savaşımından vazgeçemeyecekleri gibi, her zaman hangi zeminde savaşacaklarını da seçemezler.

J.Slovo: İşçi sınıfının 1 Mayıs tarihinde de birçok eksiklik ve geri çekilme vardır. Ama tüm bir süreci ele aldığımızda, dünyanın, sömürü ilişkilerinin artık rakipsiz bir biçimde egemen olmadığı ve çalışan insanların savaşımları ve mücadeleci uluslararası dayanışmalarıyla bu yeni dünyanın kurucuları olduğu bir yönde değişmesinden gurur duymak için her türlü nedene sahibiz.

BÜTÜNLEŞMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERİ NASIL KALDIRMALI?

Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin 40. kuruluş yıldönümünü kutlarken günümüzde var olan sorunlar ve gelecekteki görünümü üstüne incelememizi sürdürüyoruz. [1]

Jozsef MARJAI
(Macaristan)

☐ **On yıldan beri ülkenizin KEYK' e katılımından sorumluydunuz. Bu örgüt Macaristan için hâlâ belirleyici bir rol oynuyor mu?**

☐ Hiç kuşku yok ki, KEYK, başlangıçta ekonomiyi sanayileştirme ve tarımı dönüştürmede bize yardımcı oldu. Fakat bu rasyonel bir uluslararası işbölümünün gereksinimlerini karşılamaktan uzaktı. Bununla birlikte, büyümemize istikrar ve uzun yıllar için dinamizm getirdi. Bu nedenle KEYK içindeki ilişkilerin bizim için hâlâ güçlü bir etken olarak kaldığını söyleyebilirim. Macaristan dış ticaretinin yaklaşık yarısı topluluk ülkeleriyledir.

Ne var ki, 1970'li yılların başlarından itibaren bu yararlar, topluluğun üretici güçlerinin ve üretim ilişkilerinin dünya ekonomisine ayak uyduramadığı gerçeğini yansıtacak biçimde değişik hızlarda fakat dikkate değer ölçüde azaldı. KEYK hareketsiz kaldı. Bilim ve teknolojideki global devrimi uygun biçimde izleyemediğimiz ortaya çıktı. Kaynaklarımız ve yatırımımız önceki gibi ulusal gelirde etkili bir yükselişe yol açmadı.

☐ **Fakat yine de KEYK'in bu gecikmeye tepkisiz kaldığı söylenemez. 1971'de kapsamlı bir Sosyalist Ekonomik Bütünleşme Programı'nı kabul etti ve bunu 1978'de enerji, yakıt ve hammaddeler, tarım ve yiyecek sanayi ve makina yapımı için özel uzun dönemli programlar izledi. Bir yıl sonra başkaları belirdi...**

(1) Bkz. WMR, no.1, 1989.

□ Ve onların hepsi yalnızca kısmen uygulandı. İşbirliği çabası hiçbir zaman planlamanın ötesine geçmedi. Ekonomik, bilimsel ve teknolojik ilişkilere "emir komuta" yaklaşımı ve bürokratizm ruhu bunları engelledi. Yaklaşık 40 komite ve komisyon, buna ek olarak yüzlerce çalışma grubu kuşkusuz gerekli. Ama önemli olan, ancak asıl uygulayıcıların -işletmelerin, örgütlerin ve kurumların- uygulamak için hiçbir özendiriciye sahip olmadığı sayısız kararlar almadan önce, tonlarca kağıt harcayarak, sonu gelmez biçimde ortakların çalışmasını eşgüdümlendirmeye çalıştı. Hatta onların işbirliği bazen yukarıdan zorlandı.

1970'li yılların başlarında ilk tehlike çanlarını duyduk. KEYK kapsamlı program üreterek zamanın meydan okumasına karşılık vermeye çalıştı. 10 yıl sonra petrol fiyatlarındaki patlama öteki tüm ülkeleri olduğu gibi bizi de şaşkınlığa uğrattı. Sanayileşmiş kapitalist ülkeler, bilimsel temeli olan enerji kaynak ve tasarruf yöntemleri geliştirerek kendilerini bu duruma oldukça çabuk uyarladılar.

Bütün üst düzey KEYK kararları, sorunları yeni ifadeler kullanarak fakat eski içeriğiyle dile getirdi. Bu hâlâ, Macaristan ve öteki pek çok ülkenin başında Demokles'in kılıcı gibi asılı duran bir çelişkidir. Kardeş devletler arasında salt üretim ve yönetimde değil fakat daha geniş olarak uzun dönemli ekonomik hedeflerde de daha büyük bir anlaşmazlığa yol açmıştır.

□ **Öyleyse, birkaç onyıldır bize öylesine inançlı bir biçimde hizmet etmiş olan yaygın işbirliği modeli artık eskimiş midir? Yeri gelmişken belirteyim, KEYK Yürütme Komitesi bugünkü başkanı Andrei Lukanov da bu görüşü paylaşıyor** (WMR No.1, 1989 sayısında onunla bir röportaj yayınlandı.)

□ Evet. Macaristan'ın durumu açıktır: Önceki devrenin potansiyeli pratik olarak tükenmiştir. İşbirliğinin ivedilikle ve etkin biçimde yeniden yapılandırılması gerekiyor. Bu alanda yakında köklü değişiklikler olmazsa, inanıyoruz ki, KEYK artık bir yenilenme motoru olmayacak, kimi sosyalist devletlerde başlamış bulunan sürece de ciddi bir engel olacaktır.

Fakat bugüne değin, bunun için gerekli maddi ve teknik temellerden bile yoksunuz. Aramızdaki belirli anlaşmazlıkların ardında yatan karmaşık sorunları kökten çözmek için etkili bir mekanizmayı hâlâ geliştirmemiş olmamızı asıl sorun olarak görüyorum.

□ **Bunun nedeni nedir?**

□ Ortaklarımızın çoğunun da benimseme eğiliminde olduğu gibi, kimi KEYK ülkelerinin ekonomik bir kargaşa içinde olduğunu söylemeliyim. Üretimde durgunluk ve büyüme hızlarında bir düşme gözlemleniyor, kapitalist devletlere borçlar artmaya devam ediyor, karşılıklı ödemeler dengesizliğini koruyor ve tüketim için sunulan mallar sürekli bir başağrısı oluyor. Yaşam düzeyleri ya olduğu yerde duruyor ya da Macaristan'da olduğu gibi düşüyor.

Farklı ekonomik yönetime sahip ulusal sistemler arasındaki farklılıkların büyüyor olması özellikle cesaret kırıcıdır. Pratikte, açıklama ve kararlarda belirtilen düzeyde gözükmüyorlar. Macaristan büyük dönüşümlere ortaklarından daha önce girişti. Bundan

ötürü pazar ilişkilerinde daha yüksek bir düzeydeyiz. Öteki kimi devletlerde politik hedefler formüle edilmişse de, uygulama tümüyle yavaş, değişiklikler yok denecek kadar azdır veya görülmüyor. SSCB'nin mal-para ilişkilerinin artmasını hızlandıracak gerçekten etkili ve çalışan bir ekonomik mekanizma kurması çok önemlidir. Tersi durumda, KEYK'in karşısında bulunduğu büyük sorunları çözmek zor olacaktır.

Ayrıca, kimi ülkelerle ilişkilerimizde olumlu süreçlerin gelişmesini engelleyen durumlarla da karşılaştık; ortaya çıkan ticaret yapısı ortakların nesnel çıkarlarına veya ortak ekonomik etkinliğin gereksinimlerine her zaman uymamaktadır.

□ **O halde, işbirliğinin olanakları nelerdir?**

□ Yakın gelecekte ancak kısmi çözümler bulabileceğimizi düşünüyorum. İki veya üç yanlı, zorunlu olarak mal-para ilişkilerini geliştirme yoluyla karşılıklı olarak kabul edilebilir anlaşmalara varmaya, farklı ekonomik mekanizmaların bir arada yaşamasını sağlayacak köprüler kurmaya çalışacağız.

Geçiş döneminin ne kadar bir zaman alacağını bilmiyorum. Görüşüme göre tikel üye ülkelerin çıkarları ve potansiyelini en üst düzeyde dikkate alırken, herşeyden önce toplam yararlardaki azalmayı en aza indirmeye çalışmalıyız. Her büyük yeniden yapılanmanın kendi bedelini dayattığı ve gelişmenin iç kaynakları ve onları dışardan etkileme olanaklarının Sovyetler Birliği dışında tutulduğunda çok sınırlı olduğu anlaşılmak zorundadır.

□ **Öyleyse işbirliği ilkelerinin köklü biçimde değişmesinde birçok ülkede ekonomik mekanizmalar düzeltilinceye kadar bir gecikme olmasını kabul ediyorsunuz?**

□ Bugünkü durumu tanımlarken "bıçak ucunda" dansettiğimizi söylemek isterim. Nesnel nedenlerden dolayı temel dönüşümlerin zorunlu olması nedeniyle - geçici bir düşüş gerçek bir olasılıktır, ancak paniğe kapılmaya da gerek yoktur. Bütün planlarımızı finanse edecek kadar yeterli kaynaklara sahip değiliz. KEYK'e katılım artık her ortak için eskiden olduğu gibi özendirici değildir. Fakat bütünleşmemizin rolünü koruması esastır. Bu, tarımsal ve gıda sıkıntılarını sona erdirmeye yardım edeceği gibi, her üyeye enerji ve hammaddelerin güvenceli sunumunu da sağlayacaktır.

Hedeflerimiz, atılacak pratik adımlar ve onların ekonomik etkisi hakkında daha açık olmalıyız. 1987'de KEYK 43. Oturumu'nda daha etkili işbirliğine oybirliğiyle karar verdik. Fakat buna ulaşabileceğimiz yöntemler ve hız konusuda aynı görüşlerde değiliz. Dönüşümler yavaş olduğundan dolayı, Macaristan yeni öneriler sunmaya ve kendi konumunu ardıcıllıkla savunmaya devam etmelidir. Özellikle yetersiz parasal-finans sistemini ilişkilerimizde belirgin olan hareketsizliğin ana nedenlerinden biri olarak görüyoruz.

□ **Açıkca dönüştürülebilir rubleyi -KEYK devletlerinin toplu kuru- mi anlatmak istiyorsunuz?**

□ Ne yazık ki, onu yalnızca KEYK üyesi ülkeler arasındaki çok yanlı ödemeler sisteminde kullanıldığından dolayı elinizde bile tutamazsınız. Bu kur öteki devletlerle ticaret ilişkilerinde uygulanamaz.

Başlangıç olarak, dönüştürülebilir rublenin topluluk içinde ve daha sonra uluslararasında konvertibilitesini sağlamalıyız. Elbette burada son söz Sovyetler Birliği'nindir. Fakat görece kısa bir dönemde kısmi konvertibilitenin getirilebileceğini düşünüyoruz. Bu, karşılığında gerçek değişim oranlarını ve aynı zamanda üretim fiyatlarının oluşumunu etkileyecektir. Bu sonuncuların daha çok dünya pazarına bağlanması gerektiğine inanıyorm.

□ **Fiyatlandırma sistemini değiştirmek için ne yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?**

□ Sonuçta dünya fiyatları sistemine kayacağımıza inanıyorum: KEYK fiyatları çoğunlukla diğerlerinden farklıdır ve öteki ülkelerin kullandıklarını hiçbir biçimde etkilememektedir. Önemli bir güce sahip olsa da sosyalist bütünleşmenin dünyanın geri kalanı üstünde çok az etkisi olması nedenlerinden biri de budur.

□ **Macaristan dünya fiyatlarına ne kadar yakındır?**

□ Elbette sistemimiz, kapitalist pazarda var olan türden fiyat ilişkilerine sahip değildir. İşletme gelirlerinden indirimler ve verimsiz ürünlere destekler fiyatlarımızı dünya fiyatlarından uzaklaştırmaktadır.

Bir örnek vereyim. İthalatımızı sınırladığımız için doğal olarak darlıklar yaratıyoruz. Bundan dolayı fiyatlar başka yerdekilere göre çabuk yükseliyor. Yetersiz rekabet pek çok işletmenin tekel konumunda olması anlamına geliyor ve bu da fiyatları aşırı yükseltiyor. Bugün daha ılımlı olsa da devlet müdahalesi hâlâ vardır ve fiyatları tekrar etkileyerek pazar ilişkilerini daraltmaktadır.

□ **Burada belki değişim oranları sorunu da ortaya çıkıyor?**

□ Dönüştürülebilir rublenin bugünkü değişim oranının hem tikel sosyalist devletlerin ulusal kurları ve hem de serbest konvertibiliteye sahip kurlar karşısında gerçekçi olmadığını düşünüyorum. Forint'in dolar ve dönüştürülebilir rubleye karşı oranlarının karşılaştırılması çok farklı iki oran vermektedir. Bunu, değişim oranlarının bir pazar etkeni olarak çalışması önünde büyük bir engel olarak görüyorum. Aynı şey, karşılıklı ödemelerde kullanılmalarını engelleyen tikel ulusal kurlar arasında da vardır.

Karşılıklı ilişkilerdeki sorunlar dengesiz ikili ticaretle birleşmiştir. Macaristan'ın Sovyetler Birliği ile ticaretinde fazlası vardır. Bu gerginlik takas işlemlerini genişletmek ve ithalat için yeni olanaklar açmakla rahatlatılabilir. Fakat herhangi bir kabul edilebilir öneriyle karşılaşmadık. Dengesizliğin, daha büyük ihracattan yalnızca sosyalist pazarda değil, aynı zamanda dünya pazarlarında da rekabet edebilecek yüksek nitelikli mallardan çıkar sağlayacak, serbest konvertibiliteye sahip kur aracılığıyla çözülebileceğine inanıyoruz.

□ **İnsanlar bugün yaygın olarak birleşik bir sosyalist pazar için perspektifleri tartışıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

□ Macaristan sonuçta asıl olarak, KEYK ülkelerinin bir ortak pazarının yaratılmasına hazırdır. Sistem henüz işlenmemiş olsa da, herhangi bir engel öngörmüyoruz. Genel olarak pazar oluşumu burada başka herhangi bir yerden daha hızlı

ilerliyor ve biz mal-para ilişkilerin geliştirmenin son aşamasındayız. Samimi olmak gerekirse, bu yönden ortaklar arasındaki uçurum genişlemektedir ve farklılıklar engelleyicidir, çünkü yeterince gelişmiş mal-para ilişkilerine sahip bir ülke böylesi bir pazara daha etkin olarak katılabilir ve bunun tersi de geçerlidir.

"Birleşik" sözcüğü bunun ancak kararlarla gerçekleştirilebileceğini içerir. Politik veya ekonomik kararlar üstünde değil -daha çok- kardeş devletlerin doğal gelişmesi üstünde temellenen bir ortak pazar için çaba gösteriyoruz: Sonul amacımız, KEYK üye ülkeleri kardeş parti liderlerinin 1984 Çalışma Toplantısı'nda tartıştığımız gibi gereksinim kaynaklarının, sermayenin, malların ve hizmetlerin etkili kullanımları için en uygun koşulların olduğu yere serbest hareketidir.

Macaristan, var olmayan ulusal pazarların birleştirilemeyeceğini söylüyor. Ekonomik ve mali kararlarla desteklenmeyen bu gibi girişimler yalnızca eski mekanizmanın parçalanmasına yol açar, yeni birinin doğmasına değil.

Romanya dışında hemen hemen bütün KEYK üyeleri, birleşik bir sosyalist pazar görüşünü benimsiyorlar fakat nasıl başlanılması konusunda açık görüşlere sahip değiller ve önemli görüş ayrılıkları vardır. Yeni pazar öğelerinin takım çalışmasına ve birçok ülkede pazar ilişkilerine geçişin hızına dayanarak "tuğla tuğla" örülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Macaristan'da işletmeler için -yalnızca yasal olarak değil, fakat ekonomik sürece tam ve özgür iradeli katılımcılar olmaları anlamında- *gerçek* özerklik istiyoruz. KEYK üye ülkelerinin tümünde, böylesi bir serbestlik fiyatlar, dış değişim oranları ve konvertibilite üstüne anlaşılmış bir sistem olmadan olanaksızdır. Bütün bu karşılıklı ilişkilere sahip etkenleri tek bir girişimle bir araya getiremezsiniz. Fakat ülkelere ve işletmelere etkili işbirliğini geliştirmede gerçek bir çıkar sağlamanın yolu budur.

☐ **Geçen yıl, 44. KEYK Oturumu ortak girişimlerin beklenen sonuçları sağlamadığına ve işbirliğinin gelişmesine yardım etmediğine işaret etti. Buna neyin engel olduğunu düşünüyorsunuz?**

☐ Bu konuda herhangi özel bir yanılgıya düşmek istemem çünkü yukardaki etkenler eksiktir ve bu gibi girişimlerin işlemesini sağlamak çok zordur. Hâlâ birbirimize karşı taraflardan bakıyormuşuz gibi geliyor. Ve bu konuda kolayca ortak bir zemine ulaşamazsınız.Gerçek ortak girişimler, bugüne kadar istisnadır. Bu durum birkaç yıl daha sürebilir.

☐ **Bu durum Macar-Sovyet girişimi Mikromed için de geçerli mi? Daha şimdiden çok verimli çalıştığı söyleniyor.**

☐ Bu görece yeni bir firmadır ve açıktır ki verimini yargılamak için henüz çok erkendir. Bizim Medicor'un ihracat gücünü artırmaya hizmet etmelidir. İki yanın çıkarlarının çakışması iyidir. SSCB bu gibi ürünlere gereksinim duyuyor ve ortak çıktının yüzde 60'ı oraya gidiyor.

Ancak bir firma, yalnızca tek bir özel ülkeye ihraç etmeye ilgi gösterirse başka pazarlar araştırma zahmetine girmeyecektir. Sonuç olarak Macaristan tarafı için, söz konusu ithalatın daha zorlaştığı, dış ekonomik ilişkilerde dengesizliğe yol açan bir

durum ortaya çıkmaktadır. Başka sosyalist devletleri bırakın, SSCB'den bile özel mallar satın almak için kendi kaynaklarımızı, sözgelişi dönüştürülebilir rubleden doğan kazançlarımızı kullanamayız.

Ortak girişimlerle çabuk kazancın ötesine bakarsınız. Örneğin Macaristan'ın Sim firması Batı'da istenilen fakat SSCB'de kullanılmayan makina gereçleri üretiyor. Ortak girişim görüşmeleri çok uzun bir süre devam etti. Sovyetler Birliği'ne ihracatımızı artırabilirdik fakat karşılığında gereksindiğimiz hiçbir mal teklifi gelmedi. Burada karşılıklı çıkar yeterli değildir; taraflar yükü eşit bir biçimde paylaşmalıdırlar ve bu parasal-mali sorunlardakini de kapsar.

□ AET'nin deneyimi bu sorunları çözmede ve birleşik bir sosyalist pazar yaratmada yarar sağlayabilir mi?

□ Standartlaşma, halk sağlığı, veterinerlik bilimi ve çevre koruma Ortak Pazar ulusları için olduğu gibi bizim için de saygın yerlerini almalıdır ve bu alandaki deneyimlerini ne kadar erken özümsersek o kadar iyidir, tersi durumda Batı'ya ihracatımızda sorunlara sürüklenmemiz kaçınılmaz olacaktır. Bu konuda çok konuşuyoruz ancak henüz uygun adımları atmadık.

Ayrıntılı bir düzeltme gerçekleştirene ve elverişli koşullar yaratana kadar geniş çaplı değişikliklerin olanaksız olduğunu tekrarlamama izin verin. Serbest bir ticaret bölgesi yaratmak için kotasız bir ticaret getirmek, iç fiyat sistemiyle dünya pazar fiyatları arasında bağlar kurmak ve kurları dönüştürebilir yapmak zorundayız. Yapmayı amaçladığımızın pek çoğu AET tarafından şimdiden başarılmış olsa da, bizim için bu sorunlar ancak gelecekte çözümlenebilir. Açıktır ki, AET yöntemleri yeterli bir biçimde incelenmemiştir.

Macaristan onları dikkatli bir biçimde incelemektedir, fakat KEYK sekreterliğinin Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun çalışmasının çeşitli yönlerini inceleyebilecek bir aygıtı yoktur.

□ KEYK işbirliğinin azalması veya yavaşlaması olanağından söz ettiniz. Fakat doğanın boşluktan hoşlanmadığı gibi, bir ülkenin dış ekonomik çıkarlarının da tümüyle karşılanması gerekir. Bu öteki -sosyalist olmayan- ülkelerle geniş bağlar kurulmasını mı akla getiriyor?

□ Evet, öyle. Hiç kimse topluluğumuzdaki ulusların büyümesinin dünya işbölümüne aktif katılım olmaksızın sağlanamayacağı gerçeğini yadsıyamaz. Özellikle resmi ilişkilerin kurulması üstüne ortak bir KEYK-AET bildirisinin imzalanmasından söz ediyorum.

Macaristan'ın açık bir ekonomiye sahip olmasını dikkate alıyoruz: Ulusal gelirimizin yüzde 50'den fazlası dış ticaretten gelmektedir. Kapitalist ülkelerin payı bunun üçte birine denk düşüyor. Bu durum, AET ile bir anlaşma imzalayan KEYK ülkelerinden ilki olmasının nedenini açıklıyor. Bunun maddi ifadesini henüz bulmamış olsa da önemli bir politik adım olduğunu düşünüyorum. Bizimkiler de içinde olmak üzere, sosyalist ülkeler için dünya pazarlarında var olan yapay engellerin kaldırılmasını hızlandırabilecek kurumsal bir işbirliği sistemi yaratılmalıdır.

Bundan dolayı bu anlaşma yalnızca bir başlangıç noktasıdır. Hâlâ alınacak uzun bir yol var. Macaristan'ın Batı'ya ihracatına nicceliksel sınırlamalar en sonunda, 1995 sonunda kaldırılacaktır. Anlaşmanın çelik ürünlerine de genişletilmesini Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'yla görüşeceğiz. Bildiğiniz gibi 1992'de pratik bir iç AET pazarına varılacaktır. Bunun için amaçlı ve ayrıntılı biçimde hazırlanmalıyız.

☐ **Öyleyse engellerin tümüyle kaldırılması hâlâ çok uzak mı?**

☐ Evet, onların pek çoğu hâlâ duruyor. KEYK'in bu gibi sorunları daha fazla düşünmesi gerektiğine inanıyorum. Bir ülkenin büyümesi için o denli yaşamsal olan geniş uluslararası işbirliğini üstünlükleri olmadan yapamayız. Askersel-politik cepheleşmenin sözünü etmesek bile, Avrupa'nın her iki kesiminin ekonomik ve teknolojik yalıtlanmışlığı tutarlı biçimde ortadan kaldırılmak zorundadır. Bu, Avrupa için insan uygarlığının ilerlemesinde uygun bir rol oynamada yeni olanaklar sağlayacaktır.

Jozsef Marjai 1978-1988'de MHC Bakanlar Konseyi Başkan Vekili ve Macaristan'ın KEYK'deki daimi temsilciydi. Bugün Macaristan'ın KEYK çalışmalarına katılımı sorunlarıyla ilgilenmeye devam ediyor.

SOSYALİZMİN SORUNLARI VE GELİŞME ZORUNLULUĞU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Samir AMİN(*)
Birleşmiş Milletler Teşkilatı
Afrika Enstitüsü Müdürü

Bütün toplum biçimleri gibi kapitalizm de "ölümsüz" değildir. Kendi iç çelişkilerinin sonucunda, tarihsel koşullar gerçekleştiğinde daha ileri bir toplumsal biçime dönüşmeye mahkûmdur. Fakat, bu tarihsel koşulların neler olduğunun saptanması gerekir.

Bu koşulların kavranması, kapitalizmin hangi aşamada olduğunun saptamasına bağlıdır. Bu noktada iki farklı tavır takınılabilir. Ya, gözler kapitalizmin temel çelişkisinin -yani emek/sermaye çelişkisinin- en üst düzeye ulaştığı noktaya dikilecek ve kapitalizmin sona ereceği tarihsel koşullar bu ekonomist yaklaşıma göre saptanacaktır. Bu yaklaşım beraberinde, kaçınılmaz olarak, "basamaklı" bir evrilme düşüncesini getirmektedir: Kapitalist gelişimde geç kalmış ülkeler olası (hatta zorunlu bir sistem değişikliğine uğramadan önce aynı modeli uygulayan toplumların gelişmişlik düzeyini "yakalamak" zorundadırlar. Ya da, ikinci bir yöntem olarak, çözümlemede, bizim "varolan kapitalizm" diye adlandırdığımız ve sistemin bünyesinde, merkezde yer alanlarla uç noktalardakiler arasında bir kutuplaşmanın bulunduğu bütün, temel olarak alınır. Kapitalist sistem bu kutuplaşmanın üstesinden gelememektedir.

Kapitalist sistem içinde, çerçevenin kenar noktalarına yakın konumlarda yer alan ulusların bütün toplumsal tabakalarının maddi gereksinimlerini karşılamaya elverişli bir gelişmenin olanaksızlığı ortaya konduğunda, global zorlamalara boyun eğmeyen, alternatif bir gelişme modeli üzerinde incelemelere girişilmesi zorunluluğu beliriyor. "Bağlantısızlık" teriminin anlamı bu noktada ortaya çıkıyor.

(*) 1931 yılında Kahire'de doğan *Samir Amin*, iktisadi bilimler doktorudur. Öğrenimini Paris Üniversitesi'nde yaptı (1957-1960). Kahire'de bulunan Ekonomik Gelişme Örgütünde (Organisation paur le dekeloppement economique) çalıştı (1960-63) Mali hükümetine planlama danışmanlığı yaptı. 1970 yılından beri Poitiers Paris ve Dakar Üniversitelerinde profesör olarak ders vermektedir. Halen, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Afrika Enstitüsü Müdürüdür. Gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik sorunları üzerine birçok eseri yayınlanmıştır.

Bağlantısızlık bir reçete değil fakat bir ilke tercihi. Ekonomik tercihlere egemen olan ölçütlerin, dünyadaki sisteme hakim olan ölçütlerden bağımsızlaştırılması. Yani, toplumsal ve ulusal değerleri evrensel değerler üstüne çıkarıp yasalaştırarak bağımsızlaşmak. Eğer burjuva sınıfı bağlantısızlaşmaktan acizse ve eğer gelişmeye yönelik projelerin gerçekten bu amaca yönelmesinin mümkün ve zorunlu olduğu geniş bir halk ittifakı tarafından inançla kavranırsa, toplumsal dinamikler bu amaca yönelik toplumsal projeyi ancak sosyalizm olarak adlandırabileceğimiz bir perspektife yönlendirecektir. Buradaki sosyalizmden kasıt, şurada ya da burada daha önceden uygulanmış bir modele yönelik taklitçilik değil geleceğe yönelik oluşturulacak bir toplumsal projedir.

Kapitalist sistem böylece kutupsal bir yapıda ortaya konduğunda, merkezden uzak uç noktalardaki devrimlerin ertesindeki "sosyalist süreç"in sonucunda sınıfların ortadan kalktığı savı üzerinde yeniden düşünmek gerekli. Her ne kadar üzerinde bazı küçük düzeltmeler yapılmış olsa da, geleneksel marksist kuram, gelişmiş toplumsal üretici güçlere dayanan bir işçi devriminin hemen ertesinde, en gelişmiş burjuva demokrasisinden bile daha demokratik bir halk demokrasisine doğru hızlı bir gelişmenin başladığı iddiasını korumakla hatalı konuma düşmüştür.

Eğer, bugün, "kapitalizm-sonrası" deneyimlerden çıkarılan dersleri özetlemek gerekirse, bunlar şu başlıklar altında toplanabilir:

İlk olarak: Kapitalist yayılmanın içinde barındırdığı derinlemesine eşitsizlikçi karakter, uç noktalarda yer alan *halkların* gerçekleştirdiği devrimlerin tarihini gündeme getirmektedir. Bu devrimler, bu halkalar için katlanılamaz bir boyut kazanan kapitalist gelişmenin önüne dikildikleri ölçüde *antikapitalist*tirler. Başka bir deyişle, kapitalist yığılmanın kendi içinde doğurduğu sert çelişkiler sistemin uç noktalarındaki ülkelerde, merkezdekilere oranla çok daha yoğun biçimde yaşanıyor.

İkinci olarak: Marksizm, kendisine göre, kapitalizmin iç çelişkilerinin çözümleneceği arena olan bir sınıfsız toplum görüşü geliştirdi. Aynı şekilde, kapitalizmden komünizme evrilme aşamasında ara durak olarak sosyalizm aşamasını görmekteydi. Oysa, gelişmiş kapitalist ülkelerde gerçekleştirilecek işçi devrimleriyle sosyalist dünyanın kurulmaya başlanması tezine katılmaksızın da nihai amaca ulaşmak hedeflenebilirdi.

Üçüncü olarak: Çağımızda gerçekleştirilen bütün devrimler (Rus, Çin, Vietnam, Küba, Yugoslavya vb.) her ne kadar, kaçınılmaz olarak sosyalist diye nitelenseler ve gerçekleştiricileri de kendilerini bu amaca adamış olsalar da, aslında yukarıda söz edilen anlamda birer antikapitalist devrimden başka bir şey değillerdi, çünkü hepsi sistemin geri kalmış noktalarında gerçekleştirilmişti. Dolayısıyla, marksist ölçütlere göre sosyalizm olarak tanımlanabilecek bir düzenin kuruluş çağını başlatabilecek düzlemde değildiler. Aynı şekilde ve aynı nedenden dolayı, Üçüncü Dünyanın şu ya da bu bölgesinde başlatılacak ulusal bağımsızlık hareketini radikalleştirme girişimleri de kaçınılmaz olarak sosyalist olarak nitelenecektir. Yine aynı nedenden dolayı bu bölgede gerçekleştirilecek önemli önemsiz tüm değişimler hiç de klasik sosyalizmin ölçütlerine uygun olmayacaktır.

Dördüncü olarak: Bu koşullarda, uç noktalardaki antikapitalist devrimlerle ve

SOSYALİZMİN SORUNLARI VE GELİŞME ZORUNLULUĞU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Samir AMİN(*)
Birleşmiş Milletler Teşkilatı
Afrika Enstitüsü Müdürü

Bütün toplum biçimleri gibi kapitalizm de "ölümsüz" değildir. Kendi iç çelişkilerinin sonucunda, tarihsel koşullar gerçekleştiğinde daha ileri bir toplumsal biçime dönüşmeye mahkûmdur. Fakat, bu tarihsel koşulların neler olduğunun saptanması gerekir.

Bu koşulların kavranması, kapitalizmin hangi aşamada olduğunun saptamasına bağlıdır. Bu noktada iki farklı tavır takınılabilir. Ya, gözler kapitalizmin temel çelişkisinin -yani emek/sermaye çelişkisinin- en üst düzeye ulaştığı noktaya dikilecek ve kapitalizmin sona ereceği tarihsel koşullar bu ekonomist yaklaşıma göre saptanacaktır. Bu yaklaşım beraberinde, kaçınılmaz olarak, "basamaklı" bir evrilme düşüncesini getirmektedir: Kapitalist gelişimde geç kalmış ülkeler olası (hatta zorunlu bir sistem değişikliğine uğramadan önce aynı modeli uygulayan toplumların gelişmişlik düzeyini "yakalamak" zorundadırlar. Ya da, ikinci bir yöntem olarak, çözümlemede, bizim "varolan kapitalizm" diye adlandırdığımız ve sistemin bünyesinde, merkezde yer alanlarla uç noktalardakiler arasında bir kutuplaşmanın bulunduğu bütün, temel olarak alınır. Kapitalist sistem bu kutuplaşmanın üstesinden gelememektedir.

Kapitalist sistem içinde, çerçevenin kenar noktalarına yakın konumlarda yer alan ulusların bütün toplumsal tabakalarının maddi gereksinimlerini karşılamaya elverişli bir gelişmenin olanaksızlığı ortaya konduğunda, global zorlamalara boyun eğmeyen, alternatif bir gelişme modeli üzerinde incelemelere girişilmesi zorunluluğu beliriyor. "Bağlantısızlık" teriminin anlamı bu noktada ortaya çıkıyor.

(*) 1931 yılında Kahire'de doğan *Samir Amin*, iktisadi bilimler doktorudur. Öğrenimini Paris Üniversitesi'nde yaptı (1957-1960). Kahire'de bulunan Ekonomik Gelişme Örgütünde (Organisation paur le dekeloppement economique) çalıştı (1960-63) Mali hükümetine planlama danışmanlığı yaptı. 1970 yılından beri Poitiers Paris ve Dakar Üniversitelerinde profesör olarak ders vermektedir. Halen, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Afrika Enstitüsü Müdürüdür. Gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik sorunları üzerine birçok eseri yayınlanmıştır.

Bağlantısızlık bir reçete değil fakat bir ilke tercihi. Ekonomik tercihlere egemen olan ölçütlerin, dünyadaki sisteme hakim olan ölçütlerden bağımsızlaştırılması. Yani, toplumsal ve ulusal değerleri evrensel değerler üstüne çıkarıp yasalaştırarak bağımsızlaşmak. Eğer burjuva sınıfı bağlantısızlaşmaktan acizse ve eğer gelişmeye yönelik projelerin gerçekten bu amaca yönelmesinin mümkün ve zorunlu olduğu geniş bir halk ittifakı tarafından inançla kavranırsa, toplumsal dinamikler bu amaca yönelik toplumsal projeyi ancak sosyalizm olarak adlandırabileceğimiz bir perspektife yönlendirecektir. Buradaki sosyalizmden kasıt, şurada ya da burada daha önceden uygulanmış bir modele yönelik taklitçilik değil geleceğe yönelik oluşturulacak bir toplumsal projedir.

Kapitalist sistem böylece kutupsal bir yapıda ortaya konduğunda, merkezden uzak uç noktalardaki devrimlerin ertesindeki "sosyalist süreç"in sonucunda sınıfların ortadan kalktığı savı üzerinde yeniden düşünmek gerekli. Her ne kadar üzerinde bazı küçük düzeltmeler yapılmış olsa da, geleneksel marksist kuram, gelişmiş toplumsal üretici güçlere dayanan bir işçi devriminin hemen ertesinde, en gelişmiş burjuva demokrasisinden bile daha demokratik bir halk demokrasisine doğru hızlı bir gelişmenin başladığı iddiasını korumakla hatalı konuma düşmüştür.

Eğer, bugün, "kapitalizm-sonrası" deneyimlerden çıkarılan dersleri özetlemek gerekirse, bunlar şu başlıklar altında toplanabilir:

İlk olarak: Kapitalist yayılmanın içinde barındırdığı derinlemesine eşitsizlikçi karakter, uç noktalarda yer alan *halkların* gerçekleştirdiği devrimlerin tarihini gündeme getirmektedir. Bu devrimler, bu halkalar için katlanılamaz bir boyut kazanan kapitalist gelişmenin önüne dikildikleri ölçüde *antikapitalist*tirler. Başka bir deyişle, kapitalist yığılmanın kendi içinde doğurduğu sert çelişkiler sistemin uç noktalarındaki ülkelerde, merkezdekilere oranla çok daha yoğun biçimde yaşanıyor.

İkinci olarak: Marksizm, kendisine göre, kapitalizmin iç çelişkilerinin çözümleneceği arena olan bir sınıfsız toplum görüşü geliştirdi. Aynı şekilde, kapitalizmden komünizme evrilme aşamasında ara durak olarak sosyalizm aşamasını görmekteydi. Oysa, gelişmiş kapitalist ülkelerde gerçekleştirilecek işçi devrimleriyle sosyalist dünyanın kurulmaya başlanması tezine katılmaksızın da nihai amaca ulaşmak hedeflenebilirdi.

Üçüncü olarak: Çağımızda gerçekleştirilen bütün devrimler (Rus, Çin, Vietnam, Küba, Yugoslavya vb.) her ne kadar, kaçınılmaz olarak sosyalist diye nitelenseler ve gerçekleştiricileri de kendilerini bu amaca adamış olsalar da, aslında yukarıda söz edilen anlamda birer antikapitalist devrimden başka bir şey değillerdi, çünkü hepsi sistemin geri kalmış noktalarında gerçekleştirilmişti. Dolayısıyla, marksist ölçütlere göre sosyalizm olarak tanımlanabilecek bir düzenin kuruluş çağını başlatabilecek düzlemde değildiler. Aynı şekilde ve aynı nedenden dolayı, Üçüncü Dünyanın şu ya da bu bölgesinde başlatılacak ulusal bağımsızlık hareketini radikalleştirme girişimleri de kaçınılmaz olarak sosyalist olarak nitelenecektir. Yine aynı nedenden dolayı bu bölgede gerçekleştirilecek önemli önemsiz tüm değişimler hiç de klasik sosyalizmin ölçütlerine uygun olmayacaktır.

Dördüncü olarak: Bu koşullarda, uç noktalardaki antikapitalist devrimlerle ve

ulusal bağımsızlık savaşımının radikalleştirilmesiyle başlayacak olan "kapitalizm-ötesi" değişimlerin doğası ve perspektifleri, tarihsel olarak analiz edilmelidir. Bunun için, gerek meşrulaştırmaya (bunlara göre, bazı yanlışlar yapılmış olsa da "global açıdan olumlu" olan sosyalist toplumlar gerçekleştirilmiştir) gerekse ideolojik polemiğe (bunlara göre, teoride oluşturulan sosyalist modelden bazı sapmalar olması mümkündür) yönelik söylevlerin ötesine geçmemiz gerekli. İdeolojik söylem bir yana bırakıldığında da, geriye iki olası sav kalıyor. Birincisi, bu devrimlerin saf ve basit bir kapitalist gelişmenin önünü açtığı ve her ne kadar özgünlükleri olsa da, aslında evrensel kapitalizmin merkezleriyle sadece geçici bir uyumsuzluk içinde olduğunu ileri süren tezdir. Biz bunu kabul etmiyoruz ve karşısına ikinci bir tezle çıkıyoruz. Bizce, sözkonusu olan; antagonist, kapitalist, ulusal, sosyalist ve devletçi eğilimlerin değişimine yeni perspektifler getiren- ve başarılarına değişik değerler biçilebilecek- çelişkilerin üstesinden gelmeye yönelik ulusal halk devrimleridir.

Kapitalizm sonrası toplumlar üretici güçlerin maddi gelişmesi zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Zaten "başka bir tarz gelişme" oluşturulmasının düşlenmesi hayalperestlikten başka bir şey değildir. Gelişmiş kapitalist merkezlerde örnekleri görülen tüketim toplumu biçimlerinin yarattığı savurganlıkların önüne geçilse bile, yine de yaşamsal üretimin ve endüstriyel kapasitenin arttırılması, okullar ve hastaneler açılması, konut yapımı gibi zorunluluklar devam etmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı, akıllıca bir seçimle uzmanlaşma yoluna gidilmiş olsa da, kapitalizm, gelişmiş teknoloji üretimi alanında rakipsiz kalmaktadır. Teknolojilerin tarafsız olmadığı düşünüldüğünde ki, biz bu kanıdayız, belli bir temelden başlayan üretici güçler gelişiminin, en azından kapitalizminkine benzer bir emek örgütlenmesi modeli (yani üretim ilişkileri) içermek zorunda olduğu söylenebilir.

Bu zorunluluğun kabulü, geçiş aşamasından önce bir kapitalist birikim aşamasının geçirilmesinin kaçınılmaz olduğunu ileri süren tezin kabulü anlamına gelmemektedir. Çünkü, burjuva devrimi, doğası gereği, benimsedikleri ideolojide ve geleceğe yönelik bakışlarında antikapitalist unsurlar içeren politik partilerin örgütlediği ve yönettiği halk yığınları tarafından gerçekleştirilmemiştir. Evrensel sisteme yönelik bir gelişmeyi arzulayan yerel burjuvazi tarafından da kabul gören kapitalist yayılma, ezdiği halk kitleleri tarafından böylece tehlikeye düşürüldü.

Marks tarafından tasarlanan klasik sosyalist geçiş döneminin perspektiflerinde öngörülemeyen bu yeni ve özgün çelişki kapitalizm sonrası rejimlere gerçek içeriğini kazandırdı. Bu içerik, sosyalizm, kapitalizm ve devletçiliği birarada barındıran bir *ulusal ve toplumsal yapılanmadır.*

Kapitalizm-sonrası toplumların bağrında taşıdıkları sosyalist, kapitalist ve devletçi güçler arasındaki uyuşmazlıklar, bunların çeşitli sektörlerde birarada varoldukları saptamasıyla yumuşatılmış olmayacaktır; sosyalist karakterli olanlar kamusal mülkiyete, kapitalist kökenli olanlar ise, özel mülkiyete dayanmaktadırlar. Ancak, kamu sektöründe de, karar organlarıyla emekçiler arasındaki hiyerarşi, emek gücünün örgütlenişi, verimlilik düşüncesi gibi hususlar kapitalist şirketlerdekilere paralellik göstermektedir.

Diğer yandan kapalı ve otokratik erk, sosyalist sloganları kullanmak suretiyle, marksizmi bir nevi kendini meşrulaştırma ideolojisine dönüştürdü.

Bu yüzeysel ve tek yanlı yargı, sözkonusu rejimlerin ulusal halkçı olma karakterini gözardı etmektedir. Kapitalist rejimi deviren unsurlar olan yeni yönetim ve halk arasındaki ilişkiler, geçici bir dönemin, salt devrim anının ürünü değildirler.

Bu yeni sınıf, kendisini halkın karşısında belirginleştirme çabasına giriştiğinde, devleti kontrol mekanizmalarını ele geçirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla zaman zaman halkla ittifak içine girilen, zaman zaman da karşı karşıya gelinen karmaşık bir ilişkiler ağı izlenmektedir.

Bundan sonra, üretici güçlerin aralıksız gelişme zorunluluğunun beraberinde getirdiği olguların itisiyle, önceki kapitalist-öncesi toplumda da faaliyet gösteren kapitalist güçler ortaya çıkmaktadır. Yönetimin, her ne kadar karşı olsa da, sonunda piyasa ekonomisine, küçük üretim birimlerinde özel mülkiyete, hatta bazı kontrol mekanizmalarını elinde tutmak koşuluyla kapitalist üretime doğru yönelmenin gerekliliğini kabul etmesi, etkinleşme kaçınılmazlığını (üretimin hızlandırılması ve yaşam seviyesinin yükseltilmesi) ve popüleritesini kanıtlamaktadır.

Peki, kapitalist üretim biçimlerinin devlet ekonomisi üstündeki bu belirgin üstünlüğü nereden kaynaklanıyor? Burada, soruyu tersine çevirerek yanıtlamaya çalışacağız: Devlet ekonomisinin geriliği nereden kaynaklanıyor? Bu soruya verilebilecek akla uygun yanıtlardan birisi, burjuvazinin ulusal halk devrimi sırasında aldığı darbelere rağmen halen oldukça güçlü konumunu koruduğu gözlemine dayanabilir. Halk kitleleri ise, sadece devrim için örgütlenebilmişlerdir. Dolayısıyla kendi programlarını etkin bir karşılık olarak savunabilmek için yeterli güçleri yoktur.

İşte tam bu noktada, karşımıza demokrasi sorunu çıkıyor. Demokrasi toplumsal - ekonomik gelişmenin hızlandırılmasına bir engel değildir. Kapitalizm - öncesi toplumların tarihi bu olguyu kanıtlamaktadır: Halk demokrasisi, tam aksine, bu gelişmenin koşullarından biridir. Ancak burada demokrasi pratiğine ilişkin bazı reçeteler önerilecek değildir. Çünkü, sadece toplumsal pratik, uygun yöntemleri ortaya çıkarabilecektir. Fakat, halk demokrasisinin, daha ileri götürmek ve sosyal bir içerikle zenginleştirilmek üzere burjuva demokrasisinin mirasına (kişi hakları, yargının bağımsızlığı, çoğulculuk, kuvvetler ayrılığı vb.) sahip çıkması gerekmektedir. Tabii bu durum, devletin, iş alanları yaratmasını, eğitim ve sağlık alanındaki koruyuculuğunu da azaltmayacaktır. Aynı zamanda, emekçilerin denetimi altında, üretim koşullarına ve yöntemlerine de açılmak zorundadır. Özyönetim, sendikal özgürlük ve kırsal komünler bu yöntemlerin gözardı edilmemesi gereken örneklerini oluşturmaktadır.

Siyasi iktidar, halk demokrasisi yöntemlerini, hiç şüphesiz, ancak bir zorlama olduğunda, son çare olarak verilecek birer ödün olarak görüyor. Bu noktada, bizi devletçiliği ve iktidar fetişizmini incelemeye yöneltecek, yeni sınıfın özlemleri devreye giriyor.

Ancak, soruna girmeden önce bu ulusal halk projesinin ulusallık boyutuna değinmek gerekli. Kapitalizmin merkezden uç noktalara doğru yayılma düzlemi üzerinde, bu gelişme, merkezi oluşturan noktalardaki modern ulusların ortaya çıkmasını sağladığı halde, uç noktalara gelindiğinde, bu gelişmenin kurbanı durumuna dü-

şen halkların ulus karakterinin parçalanmasına yol açıyor. Dünyanın yeni biçimlenmesinde başlıca faktörlerden birisi olan ulusallığın zayıflaması, ekonomik periferizasyonla birarada yürüyor. Bundan dolayı, kapitalizmin uç noktalara doğru gelişmesi (periferizasyon), bu gelişmenin kurbanı olan halklardaki tepkisini ulusallığın güçlenmesi olarak buluyor. Öncekeri ilerici burjuvazi, sonraları da marksizm tarafından dayatılan hümanizm, ulusal bağımsızlık ve enternasyonalizm kavramlarına verilen değer ne olursa olsun, kapitalizm öncesi toplumlardaki bağımsızlık hareketinin temel ekseni, tartışmasız olarak, toplumun ulusallık bilinçi olmaya devam ediyor. Doğaldır ki, ulusçuluk da tüm insanlık tarihi boyunca olduğu gibi tarihsel sınırlarını kavrayıncaya kadar sorunlar doğuracak ve olumsuz yanlarıyla birlikte ortaya çıkacak.

Ulusal halk iktidarlarının perspektiflerine ilişkin iyimserliği belirtmek zorunda mıyız? Batılı modelin uyguladığı çekim kuvveti de yabana atılamaz. Fazla eleştiriye uğramamış verimlilik ölçütleri, geçici bir bağlantısızlık sürecinden sonra, yeni bir bağlantının aracı olabilir. Bu konuda iki gözlem yapılabilir:

Birincisi, günümüz koşullarında ve yakın geleceğin ufkunda uluslararası kapitalizmin çelişme mantığına boyun eğen bir yeni-bağlantı sözkonusu değil. Ancak ulusal halkçı devletlerin üstesinden gelebileceği ve kendi gelişme mantıklarını egemen kılabilecekleri bir dışsal değiş-tokuş yoğunlaşması sözkonusu. Burada da, sosyalist ülkelerin ve halkların bağımsızlıklarına dört elle sarılmaları en temel faktör. Bu iktidarların, üçüncü dünya ülkelerinin hakim sınıflarında baskın olan kompradorizasyonu kabullenecekleri savı temelsiz.

İkinci gözlem, eğer, henüz kestirilemeyen uzak bir gelecekte-ulusal halkçı toplumlar, yeni bağlantılara yönelik ilişkilerinde bir yoğunlaşma öngörseler bile, sırf bu olgu dünya dengelerinde yeni bir etken olarak çıkacaktır. Bu şekilde yeniden oluşturulacak dünya, salt ve tek yanlı olarak kapitalist diye nitelendirilemeyecektir artık. Çünkü, bu yeni bağlantıya, yalnızca bu ulusal halkçı toplumlar bünyesinde gelişecek sosyalist eğilimin doğuracağı büyük bir ilerleme öncülük edecektir. Diğer yandan, bu koşullardaki bir bağlantı Batı'da da toplumsal yönde bir gelişmeye yol açacaktır. Bugünkü sosyal-demokrasiden hareketle tabii ki... Ama, asıl iş sosyalist içeriklerinin gözardı edilemeyeceği, dönüşüm halindeki global bir sisteme düşecektir.

Gramsci, organik aydınları da kapsayan gelişimleri önerirken, ister egemen konumda olsun (kapitalist düzendeki burjuvazi), ister egemen konuma gelmeyi arzulasın (işçi sınıfı) her sınıfın kendi ideolojisini, kültürünü, örgütlenme biçimini ve pratiklerini oluşturduğunu varsayıyordu. Organik aydınlar, temsil ettikleri sınıfın ideolojisinin hakim ideoloji haline gelmesinde katalizör rolü oynamaktadırlar. Gramsci, aynı şekilde,kapitalizmin merkez ülkelerindeki işçi sınıfının devrimci bir karakter taşıdığını varsayıyor ve bu hipotezden hareketle sosyalist devrimin (parti öncülüğünde) organik aydınının ortaya çıkış koşulları üzerine fikir yürütüyordu. Eğer Gramsci'nin hipotezinin yanlış olduğu ve kapitalizmin merkez ülkelerindeki işçi sınıfının sistem içinde oyunun kurallarını kabullendiği düşünülürse, bundan emekçi sınıfların kendi sosyalist organik aydınlarını ortaya çıkaramayacağı sonucuna varılabilir. Bu sınıfların kendi savaşımlarını örgütleyen kadroları mevcuttur, ama bunlar alternatif oluşturarak bir sınıfsız toplum kurmak amacından vazgeçmişlerdir.

Tabii ki, bu toplumlarda da sınıfsız toplum oluşturma çabasını koruyan "bireyler" varolacaktır. Ama, batılı marksizm, toplumsal bağlaşıkları olmayan bir kürsü, üniversite marksizmidir. Bu toplumlarda, aynı zamanda, kendilerini çeşitli dışavurum şekilleriyle ortaya koyan sosyalist nitelikli gereksinimler de bulunmaktadır. Ancak bu gereksinimlerin global bir projeyle ilintili olma karakteri yoktur. Örneğin çevreciler ve feministler kendi özgül varolma nedenlerinin ötesine geçmeyi reddetmektedirler.

Uç noktalarda yeralan ülkelerdeki durum tamamen farklıdır. Burada, toplumsal sınıfların kapitalist gelişmeden kendi adlarına bekledikleri hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla potansiyel olarak antikapitalisttirler. Bununla birlikte, konumları klasik marksizmin proleterya için öngördüğü konuma izdüşmemektedir. Ortada, kapitalizmin kurbanı konumuna düşen benzeşmez yapıda bir yığın vardır. Bu sınıflar, kendilerinden bir sınıfsız toplum projesi oluşturma konumunda değildirler. Ancak, somut olarak kanıtladıkları gibi, başkaldırmaya veya daha genel bir bakışla karşı koymaya yeterlidirler. Bu durumda, bu yeterliliği gösterecek sosyal güçlerin oluşumuna yolaçacak bir tarihsel süreç açılmaktadır: Kapitalizme alternatif projeleri formüle eden ve halk tabakalarının kapitalizme karşı eylemlerini yönlendiren katalizörlerin süreci. Bu güç, kendini şu özellikleriyle ortaya koyan aydınlar sınıfıdır: Antikapitalizm, çağımız kültürünün uluslararası boyutuna açılır ve bu özellikleri dolayısıyla, kendine dünya üstünde bir yer bulabilen, çelişkileri analiz edebilen, zincirin zayıf halkalarını görebilen kapasitededir. Bu kapasitesiyle halk tabakalarıyla canlı ve sıkı bir uzlaşmaya girmekte ve kültürlerini onunla paylaşmaktadır.

Kapitalizm-öncesi ulusal halk toplumları sadece sosyalist ve kapitalist güçlerin çatışmalarının sergilendiği bir arena değildir. Çerçevesi içinde üçüncü bir toplumsal bileşeni barındırmaktadır: Devletçilik.

Şüphesizki, devletin ekonomik yaşama müdahalesi ve kamusal mülkiyet yeni şeyler değildir. Devlet kapitalizminin çeşitli faaliyetleri de kapitalist yayılmanın ve ortaya çıkışın çeşitli aşamalarına bitiştirilebilir. Bundan dolayı, bütün devletçilik yöntemlerinin basit bir devlet kapitalizmine (veya bürokratik kapitalizme) indirgenmesi sorunları çözümlememektedir. Üstüne üstlük, bu yayılma antikapitalist bir devrimin ertesinde gelmektedir. Bu devletçilik biçiminin doğası hakkında yüzeysel bir fikir yürütmenin çözümleyici olmaktan çok yanıltıcı olacağı sorunlar doğurmaktadır.

Devletçilik, oluşum halindeki bir kapitalizmin basit bir maskesi olmadığı gibi, siyasal erkin ideolojik söyleminin iddia ettiği gibi, sosyalist içerikli de değildir. Yeni ulusal halk devleti birçok nedenin gerektirdiği bir zorunluluktur. Her şeyden önce devletler ailesine üye olarak yazılmak, ulusal halk toplumları için halen kendi yaşam alanlarına saldırılarını sürdüren kapitalist ülkelere meydan okuma anlamına gelen bir kopuş oluşturmaktadır. Ayrıca, ulusal halk toplumları, çıkarları kısmen birleşen, kısmen ayrışan sınıfların bir ittifakıdır. Örneğin, kırsal ve kentsel kesimin reel çıkarları arasında bir birleşme vardır. Devlet, bu ilişkileri yönlendirmede bir araçtır.

Devrim-öncesi toplumlarda gözlenen iktidar fetişizminin kökeninde bunun koşulları bulunmaktadır. Toplum içinde belirginleşen kapitalist ve sosyalist eğilimleri kontrol altına alabileceği gibi, birçok ciddi yanılgıyı besleyen bir fetişizm. Oysa tarih, bu iktidarın, yarattığı bütün ekonomik zorluklar pahasına, baskı altına almak suretiyle sadece kapitalist eğilimleri kontrol edebildiğini kanıtlamaktadır. Devletin sınıflarüstü hakemliği (emekçiler yararına birtakım maddi gelişmeler sağlamak), hileler (resmi marksizmi alet etmek) ve baskı yoluyla emekçi sınıfların kontrol altına alınmasına gelince, bu olgunun ekonomik gelişmeyi zayıflattığı tarihsel olarak kanıtlanmaktadır.

Ulusal halk toplumları terimiyle ifade edilen bu dönüşüm formülasyonu bizi sosyalizmin kuruluşuna ilişkin resmi tezi bir yana bırakmaya zorlamaktadır. Çünkü kurulduğu ileri sürülen sosyalizm, üretici güçlerin daha etkili bir gelişme göstermesini sağlayacak etkenlerin itkisiyle pazar ekonomisi ve kapitalist ilişkilerinin dirilişiyle karşılaşmaktadır. SSCB'de "sosyalizmin zaferi"nin ardından elli yıl geçtikten sonra pazar ekonomisi sorunu gündeme gelmektedir. Bütün sorunları çözdüğünü iddia eden Çin, kültür devriminin ardından yirmi yıl geçtikten sonra, yokolduğu söylenen ilişkiler yeniden kurulmak zorunda kalınmaktadır. Sosyalizmin kuruluşuna ilişkin kof dogmatik nakaratları yinelemek yerine, gerçek değişimleri barındıran, daha önceden belirtilen üçlü uyuşmazlıklara ilişkin somut olgulara dayanan devrim-öncesi deneyimleri çözümlemek gerekmektedir. Bu somut analiz tıpkı bu değişik deneyimleri genel bir gelişme evriminin gerçekleşmesinin dışavurumuna indirgemek gibi, aşağı yukarı her halde geçerli bir *model* düşüncesinin kabulünü de yasaklamaktadır. Aksine, bu deneyimlerin, karakterize eden değişikliklere, ilerleyiş ve gerileyişlerine, çıkmazlarına ve aşmalarına vurgu koymak gereklidir.

Sosyalist devrimlere yol açan deneyimlerden farklı olmadığı için, ulusal bağımsızlık hareketlerine ilişkin deneyimler de aynı sorunları içermektedir. Bu ikisi, doğalarında değil fakat sıralanımlarında farklılıkları göstermektedir. Her ikisi de, kapitalist yayılmaya, onun zorladığı merkezden uzaklaşmaya bir cevaptır.

Radikal ulusal bağımsızlık hareketi,toplumsal sınıfların zorladığı geniş bir toplumsal ittifakın ifadesidir. Bazı koşullarda burjuvazinin yönlendirişi kaçınılmaz görülse de, diğerlerinde oldukça azdır. Çünkü burjuvazi her zaman için emperyalizmle erken bir uzlaşmaya girişmeye taraftardır. Radikal ulusal bağımsızlık hareketlerinde, toplumsal güçlerin katalizor fonksiyonunun içinde, rolü her zaman birincil faktör olarak kabul edilmesi mümkün olmayan küçük burjuvazininkine oranla daha belirleyici olan aydınlar faktörü de bulunmaktadır.

Dolayısıyla, sosyalist devrimlerin, burjuvazinin denetimi altında gerçekleştirilen ve öngördüğü amaçlara ulaşamayan ulusal bağımsızlık hareketlerine oranla, burjuva kontrolünde olmayan bir iktidar oluşturarak bağlantısızlık amacını yakalayan gerçek ulusal bağımsızlık devrimleri olduğu söylenebilir.

Üçüncü dünyanın objektif koşullarının gerektirdiği yeni ulusal halk devrimleri gündeme gelmiştir. Şüphesiz bu gelecek devrimler de, daha önceki1er gibi sosyalist değil

ulusal olacaktır. Şüphesiz, iç koşulların ve dış etkenlerin getireceği yeniliklerin koşullandıracağı özgüllükleri olacaktır. Bu ulusal halk devrimleri, gelecekteki doğu-batı ilişkilerini şekillendirecek ve tıpkı 70 yıldan beri olduğu gibi dünyamızın global evriminin başlıca devingen elemanı olacaktır.

Gittikçe büyüyen objektif zorunluluk, sermaye birikiminin yarattığı temel çelişkinin gün geçtikçe daha ağırlaşmakta olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çelişkiden doğan Doğu-Batı uyuşmazlığı, sermayenin global yayılmasıyla azar azar ortadan kalkacağına, tam tersine gittikçe bilenmektedir. Eğer Güney halkları bu krize cevap alabilecek ulusal halkçı çözümü ortaya koyamazlarsa ve Kuzey'in ilerici güçleri egemen sermayenin ardındaki marjinal konumlarını sürdürürlerse, ortaya büyük bir barbarlık çıkacaktır. Her zaman olduğu gibi sonuç ya sosyalizm ya da barbarlık olacaktır. Ancak, Batı'nın işçi sınıfının zaferle sonuçlanacak savaşımları sosyalizme giden yolu açacağına göre, daha bugünden, bu yolun oldukça uzun olduğu zahmetli olacağı, uç noktalardaki ulusal halk devrimlerinden geçeceği, Batılı halkların yeni bir enternasyonalizmin zorunlu koşullarının oluşmasına katkıda bulunacağı beklentisiyle birlikte, tesbit edilebilir.

Yayıncının Notu: Bu makalede ortaya konan kavramlara değişik açıdan, yaklaşan ya da karşı çıkan görüşler ortaya çıkabilir. Okurlarımızı burada ortaya konulan görüşleri tartışmaya çağırıyoruz.

GÜNÜMÜZDE KOMÜNİST OLMAK NE DEMEKTİR?

"New York Times" Gazetesinin Bir Anketi Üzerine

ABD'nin önde gelen gazetelerinin, Ocak 1989'da, üç sayı boyunca komünist hareket üzerine geniş makale dizileri yayınlaması dikkat çekicidir. Bu gerçekten de, 26 muhabirin 23 ülkeden 50 komünistle görüşme yaptığı canlı bir projeydi. "New York Times"a göre amaç, "komünistlerin bugün kendilerini nasıl gördükleri ve hızla değişen bir dünyada hareketlerinin geleceği konusunda ne düşündüklerine ilişkin bir görüş sahibi olmak"tı.

Zaman gerçekten değişiyor ve biz, etkili bir burjuva gazetesinin, okuyucularına komünistleri dinleme ve komünist partilerin yaşamları ve çalışmaları konusunda bilgi sahibi olma olanağı vermesini ancak memnunlukla karşılayabiliriz. Bu, "büyük basın"ın genellikle fazla ilgi göstermediği bir konuydu.

Yine de, makaleler okunduktan sonra, New York Times'ın bu görüşmeleri komünist hareketin bugünkü durumuna ilişkin kendi değerlendirmesini -eskimiş klişelere dayalı bir değerlendirmeyi- haklı çıkarmak amacıyla kullandığı anlaşılıyor.

Ama, geçmişte hepimizin sık sık yaptığı gibi, derhal "ters tepki" gösterme tutumuna düşmeyelim. Önyargılı sonuçların ardında bile sık sık belli gerçekler yatıyor. Bu nedenle, ABD'li gazetecilerin görüşmeler yaptıkları ülkelerin bazılarındaki komünistlerden New York Times değerlendirmelerine dayalı birkaç soruyu yanıtlamalarını istedik.

Çekoslovakya, El Salvador, Büyük Britanya, İtalya, İspanya ve SSCB'den gelen yanıtları sunuyoruz.(1)

Yuly Oganisian, Sergei Yastrzhembsky

WMR Yazı Kurulu Üyeleri

(1) Bazı yoldaşlar yanıtlarının kendi kişisel görüşlerini yansıttığını vurguladılar. **Derginin Notu**

1- *New York Times*, Sovyetler Birliği'ndeki ve öteki sosyalist ülkelerdeki değişim süreci hem umut hem de umutsuzluk yaratıyor, diye yazmış. Umutsuzluk yaratıyor çünkü komünistler şimdiye dek gösterdikleri korkunç özverilerin, bunca savaşım ve yoklukların boşuna olduğunu öğrenmiş olmalılar ve bir zamanlar, bu kadar umut vadeden bu maddeci inanç sistemi, şimdi taraftarlarının gözünde başarısızlığa uğramış durumda. Bu konuda ne söyleyebilirsiniz?

2- Yığınları ütopyaya sürükleyen yaratıcı öncü güçten, tarihsel zorunluluk duygusundan, komünistlerin eski coşku ve "idealizm"inden geriye ne kaldı?

3- Komünizmin tarihinde yer alan hoşgörüsüzlük, kişilerin putlaştırılması ve öteki hatalar ideolojinin kaçınılmaz sonuçları mı, yoksa sapma mıydı?

4- Komünistlerin artık tek bir inanç sistemi ya da gerçeküstü bir gelecek görüşü altında birleşmedikleri görüşüne katılıyor musunuz?

5- Marksizmin entellektül potansiyelini yitirdiğine inanıyor musunuz? Sizin için marksizmde kutsal olan şeyler var mı, varsa, nelerdir?

6- Komünist olmaktan hiç utandınız mı? Bir komünist olarak sizi gururlandıran nedir ve komünist kimliğiniz size ne kattı?

PERESTROYKA, İDEALLERİMİZİ GÜÇLENDİRİYOR

Jaime BARRIOS, 1923 doğumlu, El Salvador Komünist Partisi'ne 1951 yılında katıldı; ESKP Merkez Komite Üyesi, tarihsel konularda birçok kitabın yazarı, evli; altı çocuk babası.

1- Perestroyka'yı devrim içinde devrim, SSCB'nin tarihinde yeni bir sayfa, gerçek bir devrimci süreç olarak görüyorum. Bu nedenle, yapılmakta olan reformların gerek Sovyetler Birliği'nde, gerekse dış ülkelerde çeşitli türde tepkiler uyandırmasına şaşırmamamız lazım. Somut bir temele dayanan iyimser görüşlerin yanında kötümser görüşler de ifade ediliyor. Bu arada tarihsel gerçeklerin açıklanmasıyla sarsılan ve Sovyet halkının dünyanın öteki bölümlerindeki komünistlerle birlikte tüm güçlerini seferber ederek yürüttüğü savaşı "anlamsız" diye yadsıyanların sesleri de duyulabiliyor. Bunlara sormak istiyorum: Sovyetler Birliği'nin bir süper güç (yadsınamaz bir gerçek) olabilmesini sağlayan nedir? Yanıt, kısaca şudur: Birçok kuşağı temsil eden milyonlarca Sovyet insanının özverileri ve çektikleri sıkıntılar. Şimdi özgürlük ve demokrasi meyvalarını veren tohumları onlar ektiler. Biz bu mahsülü daha yeni toplamaya başladık.

2- Perestroyka, kişisel olarak benim komünist ideallerimi bir kez daha doğruladı ve pekiştirdi. Geleceğe ilişkin görüşüm, -yalnızca uzak bir amaç olması nedeniyle- bir "ütopya" olarak görünebilir. Yine de, bu geleceğe kaçınılmaz olarak ulaşılacağına inanıyorum. Hangi tarihte, hatta hangi çağda olacağı konusunda kimse kehanette bulunamaz: Komünistler kahin ya da sihirbaz değildirler. Ancak, dünya kültürlerinin zenginliği dikkate alındığında, çeşitlilik içinde birliğin komünist "ütopya"nın belirgin özelliği olacağına inanmak için neden vardır.

Perestroyka politikası içinde hümanizm'in zaferi ve dogmatizme karşı ve demokrasi için savaşım, sosyalizm ve hümanizm ideallerinde yeni bir değişim rüzgarı anlamına geliyor.

3- Cadı kazanı, afaroz ve (yanlış adlandırmamak için) sıradan insanların yarı dindarca -ya da açıkça dindarca- bağlılık, marksizm-leninizmin bilimsel ideolojisine yabancıdır. Bu tutumları destekleyenlerin yaptıkları acı dolu hatalar ve sapmalardır. Sovyetler Birliği'nde, bir zamanlar meyvalı bir ağaç olan toplumbilimlerin neredeyse tümüyle kurumasına neden olan budur. Aynı zamanda demokrasiye çok büyük zararlar veren dogmatizm, burada ölümcül bir rol oynamıştır.

4- Dünya her zamankinden daha karmaşık bir duruma geliyor. Koca anakaralar bir yana, her ulusun ve her bölgenin bile kendine özgü sorunları vardır. Ama aynı zamanda, birlikte karşılamamız gereken global, evrensel sorunlar da var. Bu nedenle komünistler için genel ve özelin diyalektiğini gözönünde tutmak mutlak bir zorunluluktur. Bugün inançlar arasında açık farklılıklar olsa da, tümü, bütünsel olarak insanlığın geleceğini görme kalıcı gereksiniminden güç alırlar.

5- Marksizm bir dünya, insan, doğa ve toplum görüşü olarak prestijini yitirmemiştir. Tanık olduğumuz; sözünü ettiğim ve birçok başka sapmalara yönelik daha eleştirici bir tutumdur. Hiç kimse gerçeğin kendi tekelinde olduğunu iddia edemez. Bu eleştiri sürecinin ne kadar devam edeceğini bilmiyoruz, ama marksizm bu süreçten arınmış ve insan etkinliğinin tüm alanlarında yapıcı katkısını gösterecek güce sahip olarak çıkacaktır.

Marksizm bir din olmadığı için, doğal olarak onda kutsal bir şey yoktur ama bilimimizi yanlış yorumlayıp, en kötü neoskolastik türden sahte bilimsel yöntemler kullanarak, ona bir çeşit marksist teoloji empoze etmeye çalışanlar olmuştur.

6- Hiç utandım mı? Bir komünist olmaktan, asla. Ama ideolojimizin çarpıtılması, küçük ve büyük sapmalar ve onun yaşama geçirilmesinde kullanılan biçim ve yöntemler karşısında sık sık öfkeye kapıldığım oldu. Eğer yeniden dünyaya gelseydim yine komünist olurdum.

Yaklaşık 40 yıldır El Salvador Komünist Partisi'nin bir üyesiyim. Politik inançlarımdan ötürü gururluyum demek istemiyorum. Çünkü gurur, kendini beğenmişliğe yakındır ve bu, bir komünistin başlıca erdemlerinden biri olan alçak gönüllülüğe ters düşer. 28 yaşında, bilincim olgunlaştığında şimdi üyesi bulunduğum partiyi seçtiğim için bir gönül rahatlığı içindeyim. Partiye, gerçek yurtseverliği temsil ettiği için katıldım. Onun, karşılaştıkları pek çok sorunu çözerken halkımıza sevgi ve saygısı, öteki uluslarla aktif dayanışması ve enternasyonalizmi vardır. Bana yeryüzünde milyonlarca kardeş kazandırdığı için partime teşekkür borçluyum.

YENİ DÜŞÜNCELERE GEREKSİNİM VAR

Adriano GUERRA: 1926 yılında doğdu. 1947 yılında İtalyan Komünist Partisi'ne katıldı. L' Unita gazetesinin Moskova muhabiridir. 1966-69 yılları arasında Gramsci Enstitüsü'nün yönetim kurulu üyeliğinde bulunmuştur. "Kominform Yılları", "Brejnev'den sonra" ve "Kruşçev'in Konuştuğu Gün"ün yazarıdır. Evlidir.

1- Sovyetler Birliği'nde ve öteki bazı Sosyalist ülkelerdeki yeniden yapılanma süreci gerçekten bir umut kaynağıdır. Ama onun istenilen sonuçları verip veremeyeceği konusunda kaygılar da vardır. SBKP'nin 20. Kongresi'nden sonra gelişen, sosyalizmi stalinizm'den arındırma süreci kesintiye uğramış olduğu için bu kaygılar açıkça anlaşılabilir niteliktedir: Yine de reformların yalnızca Sovyet toplumunu dönüştürmekle kalmayıp barış ve ilerleme savaşımına Sovyet katkısını artıracağı konusundaki umutlar ağır basmaktadır.

2- Sorunun ifade ediliş biçimi, Komünistlerin ortak ve kaderci bir dünya görüşüne bağlı tek bir bütün olduklarını varsayıyor. Bu böyle değildir. Çünkü, komünistlerin içinde bulunduğu durum oldukça farklıdır. Örneğin, aramızda var güçleriyle Stalin'i destekleyenler vardır. Bunları tarihten "çıkararak" ya da bunlara karşı ayrımcılık uygulayarak karşılık vermenin saçma olacağını düşünüyorum. Ama Stalinizme karşı çıkan komünistlerin onun ilke ve yöntemlerini destekleyenlerden temelli bir farklılık gösterdiği gerçeği ortadadır.

Ayrıca, "öncülük" düşüncesi neden yeniden canlanmıştır? Gerçekte, komünistler her yerde toplumsal ilerlemenin ön saflarında değildirler. Öte yandan, haklı olarak değişimin öncüsü görülebilecek komünist olmayan, marksist olmayan güçler vardır.

3- Sanırım kişiyi putlaştırma sorunsalına yalnızca pratik ve ideoloji alanında değil, doktrinde de bir yanıt aramalıyız. Özgürlük ve demokrasi konularının çözümlenmesinde de sosyalist, komünist teorinin tarihsel gecikmesinden söz edebiliriz. Bu gecikme, kuşkusuz, kendi çapında toplumsal pratiği etkilemektedir.

Bugün biliyoruz ki; komünistler, "özgürlük" ve "demokrasi"nin anlamı, devlet ve birey ilişkileri ve sosyalizmin ölçütleri ve değerleri konusundaki tutumları açısından diğerlerinden köklü farklılıklar göstermektedirler.

Bazıları onu, her şeyden önce bir kamu mülkiyeti, kimileri öz yönetim, kimileri de "her alanda" demokrasi sistemi olarak görmektedirler. Bu konuda Polonya'da, Sovyetler Birliği'nde, Macaristan'da, vb. ülkelerde bir dizi ilginç yanıt verilmektedir. İtalyan ve Çin komünistleri de kendi seçeneklerini sunuyorlar. Yanıtların değerlendirilmesi, sosyalizmin yenilenmesinde hataların tekrarlanmasını önlemek için, geçmişin eleştirel bir çözümlemesinin yardımıyla yapılmalıdır.

4- Komünist hareketten tek bir inanç sistemi ya da gerçeküstü bir gelecek görüşüne sahip bir şey olarak söz edemeyeceğimizden kesinlikle eminim.

5- Paradoks gibi görünecek ama, bazı marksist-leninistlerin entellektüel saygınlıklarını yitirmelerinden memnunluk duyuyorum. Bu, yıllarca çağdışı kalmış düşüncelere tutsak olmanın bedelidir. Aynı zamanda, marksistlerin tümünü kapsayan genellemeler yapılamaz. Günümüzden çok daha önce, marksizme dogmatik yaklaşımlara karşı çıkanlar, sosyalizmin herkesin uyması gereken nesnel yasaları olduğu düşüncesini eleştirenler olmuştur. Bu marksistler entellektüel saygınlığı yitirmemiş, tersine kazanmışlardır.

Bazı insanların gözünde, marksizmin dinsel kavramlara benzer yönler içerdiği görülüyor. Bu izlenimin, özellikle Stalin döneminde iğrenç olan belli merasimler tara-

fından güçlendirildiğine inanıyorum. Ama her zaman ön yargılara karşı savaşmış olan maddeci marksizmin güçlü geleneği de sürüyor.

6- Eğer dürüst olunacaksa aynı soruyu, ister cumhuriyetçi isterse demokrat olsunlar, Vietnam ya da Watergate gibi Amerika'nın yakın tarihindeki olaylarla ilgili olarak **New York Times** muhabirlerine sormak isterdim. Biz komünistlerin utanıp utanmayacağından çok, geçmişi nesnel ve akılcı bir biçimde çözümlemeye yetenekli ve hazır olup olmadıklarını konuşmak durumundayız.

Örneğin, ben, kendimizi stalinizm'den arındırmamızı çağımızın en temel bir sorunu olarak görüyorum. Bu yalnızca komünistlerin değil, insanların çoğunu ilgilendiriyor. İtalyan Komünist Partisi'nin bir üyesi olarak, bu anlamda kıvanç duyuyorum. Çünkü biz, bu sorunun çözümü doğrultusunda gerekli adımları zamanında attık. Ayrıca, İKP, Afgan sorununda ilkesel bir tutum takınmak ya da Andrei Sakarov'un Gorki'den Moskova'ya dönme hakkını desteklemek konusunda Mihail Gorbaçov'un gelişini beklemediği için de gurur duyma hakkını kendinde görüyor.

Öte yandan, Sovyetler Birliği'nde şimdi yorumlanmakta olan yeni politik düşünce biçimine ve SSCB'nin global sorunları çözmek için yöntemler arayışına hayranlık duyuyorum. Açıkça yeni düşüncelere gereksinmemiz var çünkü insanlığın daha önce hiç karşılaşmadığı gerçeklikler arasında yaşıyoruz. Yeni gerçeklere marksist bir yanıt arayışına katılmak bizim için ayrıca bir övünç kaynağıdır.

BEN İNANMIŞ BİR İYİMSERİM

Jaroslav Kase, 1926'da doğdu; tarih eğitimi gördü, 1945 yılında Çekoslovakya Komünist Partisi'ne katıldı. Gençlik hareketi içinde çalıştı, ÇKP MK politik eğitim bölümünde görev aldı. 1979 yılından bu yana ÇKP MK'nin teorik ve politik yayın organı olan "Nova mysl"in başyazarı ve Merkez Komitesi İdeoloji Bürosu'nun üyesidir; evli ve iki çocuk babasıdır.

1- Sosyalist kuruculuk süreci, birçoklarının sandığı gibi kolay değildir. Bu süreç; yeni, hiç kimsenin geçmediği yolların araştırılmasıydı. Bu yollarda ilerlemek hatalları, yanılsamaları da beraberinde getirdi; kayıplar ve özveriler vardı. Ama sosyalizm; toplumsal adaletten yana, temel sosyal hakları güvence altına alan ve halkın kültürel başarılardan yararlanmasını sağlayan bir bakışla ekonomiyi geliştirme yeteneğine sahip olduğunu kanıtladı. Gereksinim duyduğumuz şey, geçmişin dürüst ve somut bir değerlendirmesidir.

Örneğin, Çekoslovakya'daki 1968 olaylarının Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka'nın bir tür başlangıcı olduğuna ilişkin görüşleri sık sık duyuyoruz. Bu doğru değildir. Aleksandr Dubçek liderliğindeki parti yönetimi, ülkeyi yenilenmeye götürürken aynı zamanda iç ve dış karşı devrimi geri püskürtmek zorundaydı. Ama yönetimin pasifliği, yakıcı sorunlara çözüm getirmek ve sağ kanatçıları dizginlemekteki yeteneksizliği, karşı devrimcilerin giderek kontrolü ele geçirmelerine olanak verdi. Çekoslovakya'daki sosyalist kazanımlar tehlikedeydi ve hatta bir iç savaş tehdidi ortaya çıkmıştı. Bu yüzden, bağlaşıklarımızın 1968 Ağustosu'nda bize yardım ederek enternasyonalist görevlerini yerine getirdiklerine inanıyorum. Perestroyka'yla

"Prag Baharı" arasında hiçbir bağlantı yoktur. Bugün Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya'da yer alan yeniden yapılanma süreçlerinin sosyalist atılımının tersine, o zamanki Prag "reformcular"ı, leninizmi ve işçi sınıfının öncü rolünü yadsımışlardır. Onlar seçkin görüşlerin peşinden gittiler. Bugün hedefimiz sosyalizmi geliştirmektir, oysa 1968'de amaçları onu yıkmaktı.

2- En önemli şey, yığınların sosyalizme olan bağlılıklarının yaşıyor olmasıdır. Toplumumuzda yaşanan her şey bunu gösteriyor. Halk sosyalizmi yıkmak değil, onu geliştirmek istiyor. Sosyalizm açık bir sistemdir. Geçmişten dersler çıkararak ve demokrasiyi geliştirerek sosyalizmi zenginleştirmeye çalışıyoruz. Bunu, yurttaşlık sorumluluğunu, düzeni ve toplumsal disiplini arttırma gereksinimiyle bağlıyoruz. Parti'nin öncü rolü sosyalist demokrasiye ters düşmemektedir. Tersine, otoriter yöntemleri reddetmekte ve insan etkinliğinin tüm alanlarda özgürce gelişmesini güvenceye almaktadır.

3- Hoşgörüsüzlüğün, kişiyi putlaştırmanın ve benzerlerinin marksist-leninist ideolojinin bir ürünü olduğunu iddia etmek, faşizm, ırkçılık ya da militarizmin genel anlamda burjuva ideolojisi olarak tanımlanmasıyla aynı şeydir. Konuyu bu şekilde getirmenin saçma olduğu ortadadır.

4- **New York Times,** artık komünist hareket diye bir şey olmadığına bizi inandırmak istiyor. Onu bu şekilde çok "gömdüler", "çıkmaz bir sokak" olarak göstermeye çabaladılar. Ama o canlıdır ve gelişmeye devam ediyor. Bugün, hareketimiz giderek ortak insanlık değerlerinin ağır bastığı bir dönemin eşiğindedir. Birliğimiz ciddi deneylerden geçti, ama, bozulmadı daha da dayanıklı, yaratıcı ve etkin olarak yenileniyor. İyimser bir inanmış olarak, komünist ideallerin bizi her zamankinden daha çok birleştirdiğini söylüyorum.

5- Marksizmin; dürüst, ilerici insanların gözünde saygınlığını yitirdiğine ilişkin hiçbir işaret görmüyorum. O, insanlığa sosyal adalet ve özgürlük yolunu gösterirken yaratıcı gücünü giderek daha çok ortaya koyuyor. Marksizm, her zaman yaşayacak değerlerin ve ilkelerin, genel toplumsal gelişme yasalarının sistemini içeren bir bilimdir. Felsefemiz, asla bir dine benzetilemez ama, komünistlerin gerçeklik karşısında duygulu bir tutumu vardır. Tüm fırtınalara karşın gelecek komünizmin, onun ideallerinindir. Benim inancım -bu anlamda isterseniz iman olarak görün- böyledir.

6- Sosyalizmin stalinist ve öteki çarpıtılmalarının bende uyandırdığı duygu, utanç değil öfkedir.Ama bunlar, partimin bir üyesi olmaktan duyduğum gururu sarsamaz. Ben, Çekoslovak toplumu derin bir uçurumla bölünmüşken ve ÇKP, Klement Gottwald'in önderliğinde kapitalist sömürüye karşı işçi sınıfı savaşımını yönetiyor ve nazilerin ayakları altında çiğnemiş olduğu ulusal egemenliğimizi yeniden güçlendiriyorken partiye katıldım. Komünist Partisi sayesinde Çekoslovakya'nın 1917 Büyük Ekim Devrimi'nin açtığı devrimci sürece katılmasından; komünistlerin barışın ardıcıl savunucuları olarak kalmasından gurur duyuyorum. Öteki sosyalist ülkeler gibi, Çekoslovakya'nın da daha gelişmiş kapitalist ülkelerle tarihsel yarışmada elindeki tüm olanakları kullanamamış olduğunun farkındayım. Bugün yürütülmekte olan yeniden yapılanma süreci, sosyalizmin dinamiklerini güçlendirerek ona enerji kazandırmaktadır. Bu iyimserliğimi pekiştiriyor.

KOMÜNİST HAREKETTE VATİKAN YOKTUR

Damian PRETEL, 1930'da doğdu. 1949 yılında İspanya Komünist Partisi'ne katıldı, İKP Merkez Komitesi üyesi ve Granada Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir, iki çocuğu ve bir torunu vardır.

1- **New York Times**'daki değerlendirmelerin bazılarının marksizm'in bir karikatürünü vermek üzere yapıldığını söyleyerek başlamak istiyorum. Yine de, bu konuda sessiz kalmak doğru değildir.

Komünistlerin yaptıkları özveriler ve çektikleri sıkıntılar boşuna mıydı? Kesinlikle hayır... İşte size birkaç neden: birincisi, sosyalizm -özellikle de Sovyetler Birliği- sayesinde nazizm yenilgiye uğratılarak insanlık yeniden köleliğe sürüklenmekten kurtuldu. İkincisi, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalizm, karşılıklı bağımlı dünyamızın çelişen gerçeklerine gereken dikkati göstererek, yeni politik düşüncenin ışığında yakıcı sorunlara çözüm yolları öneriyor. Nükleer silahsızlanmanın pratikte gerçekleşebilirliği kanıtlanmıştır. Üçüncüsü; sosyalizmde, bildiğimiz herhangi bir başka toplumsal sistemden daha fazla sosyal adalet vardır. Sosyalizmde, milliyetler arası ilişkiler sorunu büyük ölçüde çözümlenmiştir ve göreceli olarak kısa bir dönem içinde sağlık, eğitim ve kültür alanlarında önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bunların yanında komünistlerin ve tüm marksistlerin çabaları; dünyanın dönüşümüne bir ölçüde yardımcı oldukları için de boşa gitmemiştir.

2- En önemlisi; sosyalizm, yaratıcı marksizm idealleri, hatalarımızı, eksiklerimizi düzeltme yeteneğimiz hâlâ yerli yerindedir. Bu özellikle söz edilmeye değerdir. Çünkü özeleştiri, marksizmin herhangi bir burjuva ideolojisinde bulunmayan bir özelliğidir.

3- Kişiyi putlaştırma ve hoşgörüsüzlük sosyalizme terstir, onun doğasını çarpıtır. Bu açıkça belirtilmelidir. Çünkü, ideolojik karşıtlarımızın, halkın kafasını bulandırmak için sonucu bu biçimde getirdiklerine inanıyorum. Marksist ideoloji, bir adalet ve demokrasi ideolojisidir. Bu nedenle, "daha fazla demokrasi" sloganı, sosyalizmi pekiştirip geliştirme amacını taşır ve onun kapitalizm altındaki uzun dönem hedefi kapitalist toplumun sosyalist bir topluma dönüştürmektir.

4- Komünistlerin artık aynı inançlar etrafında birleşmediklerini savunmak açık bir abartma olur. Daha önce de belirttiğim gibi, ortak sosyalist idealler vardır. Devrimci marksizmin genel ilkeleri, her ne kadar farklı ülkeler sosyalizme kendi ayrı yollarından varacaklarsa da, yine geçerlidir.

5- Prestijini yitirmeyen bir tane burjuva ideolojisi gösterin. Bugün tüm ideolojilerin krizde olduğunu düşünüyorum. Hiçbir ideoloji gerçeği ya da adaleti tekelinde tutmakla övünemez. Marksizme gelince; krizin marksizmin kendisini değil, onu dogmatik bir biçimde yorumlayanları etkilediğini savunuyorum.

Eğer dinsel anlamda soruluyorsa, marksizmin benim için kutsal olan hiçbir yanı yoktur. Çünkü ne marksizm bir din, ne de komünist partisi bir kilisedir. Ayrıca bir Vatikan'ımız, komünist hareketin evrensel bir manevi merkezi de yoktur. Eğer marksizm'de neyin tartışmasız önem taşıdığı sorulursa; buna, ulusal çıkarların, işçi sınıfının haklarının, özgürlüğünün ve de kuramımızın yaratıcı bir biçimde geliştirilmesinin diye yanıt vermek isterim.

6- İspanya Komünist Partisi'nin bir üyesi olduğum için çok gururluyum. Öncelikle komünizm, bana bilimsel ve yaratıcı düşünmeyi ve davranmayı öğretti. O, ayrıca halkın,kapitalist toplumda herkesin duyduğu yabancılaşmayı yenmesine yardım etmektedir. Stalin ve onun çevresi tarafından işlenen hatalar ve suçlardan utanç duyduğum doğrudur ama, sosyalizmin hatalarını çözümleyip düzeltebilme yeteneğinde olmasından -kapitalizm için söylenemeyecek bir şey- memnunum.

MARKSİZM'İN RAKİPLERİ NEREDELER?

Bert RAMELSON, 1910'da doğdu, avukat, İspanya iç savaşı sırasında ve II. Dünya Savaşı'nda uluslararası tugaylarda savaştı, 1936 yılında komünist oldu. Büyük Britanya Komünist Partisi MK'nde ve Polit Büro'da sendika ve işçi hareketleriyle ilişkilerden sorumlu üye olarak görev yaptı. Şimdi emekli, evli, üç çocuk ve yedi torun sahibi.

1- Sovyet halkının çabalarının boşa gittiğini söylemek, gerçeklerin bir değerlendirmesinden değil, derin bir antikomünizmden kaynaklanan zorlama bir saçmalıktır. Ben bu çabaların dünyayı değiştirdiğini düşünüyorum. Bunlar, ekonomik olarak geri kalmış bir ülkeyi, Rusya'yı birkaç on yıl içinde dünyanın önde gelen güçlerinden biri haline dönüştürdü. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin varlığı bile kapitalist ülkelerdeki yönetici sınıfları, 1917 devriminin sunduğu örneğin korkusuyla işçilere görülmemiş ödünler vermeye zorladı. Sovyetler Birliği, faşizmin yenilgisinde kesinlikle kilit bir rol oynayarak dünyayı nazi köleliği tehlikesinden kurtardı. Sosyalizm, sömürgeciliğin yıkılmasına büyük bir katkıda bulundu.

Doğal olarak, sosyalist ülkelerin şimdiye dek, halklarına gelişmiş kapitalist ülkelerdeki kadar yüksek bir yaşam standardı sağlayamadığını gözardı etmemeliyiz. Ama öte yandan, Ben, Moskova'da yalnızca Üçüncü Dünya'nın değil, Batı'nın kapitalist ülkelerinde de olduğu gibi binlerce insanın sokaklarda yattığını görmedim. Evet, Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerde de konut sorunu ve başka ciddi sorunlar olduğu doğrudur. Ama bunları sosyal adalet düşüncelerini başa alarak çözmeye çalışıyorlar.

2- Komünistlerin coşkusu hakkındaki soruyu başka bir biçimde ifade etmek istiyorum: Tüm yaşamımı adadığım amacın —sömürüsüz, adil ve savaşsız bir toplumsal sistemin kuruluşunun— tarihsel zorunluluğuna inanıyor muyum?

Bunu 50 yıl önce yanıtladığım gibi yanıtlayacağım; Evet, kesinlikle inanıyorum. Bu kararlılığım, geri kalan son birkaç yıllık ömrümde de devam edecek ve bu gerekli ve değerli hedefe daha da yakınlaştırabilmek için elimden gelen her şeyi yapacağım. Şimdi biraz yaşlı ve belki daha bilgeyim. Bu hedefin daha önce düşündüğüm kadar basit ya da kolay elde edilebilir olduğunu düşünmüyorum ama elde edilebilir, bundan hiç mi hiç kuşkum yok.

"Öncü" sözcüğü **New York Times** tarafından biraz elitist bir anlamda kullanılıyor. Ne yazık ki uzun bir süre pek çok komünist tarafından da bu anlamda kullanıldı ve bu halkı bize yabancılaştırdı. Partim ve ben, "öncü" sözcüğünü bu anlamda kullanmayı 30 yıl önce bıraktık. Biz bu sözcüğün partiye değil tüm işçi sınıfına, top-

lumun öteki kesimleriyle birlikte yeni toplumsal sistemin zaferini sağlayabilecek temel güce uygun düştüğüne inanıyoruz.

3- Hoşgörüsüzlük, kişiyi putlaştırma ve benzerlerinin komünizm tarihinde kaçınılmaz olduğunu düşünmüyorum. Her dönemeç noktasında farklı seçimler yapma olanağı vardı. Eğer emekçiler, demokrasi geleneği olan bir ülkede iktidarı almış olsalardı, sosyalizm hiç kuşkusuz farklı bir biçimde gelişecekti. Eğer Sovyetler Birliği'nde komünistler Lenin'in öğüdünü tutup Stalin'i Genel Sekreterlik görevinden almış olsalardı, büyük bir olasılıkla tarihin gelişimi bu kadar trajik olmazdı. Eğer Stalin, aslında uzun bir geçiş dönemi öngören Yeni Ekonomi Politikayı tersine çevirmeseydi, Sovyet toplumu pekâlâ daha üretken bir biçimde gelişebilirdi.

Şimdi inançlarıma aykırı gibi görülebilecek bir şey söyleyeceğim: Komünistleri, dünya ölçüsünde SBKP'nin çalışma biçimlerini ve yapılarını kopya etmeye götüren, bizim Stalin'in suçlarını görmezlikten gelmemizdi. Bu marksist olmayan bir yaklaşımdı. SBKP, kendine özgü koşullarda gelişmişti. Örneğin, Lenin'in parti ve onun yapısına ilişkin düşünceleri Rusya halklarına uygun olsa da, kesinlikle benimki gibi yerleşik demokratik gelenekleri ve işçi sınıfı savaşımı tarihi olan ülkelere uygun değildi.

4- Her ne kadar komünistler, uzun bir süredir bir merkeze ya da uluslararası bir örgüte sahip değillerse de, onların tümü için ortak olan çok şey vardır. Bizi, tek bir hareket içinde değilse de, en azından farklı kuşaklardan farklı akrabalık derecelerine sahip üyeleri olan büyük bir aile denilebilecek bir yapı içinde birleştiren çok şey vardır. Komünistler, onları öteki partilerden ayırdeden ortak özelliklere, ortak bir felsefi dünya görüşüne sahiptirler. Daha adil bir toplumsal sistem için yürütülen bir savaşıma omuz vermeyi hepimiz kabul ediyoruz. Baskıya karşı savaşan uluslarla dayanışma konusunda hepimiz birleşiyoruz. Savaşa karşı olmada hepimiz birlik içindeyiz. Toplumsal değişimin nasıl gerçekleştirileceği,özgün hedeflere nasıl ulaşılacağı konusunda biribirinden ayrılan görüşlerimiz olduğu doğrudur. Ama bu, bizim kardeşler ve yoldaşlar olarak birlikte yaşayacağımız bir yer olmadığı anlamına gelmez.

5- Belli bir doktrinin saygınlığı, son çözümlemede onun öteki doktrinlerle karşılaştırılması tarafından belirlenir. Ben, kendi payıma marksizmle entellektüel ya da politik anlamda boy ölçüşebilecek herhangi bir toplumsal doktrin görmüyorum. İnsanlar; marksizmi, Marks'ın yazdığı şeylerle karıştırdıkları, onun tüm tahminlerinin mutlak olarak doğru olduğunu düşündükleri ya da marksist kuramın geçerliliğine onu yalnızca sosyalist ülkelerde nasıl yaşama geçirildiğine bakarak karar verdikleri zaman, hata yapıyorlar. İnsan yanılabilir ve Marks da bir insandı. Onun takipçileri daha da fazla hata yaptılar. Onun çözümleme aracı, (değişen gerçeklere her zaman gerekli dikkat gösterilerek kullanılması gereken) diyalektik yöntem ve tarihsel materyalizme dayalı toplum anlayışı geçerliliğini ve etkinliğini değişmeden korumaktadır.

6- Komünist inançlarımdan dolayı asla utanmadım. Ama bu, başka komünistlerin yaptıklarından hiç utanç duymadım demek değildir. 20. Kongre'de Kruşçev'in konuşmasından Stalin hakkındaki gerçekleri öğrendiğimiz zaman çok sarsılmış ve yönetiminin yaptığı işler ve işlediği böylesine korkunç suçları olan bir partiyi desteklediğimiz için öfkeye kapılmıştık. Ben, Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği ve bağla-

şıklarının birliklerince işgal edilmesine ve Sovyetler'in Afganistan'a yaptığı askersel müdahaleye karşı çıktım. Bu eylemlerin komünizmle bağdaşmadığını savundum ve bu nedenle, onların ahlaksal sorumluluğunu taşıyamam. Ayrıca eminim ki SBKP'ye karşı tıkanılacak tutum konsunda, bunlar, onun komünist özünden kaynaklanmadığı için, kendi başına bir ölçüt olmamalıdırlar.

Bir komünist olmaktan, tarihte insan yararına en büyük dönüşümleri gerçekleştirmiş bir harekete onyıllar boyunca hizmet etmiş olmaktan gurur duyuyorum. Bu kimliğim yaşamıma anlam kazandırmıştır.

UMULANDAN DAHA ÇETİN BİR YOLA SOKULDUK

Fridrikh FIRSOV, 1935'te doğdu, Moskova Devlet Üniversitesini bitirdi ve 1960 yılında SBKP'ye üye oldu, Tarih doktoru, 1957 yılından buyana SBKP MK Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde görev yapıyor, Komünist Enternasyonal tarihi konusunda, aralarında "Lenin, Komintern ve Komünist Partilerin Doğuşu"da bulunan birçok araştırma tezi yazdı, evli, iki çocuk babası.

1- **New York Times**'in bazı sorularının açıkça sakat bir biçimde ifade edilmiş olduğunu en başından belirtmek istiyorum. SSCB ve öteki sosyalist ülkelerdeki değişim süreci umut yaratıyor mu? Elbette, yaratıyor. Üstelik ben bugün, sosyalizmin perestroyka olduğuna inanıyorum. Ama o, neden umutsuzluk uyandırsın? Tarihimizde korkunç özveriler ve trajediler olduğu doğrudur. Sonuçta bunları kabul etme cesaretini kendimizde bulduğumuz gerçeği, tüm bunların tekrarlanmayacağı konusunda bize güven veriyor.

Milyonlarca insanın, yanlış bir şeye iman ettiklerini artık gördükleri iddiasını da kabul edemem. Her şeyden önce bizim sosyalizm görüşümüz bir iman değil ama, -her zaman tutarlı olmasa da- gerçekliğe bilimsel bir yaklaşıma dayalı bir inançtır. Bu yaklaşım, belli koşullarda; kuşku, itiraz ya da hoşnutsuzluğu dışlamaz. Amaç ve araç arasında uyumsuzluk olmaması gerektiğinin acı bir biçimde farkındayız. Sorun bir iman sorunu değil, umulanın tersine daha zahmetli ve acılı bir yola sokulmuş olmamızdır.

2- Marksistlere bir tür kurtarcılık rolü yakıştırılmasına karşıyım. Komünistleri seçkin öncüler olarak görmek ya da onların yığınlara kumanda ettiğini savunmak yanlıştır. Sosyalizmin yaratılması halkın davasıdır. Komünist partisi, bu yığın hareketini yalnızca örgütler, o bir emredici değildir. Komünistlerin "idealizm"ine gelince, bu tarihsel bir bakış açısından ele alınmalıdır. Gerçekten de, devrimci hedefleri idealize etme ve arabayı atın önüne koşma doğrultusundaki belli bir eğilim, Ekim Devrimi'ne katılanlar ve Komüntern'de çalışanların bir çoğu için tipikti. Bu, hem olumlu ögeleri -devrimci coşku ve özgecilik- hem de gerçeklikten koparan solcu hataları içeriyordu.

Toplumsal karakteri ne olursa olsun, hiçbir devrim, toplumsal dönüşümün "ideal" ya da "kusursuz" bir örneğini sunmaz. Devrimciler şiddet olmadan gerçekleşmez.

Yalnızca bu, onu dramatikleştirir. Sorun, devrimin hedeflerine ulaşmak için hangi bedelin ödeneceği ve hangi araçların kullanılacağıdır. Bu, onun içinde yer aldığı özgün koşullara bağlıdır. Stalinizmin acı deneyimi, yeni bir toplumsal sistemin ortaya çıkması için doğal tarihsel gereksinimin ortadan kalktığı şeklinde yorumlanacak herhangi bir genel yasayı yansıtmamaktadır. Stalinizm, benim ülkemdeki koşulların neden olduğu bir hastalıktı; bununla birlikte başka ülkelerde de benzer şeylerin ortaya çıktığını biliyoruz. Komünistlerin, tarihin bu trajik deneyimlerinden ders çıkaracaklarına inanıyorum.

4- Farklı ülkelerdeki komünistlerin türdeş inançlara, aynı gelecek görüşüne sahip olduklarını ileri sürmek, elbette, hayalci bir hata olurdu. Hareketimizin doğuşunda, ona katılanların çoğu, komünizmin çok kısa bir sürede dünya ölçüsünde zafere ulaşacağına inandıkları zamanlarda, belli bir ideolojik bütünlük içinde birleşiyorlardı. Ama partilerimiz geliştikçe; ülkelerin farklı tarih, gelenek ve ulusal koşullarına bağlı olarak giderek farklılaştılar. Bugün, uluslararası komünist hareketi, tek düze bir varlık ya da uygun adım yürüyen bir müfreze olarak göstermek tek kelimeyle saçma olur. Bununla birlikte belli ortak ilkelerimiz ve ideallerimizin olması doğaldır. Bunlar, adalete bağlılığımız, tarihsel sürecin materyalist bir anlayışı ve bence, komünist hareketten ayrılmaz olan hümanizmdir. Komünist ideallerin, yalnızca kendine yararlı olan amaçlara hizmet ettiği ya da ideolojik fetişlere dönüştüğü yerde hümanizmden söz edilemez.

5- Marksizmin entellektüel saygınlığını yitirdiğini düşünmüyorum. Dogmatizmin onu aydınların gözünde ciddi bir biçimde yıprattığı doğrudur. Sosyalist kuruculuktaki çarpıklıklar da onun saygınlığını artırmadı. Ama bir marksist olarak, teorimizin çok büyük bir yaratıcı gücü olduğundan eminim. Önemli olan, bunu dogmatik bir biçimde değil, ama marksistler olarak gerçekleri dikkate alarak ve; kavram ve görüşlerimiz artık değişen koşullara uymuyorsa bunları değiştirerek kullanmaktır.

Marksizm'de dokunulmaz dogmalar ya da mutlak gerçekler yoktur. Tümüyle diyalektik bir biçimde, değişmeden kalan tek şey onun sürekli gelişmesi gereğidir. Marksizmin "kutsal" diye tanımlayacağım tek yönü budur.

6- Söylediğim gibi, partimin ve ülkemin tarihi karmaşık ve birçok bakımdan dramatiktir. Onun bazı sayfaları, bir utanç duygusu uyandırmaktadır. Çünkü bunlardan benim kuşağım da sorumludur. SSCB'nin, bir sosyalist ülkenin vatandaşlarına tanınması gereken tüm haklardan uzak bir biçimde, halkımızın tamamen farkında olarak her gün yaşadığı, tüketim malı sıkıntısını çeken bir ülke olmaya devam etmesinden utanıyorum. Ama bu duygu, ötekilerden; partimden, ülkemden ve onların dünyayı değiştiren kazanımlarından duyduğum gururdan ayrılamaz. Her şeyi bir pişmanlığa indirgemenin yararsız ve küçültücü olduğunu düşünüyorum. Yalnızca ağlamak yetmez. Yapacak işimiz var ve toplumumuzun devrimci yeniden yapılanması bunun için olanaklar yaratıyor. Bu çalışmalarda etkin bir biçimde yer alma olanağı, SBKP üyeliğinin bana sağladığı en büyük nimettir.

SAVAŞMAYA DEĞER BİR GELECEK

(Danimarka'da Bir Yuvarlak Masa Toplantısı)

Geçtiğimiz günlerde Danimarka Komünist Partisi MK kuramsal yayın organı ***"Tiden-Verden Rundt"*** *ve* ***"World Marxist Review"*** *tarafından Kopenhag'da bir yuvarlak masa toplantısı düzenlendi. Bu toplantıya şu isimler katıldı: Gert PETERSEN, Sosyalist Halk Partisi Başkanı ve "Folketing" (Parlamento) üyesi Ole SOHN, Danimarka Komünist Partisi Başkanı; Bent HANSEN, Sosyal Demokrat Parti üyesi ve Danimarka Genel İşçi Sendikası yönetim kurulu üyesi, eski bakan; Else HAMMERICH ve Jens Peter BONDE, AET'den çekilmeye yönelik halk hareketinin temsilcileri olarak Avrupa Parlamentosu üyeleri ve Ib NORLUND, DKP MK Sekreteri ve Polit Büro üyesi,* ***Tiden-Verden Rundt*** *Yazı Kurulu üyesi ve* ***WMR'deki*** *DKP'nin temsilcisi.*

Katılanlar şu üç grup sorunu tartıştılar: Barış savaşımı, Danimarka'nın AET ve NATO üyeliği ve Sol demokratik hareketler arasındaki işbirliği. Aşağıda tartışmaların kısa bir özetini sunuyoruz:

Barış Hareketinin Geleceği

I. Norlund: Başlangıç olarak şunu sormak istiyorum. Detant ve silahsızlanma alanında yeni başlayan süreç, savaş karşıtı hareketin misyonunu tamamlamış olduğu anlamına mı geliyor? "Yeni düşünce" sizce ne demektir? Daha çok bir propaganda kavramı mı, yoksa günümüzün nesnel gerçeklerini mi yansıtıyor?

G. Petersen: Yumuşama ve silahsızlanma alanında yalnızca sınırlı ilerlemelere tanık olduk. Üstelik NATO, orta ve kısa menzilli füzelerin indirimini öteki alanlardaki yeni silahlanmalarla karşılamaya yöneliyor. Bu eğilimin ağır basması durumunda yeni bir silahlanma yarışı başlayabilir. Barış hareketi daha iyi bir dünya düzeni yaratma şansını kaçırmamak için politik karar merkezleri üzerinde baskı oluşturmak gibi çok zor bir görevle karşı karşıyadır.

E. Hammerich: Yeni düşünce ivedi bir zorunluluğu yansıtmaktadır. Fakat dünya ulusları hangi özgün yolun tutulacağını görmezlerse, propagandayla bu dejenere edilebilir. Brundtland komisyonu raporunun Danimarka parlamentosunda tartışılmasının tutanaklarını okudum.(1) İç karartıcı bir izlenim edindim. Silahlanma yarışının dizginlen-

(1) Gro Harlem Bruntland, Norveç Başbakanı, Norveç İşçi Partisi Başkanı ve Dünya Çevre ve Kalkınma Sorunları Komisyonu Başkanıdır. (Derginin Notu)

mesi, çevrenin korunması, Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmesinin desteklenmesi ya da öteki sorunlara ilişkin hiçbir strateji geliştirilmemişti. Pek çok parlamento üyesinin bu konularda söyleyecek çok az şeyi vardı. Tartışma, karşılıklı suçlamaların yapıldığı bir politik pin pon maçına dönüşmüştü. Ama bu rapor bir kıyamet günü kehaneti değildir. Global sorunların ele alınmasında bir platform olarak değerlendirilmelidir.

J.P. Bonde: Barışçı gelişmelere öncülük edenler, öteki şeylerin yanında, Doğu ve Batı'nın askeri güçleriyle bir diyalog başlatabilir ve anlamlı öneriler ileri sürebilirlerdi. Örneğin, askerler, Üçüncü Dünya ülkelerindeki altyapıların geliştirilmesine, çöllerin tarıma açılmasına ve açlığa karşı savaşıma katılmaya çağrılabilirdi. *Eğer barış hareketi, bizzat kendisinin yeni bir şekilde düşünme yeteneğine sahip olduğunu kanıtlarsa, yani; orduyu otomatik olarak düşman kabul etmekten vazgeçip, tersine subayları dünya görüşlerini değiştirmeleri için ikna etmeye çalışırsa, yeni düşünce ancak bu şekilde ordu içinde kök salacaktır.* Sanıyorum farklılıklarımızı ön plana çıkarmadan önce genel insanlık sorunlarıyla uğraşmamız gerekir. Evrensel insan çıkarlarının öteki her şeyin üzerinde olacağı bir biçimde işbirliği yapmayı öğrenmeliyiz.

O.Sohn: Savaş karşıtı harekette bir gevşeme eğilimi su yüzüne çıkmış bulunuyor. Oysa bu hareket hâlâ önemli görevlerle yüz yüzedir ve Danimarka da bunun dışında değildir. Halkımızın çoğunluğunun hâlâ Danimarka'nın NATO üyeliğini desteklediğini hatırlamalıyız. Bu nedenle, Danimarkanın NATO'dan (her ne kadar bence çekilmesi gerekiyorsa da) çekilip çekilmemesinden çok, bize olanaklı olan en geniş desteği sağlayabilecek -Avrupa'nın kuzeyinde nükleer silahlardan arındırılmış bölge, konvansiyonel silahlarda indirim vb.- sorunlar üzerinde yoğunlaşmalıyız. NATO politikalarına karşı *direniş* bu temelde giderek artacak ve askersel blokların dağıtılması gerektiği yolundaki görüş destek kazanmaya başlayacaktır.

I. Norlund: Palme Komisyonunun çalışması ve Brundtland Komisyonunu raporu güvenlik düşüncesinin daha geniş yorumlanmasına yol açıyor. Bu durum, eşgüdümlü olmayan özel ilgi konularına sahip hareketler arasında, belli sorunların çözümüne yönelik işbirliği için bir fırsat yaratabilir mi?

G. Petersen: Güvenlik kavramının daha geniş bir yorumu Danimarka'da uzun zamandan beri tartışılmaktadır. Üçüncü Dünya ülkelerine yapılacak yardımın genel güvenlik kavramı içinde değerlendirilmesi gerekir şeklindeki düşünce bizim için yeni değildir.

Önemli olan, güvenliğin salt askersel sorunlara indirgenemeyeceğinin görülmesidir. Ama öncelikler söz konusu olduğunda, *silahlanma yarışına son vermenin ve silahsızlanmanın sağlanmasının* en büyük öneme sahip olduğuna inanıyorum. Eğer nükleer silahlarda önemli bir indirim sağlanabilirse bunun, Kuzey-Güney ekonomik uçurumunu kapatma çabaları da içinde, bir bütün olarak uluslararası iklim üzerinde istenilir bir etkisi olacaktır.

J.P.Bonde: Her iki askersel-politik bağlaşıklığın doğmasına neden olan soğuk savaş, hoşa gitmese de, açık ve önceden görülebilir bir dünya düzenini yarattı. Diyelim ki, genel güvenlik adına blokların çözülmesine karar verildi. O zaman "Doğu-Batı oyununun yeni kuralları..." oluşacaktır. Eğer şu ya da bu ülke, kendi eski blok merkezinden

uzaklaşmaya başlarsa, karşı merkez bu durumdan yararlanmaya yönelik kötü niyetlere karşı koymak zorunda kalacaktır. Tersi durumda, yumuşama sürecinin gelişimine ters düşen son derecede tehlikeli durumlar ortaya çıkabilir. Başka bir deyişle, Birleşmiş Milletlerin eşitlik, karşılıklı yarar ve içişlerine karışmamaya ilişkin evrensel ilkeleri bütün uluslararası ilişkilerin altında yatan temel ölçüt durumuna gelmelidir.

B. Hansen: Ben, kişisel olarak bugün Sovyet-Amerikan ilişkilerinden kaynaklanan hiçbir özel tehlike görmüyorum. Bu ülkelerde iktidarda bulunanlar, sahip oldukları korkunç silahları kontrol etmeyi az çok öğrenmiş gözüküyorlar. Ben nükleer cinin şişeden çıkmış olmasından kaygı duyuyorum. Ciddi şekilde tehdit edildikleri duygusuna kapılan bir devlet ya da devletler grubunun nükleer silahlara başvurma olasılığını yok sayamayız. Kaldı ki Doğu-Batı çekişmesiyle doğrudan bağlı olmayan birçok gerginlik bölgesi vardır. Bu gerilimlerin Üçüncü Dünya'nın yoksulluğu gibi tümüyle farklı nedenleri bulunmaktadır. Söz konusu gerilim odaklarının her biri yeni bir savaşı başlatabilir.

E. Hammerich: Siz olabilecek şeylerden söz ediyorsunuz. Ben daha çok, bugün ortaya çıkmış ve geri dönüşsüz kötü etkiler bırakacağı kesin olan gelişmelerle -ozon tabakasındaki delik ve sera etkisi- ilgileniyorum. Kutuplardaki buz tabakasının erimeye başlayarak denizlerdeki su seviyesinin yükselmesi olasılığı artmaktadır. Eğer birçok liman kenti ve yoğun nüfuslu sahil bölgeleri sular altında kalır, daha önce görülmedik ölçülerde bir göç başlarsa savaşlar uzak bir ihtimal olacaktır. Bu sorunlarla ilgilenmek yalnızca çevrecilere bırakılamaz. Sendikalar, halk hareketleri, politik partiler ve tüm ilgililer çevre koruması için genel projeler oluştursun. Bunlardan biri, nükleer güç kullanılmaması yeğlenecek şekilde, fosil yakıtların tüketimini azaltmayı amaçlamalıdır. Bu noktada, topu Norlund'a atıyorum.

I. Norlund: Pekala, buna yanıt vermeye çalışayım. Kuşkusuz, Niels Bohr'un benim amcam olduğu ima edilerek, çevre sorunlarına tüm yaklaşımlarımın yanlış olduğu söylenebilir. Ama o, BM'lere açık mektubundan da anlaşılacağı gibi umutlarını atom enerjisinin barışçı kullanımına bağlamıştır. Bunu vurgulamak isterim.

O. Sohn: Gorbaçov'un dediği gibi, şimdi özellikle önemli olan politikayı *pratik eylem* düzlemine kaydırmaktır. Bu nedenle, Else'nin önerilerinin, özellikle başlıca sorunların özgün yollardan çözülme fırsatları açısından büyük bir ağırlık taşıdığını düşünüyorum. Sorunların listesi daha da kabartılabilir ama, inanıyorum ki, yaklaşım kendi içinde doğrudur.

I. Norlund: Yeni düşünceyi ileri sürmek ve bununla ilgili öteki sorunları çözmek durumundayken "düşman imajı"nı yok etmek ne denli önem taşımaktadır? Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerde gerçekleşmekte olan değişiklikler Danimarka kamuoyunu bu bağlamda nasıl etkiler?

G. Petersen: Bir kural olarak, "düşman imajı" gerçeklikten tümüyle kopuk değildir. Propagandanın, özellikle de askersel alanda bunu körüklediği ve hâlâ körüklemekte olduğu doğrudur. Danimarka'da yaygın olan inanışa göre, eğer NATO olmasaydı ve belli bir silahlanma düzeyini korumasaydı, SSCB, Batı Avrupa ülkelerine baskı yapmaya ve politikasını onlara dikte ettirmeye başlayabilecekti. Bunun temelden yanlış bir görüş olduğunu düşünüyorum. Sovyetler Birliği, tarafsız ve NATO koru-

macılığını istemeyen ülkeler, Avusturya ya da Finlandiya'ya hiçbir zaman kendi politikasını dikte ettirmemiştir. Dolayısıyla, Sovyetlerin öteki Avrupa ülkelerine baskı yapacağına inanmak için hiçbir neden yoktur. Bununla birlikte açıktır ki, hem NATO ve hem de SSCB çok büyük askersel yeteneklere sahiptirler. Hem Doğu'da hem de Batı'da "düşman imajı"nın gecikmeksizin ortadan kaldırılması için, askersel cepheleşmeyi olanaklı olan en düşük düzeyde tutmak çok önemlidir.

E. Hammerich: Karşılıklı ilişkiler "düşman imajı"nın yıkılmasına büyük bir katkıda bulunurlar. Ama katkıda bulunan yalnızca ilişkiler değildir. Birkaç yıl önce katıldığım bir kadın konferansında Doğu Avrupa ülkelerinden gelen delegeler bize eve dönüşün mutluluğundan söz etmişlerdi. Bu bize gerçekten gülünç gelmişti. Ama akşam bu kadınlarla resmi olmayan bir biçimde konuştuğumuzda, onlardan oldukça farklı şeyler dinledik. Başka bir deyişle, kapitalist ülkelerde kadınların sorunlarından ve sosyalizmde ne kadar mutlu olduklarından sözedilen toplantılar yerine samimi ilişkilerden yanayım.

Gorbaçov, Murmansk'ta askersel ve çevresel sorunlarda Kuzey Avrupa'yı ilgilendiren kapsamlı öneriler getirdi. Bu ilk adıma her iki tarafın da elle tutulur bir destek vermesi gerekir. Pratik projelerle desteklendiğinde, "düşman imajı"nı özellikle yıkacak olan bu tür önerilerdir.

O. Sohn: Sovyetler Birliği'nin dış politika önerileri, gerçekten Danimarka'da birçok insanın düşüncesini devrimcileştirdi. Parlamentodaki bir sosyal demokrat üye bile Gorbaçov'u Sovyet halkına tanrının gönderdiğini söyledi. Bunu konuşmacının dine bağlılığının bir işareti olduğunu sanmıyorum. Daha çok, partisinin Sovyet politikası karşısında değişen tutumunu gösteriyor.

İlişkiler konusunda, farklı ülkelerdeki genç insanlar arasında doğrudan diyalogların gelişimini vurgulamak istiyorum. Danimarka gençlik ve barış hareketinin örgütlediği "Gelecek Durak: SSCB" kampanyası(2) bana esin kaynağı oldu. Bu kampanya süresince, çeşitli toplumsal katmanları, spor klüplerini, rock topluluklarını ve sendikaları temsil eden genç Sovyet kız ve erkekleriyle toplantılar düzenlenecektir. Bu, önyargılı tutumları yenmenin bir yoludur.

Avrupa bütünleşmesi Danimarka'yı tehdit mi ediyor?

I. Norlund: Bu bizi ikinci sorumuza getiriyor: Danimarka "Doğu-Batı arasında köprü kuracak şekilde" bağımsız bir rol üstlenebilir mi? Bu, bizim NATO ve AET üyeliğimizi nasıl etkiler?

E. Hammerich: Herhangi bir başka küçük ülke gibi Danimarka da böyle bir rol oynayabilir. Bunun önünde en büyük engel olarak AET'yi görüyorum, çünkü onun asıl amacı ABD, Japonya ve Güney Doğu Asya ile ekonomik rekabettir. Başka her şey AET için ikinci planda kalmaktadır.

O. Sohn: NATO ve AET üyeliğinin, uluslararası sorunlar ve güvenlik politikası üzerine bir diyaloğda Danimarka'nın *bağımsız rolüyle* bağdaşmayacağını düşünüyorum.

(2) Danimarka savaş karşıtı gençlik hareketinin bundan önceki kampanyasının adı "Gelecek Durak: Nevada"ydı. Bkz. WMR, No. 4, 1988.

Bunun nedenlerinden biri AET'nin uluslararası bir organ oluşudur. Sanırım Danimarka'nın Doğu-Batı arasında bağımsız bir köprü kurma şansı herşeyden önce öteki İskandinav ülkeleriyle daha yakın işbirliğini gerektirmektedir. Elbette zorluklarla karşılacağız fakat bu yol bizim enerjik ve bağımsız bir politika izlememizi olanaklı kılacaktır.

G. Petersen: Sosyalistler Danimarka'yı herhangi bir blokun üyesi olarak görmek istemiyorlar. Ancak Danimarka NATO üyesi olarak kaldığı sürece, gelişmeleri savaş karşıtı hareketin önümüze koyduğu görevler doğrultusunda etkilememiz gerekmektedir. *Çekinceler koyma politikası* bu amaca hizmet ediyor. Bu bir yandan Danimarka'nın kendi politik bağımsızlığını göstermesine olanak tanırken öte yandan NATO kararlarına çekince koyarak -Danimarka halkının özgün görüşlerini yansıtan çekinceler -özellikle yıldız savaşları, kimyasal silahlar, Kuzey Avrupa'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge ve Avrupa kıtasındaki bütün nükleer silahların yokedilmesi gibi daha önemli konularda öteki NATO ülkelerinin kamuoyuna bizim örneğimizi izlemeleri ve kendi hükümetlerine baskı yapmaları çağrısında bulunabiliriz.

AET konusunda, Ole Sohn'un yaptığı değerlendirmeye tümüyle katılmıyorum. Danimarka Avrupa politik işbirliğinden büyük bir yarar sağlayabilir. Topluluk çerçevesinde anlamlı sonuçlar elde edilebilir (örneğin, Orta Amerika ya da Orta Doğu'da AET konumunun şekillendirilmesinde; bunu Danimarka hükümetinin tek başına yüklenmesi beklenemezdi.)

B. Hansen: Danimarka'nın AET üyeliğinin olumlu bir yönü olduğuna inanıyoruz. Çünkü bize kuzey komşularımızın sahip olmadığı bazı şeyleri ve sesimizi duyurma fırsatı vermekte, ülkemizin politik ağırlığını arttırmaktadır. Ama bu üyeliğin yarattığı sorunlarında farkındayız. Sendikamız, öteki AET ülkeleriyle Danimarka arasındaki sermaye akışı üzerindeki son kısıtlamaların da kalkmasıyla özellikle tedirgin olmuştur. Görev başındaki Danimarka hükümetinin aldığı önlemler bağımsız bir ekonomik politika izlenmesini çok güçleştirebilir.

I. Norlund: Pek çok Danimarkalının paylaştığı bir kaygıyı, ekonomik ve politik bağımsızlığımıza yönelik olası tehlike sorununu tartıştık. Yuvarlak masadaki öteki tartışmacılar bu tehlikenin büyüklüğü konusunda ne düşünüyorlar?

G. Petersen: İleriye baktığımızda AET üyeliği NATO üyeliğinden daha tehlikelidir. Biz bir NATO üyesi olarak 1957 yılında nükleer silahların, en azından barış döneminde, bizim topraklarımızda konuşlandırılmasını reddettik ve bu kararla gurur duyuyoruz. Ama daha sıkı ekonomik entegrasyondan kaçınmamız çok zordur. Bent Hansen'in değindiği, sermaye akışının serbest bırakılması konusu, Danimarka'nın politik bağımsızlığına indirilmiş bir darbe olduğu için çok tehlikelidir.

J.P. Bonde: Sermaye akışının serbest bırakılmasıyla, ülkenin ekonomik ve maliyesi, doğrudan doğruya ve giderek daha çok Danimarka hükümet tahvillerini, hisse senetlerini ellerinde tutanlara bağımlı olacaktır. Bu durum, parlamento seçimi sonuçlarına varıncaya dek politik gelişmemizle ilgili alanlarda baskılar uygulama fırsatları doğuracaktır. Danimarka'nın bağımsızlığı AET şemsiyesi altında silah üretiminin genişlemesi tarafından da tehdit edilmektedir. Bu, askersel-sanayi kompleksi

yaratan bir süreç ve Topluluğun giderek daha fazla politize olmasında temel bir faktördür. AET işbirliğinin bu yönü beni özellikle tedirgin ediyor.

O. Sohn: Komünistlerin AET'ye yaklaşımından, Danimarka'nın bağıtladığı antlaşmalar çerçevesindeki işbirliği de içinde uluslararası işbirliğine katılmaktan kaçınması gerekeceği anlamı çıkarılmamalıdır. Ama yalnızca belli alanlarda ulusal egemenliğe kısıtlama getiren işbirliği türüyle uluslarüstü organlara (bu durumda AET'ye) gönüllü olarak karar alma yetkisi vermek arasında önemli bir fark vardır. Sonuç olarak, Danimarka parlamentosu, ekonomik politikanın oluşturulmasındaki belirleyici rolünü giderek yitirmektedir. 1973 yılında AET'ye katılmamızdan bu yana dış borçlarımız büyümektedir. Bu ekonomik ve politik bağımsızlığın yitirilmesi arasında bir *sebep-sonuç ilişkisi* olduğunu göstermektedir. Tek bir AET pazarının yaratılması ve sermaye akışı önündeki engellerin kaldırılmasıyla durum yalnızca daha kötüye gitmiştir.

G. Petersen: Sermaye akışının serbest bırakılmasından kaçınamıyacağız. Ama eğer fabrika kapamalarından, tüm hisselerin satın alınmasından, dışarıya transferlerden ve buna benzer şeylerden söz ediyorsak, lütfen iki büyük AET üyesi; Federal Almanya ve İngiltere'nin, bazı durumlarda bu tür hareketleri engelleyen yasalar kabul ettiklerine dikkat edelim. Sanırım bizim de benzer yasalar çıkarmamız gerekiyor.

O. Sohn: AET'den çıkma konusunu ileri sürmüyorum, çünkü içinde bulunduğumuz durumda bunun gerçekçi bir temeli yoktur. Ama Danimarka AET içinde kalsa bile öncelikle kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmelidir. Şu noktayı özel olarak belirtmek istiyorum: *Danimarka'nın bağımsızlığını korumak doğrultusunda hareket ettiğimiz zaman kaçınılmaz olarak AET'nin bütünsel politikasıyla çelişkiye düşeceğiz.*

I. Norlund: AET'yi uluslarüstü bir organ durumuna getirerek, bu çerçevede daha fazla bütünleşme sağlamaya yönelik tutucu burjuva projesine seçenek olarak Danimarka Solu ne önerebiliyor? İtalya'da tekeller Avrupasını uluslar Avrupasına dönüştürmekten sözediyorlar.

J.P. Bonde: Sol, *gelişmenin ekonomik, politik ve çevresel unsurlarını bir araya getirmeye çalışarak* tepki göstermelidir. Ekonomik bütünleşmeden kaçınılamayacağı açıktır. Her ülke uluslararası işbölümü içinde kendi yerini bulmak zorundadır. Bu durumda Danimarka'nın geleceği yalıtlanmak değildir. Tersine, bizim ve öteki AET ülkeleri arasında daha adil ilişkiler sağlayacak Toplulukla yeni türden ilişkiler gerektiriyor.

AET temelinde bir uluslar Avrupası yaratma düşüncesini benimsemiyoruz. Biz, BM Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun uygun temel olarak alınmasını tercih ediyoruz. Bugün, AET düzeyinde parlamenter demokrasinin ortaya çıkmasının gerçek değişime yol açacağını kimse bekleyemez. Bunun başarılması için AET antlaşmasından kaynaklanan düzenlemeler devrimcileştirilmelidir.

B. Hansen: AET'nin yerleşik bir yapı olduğunu ve doğasının katılan devletlerce belirlendiğini hatırlatmak istiyorum.

E. Hammerich: AET farklı ülkeler tarafından farklı bir şekilde yorumlanan tarafsız bir yapı değildir. Topluluk giderek daha sıkı bir bütünleşme eğilimi gösteriyor ve bu bütünleşmede can alıcı rolü uluslarötesi tekeller oynuyor. Biz, bunun uluslararası işbirliğinin modası geçmiş bir biçimi olduğunu savunuyoruz. Danimarka'nın AET üyeliği yerine öteki ülkelerle akılcı ve barışsever bir ekonomik işbirliğini memnunlukla karşılardık. Avrupa uluslarının parçası olmayı istiyoruz ama bu gerçekleştirilecekse, bağımsızlığımızı korumak zorundayız.

İşbirliği Olanakları

I. Norlund: Tartışmamızı, halk hareketleri, özellikle de sendika hareketi vurguladığımız sorunların çözümündeki görevlerini ne ölçüde başarabilirler sorusuyla bitiriyoruz.

B. Hansen: Geçtiğimiz 10 yıl içinde Danimarka'nın en büyük sendikası, Genel İşçi Sendikası'nın çalışmaları giderek açık bir politik etkinlik kazandı. 1987 seçimleri sırasında, sendika yönetimi, sağcı Poul Schlüter hükümetine karşı yürütülen bir kampanya için 180 milyon kroner ayırdı ve işçi partilerini destekleme kararı aldı. 1980'li yıllar boyunca barış ve silahsızlanma savaşımına etkin bir biçimde katıldı. Bu, Sosyal Demokratların iç ve dış konularda tutum belirlemelerine yardımcı oldu.

J.P. Bonde: Kamuoyu araştırmaları, Danimarka nüfusunun yüzde 25'inin sendika üyeliğini zorunlu gördüğünü göstermektedir. Çevre sorunlarına duyarlılık artmakta ve halk çevreyi kirleten tesislerin, kendilerininki bile olsa, kapatılması görüşünü desteklemektedir. Öyleyse sendika, öncü rolünü korumak için yeni görevler üstlenmek zorunda kalacaktır. Sözcüğün dar anlamında, yalnızca sınıfsal çıkarları değil, *ortak insanlık değerlerini de ileri götürme çabalarının örgütleyici merkezi durumuna gelmelidir.*

E. Hammerich: İşçi hareketi içindeki sağcı ve solcu akımlar konusundaki eski görüşleri yenmek de önemlidir. Dürüst ve akılcı olanların mutlaka Sol'da yer alması gerekir düşüncesini artık savunmamalıyız. Gerçek bundan farklıdır. Biz, Sol ve Sağ arasındaki eski bölünmeleri ortadan kaldırarak silahsızlanma, detant, çevrenin korunması, sosyal adalet ve gelişmekte olan ülkelere yardım için ilerici bir çoğunluk oluşturmaya çalışıyoruz. Bu çoğunluğun ağırlıklı olarak Sol'a eğilim gösterdiği doğrudur ama ilerici görüşler öteki kanatta gördüklerimiz arasında da yayılıyor.

G. Petersen: Antimilitarist duyguyu kuşku verici, solcu birşey olarak göstermek için, silahsızlanmanın sağcı burjuva karşıtları tarafından silahlanma yarışına ancak solcuların karşı çıkabilecekleri masalı yayılmaktadır. Gerçekler bunun böyle olmadığını gösteriyor. Danimarka'daki barış hareketi NATO üyeliğinden yana olan pek çok kişinin de katılımı olmasaydı bu kadar yaygın olamazdı.

I. Norlund: Danimarka Solu içindeki işbirliğinin barış savaşımından daha da ileriye götürülüp sosyal konuları da kapsayacak şekilde genişletilebileceğini kabul ediyor musunuz? Bu alanda daha yakın işbirliğinin önünde ne engel var?

G. Petersen: Kapitalist dünyadaki bunalımın uzun bir iyileşme dönemine girmesi, burjuvazinin saldırıları, ekonomideki yapısal değişiklikler ve döviz oranlarındaki istikrarsızlık hep sağa kayışa katkıda bulunuyor. Ancak, *sosyalist ve demokratik güçlerin*

uğrunda savaşım verdikleri birçok değer, özellikle 1968 ve bunu izleyen yıllarda ön plana çıkan değerler de yeniden anlam kazanıyorlar. Demokrasi, adalet, Üçüncü Dünya'yla dayanışma ve çevrenin korunması istemleri bir bakıma daha da güçlenmiştir.

B. Hansen: Hükümetteki koalisyon partilerini halktan aldığı desteğin yeni tutuculuğa verilen destek olmadığına inanıyoruz. Eylül 1987 ve Mayıs 1988 seçim sonuçlarından bu açıkça görülüyor. Bu seçimlerin hiç birinde gerici-tutucu partiler çoğunluğu kazanamadılar. Üstelik, Else Hammerich'in haklı olarak belirttiği gibi, burjuva partilerinin taraftarları arasında yeterince ilerici görüşlüler bulunuyor.

Sol'un eylem birliği olanakları son yıllarda artmıştır. Sendikamız Sosyal Demokratlarla Halkın Sosyalistleri arasında, hükümet düzeyinde bir işbirliğine destek olmayı umuyor.

O. Sohn: Ciddi bir biçimde kendini dayatan sorunlar ortaya çıktığında, öncelikle *tabanda işbirliği* başlamaktadır. Sosyal Demokratlar, Halkın Sosyalistleri, Sol Sosyalistler ve Komünistlerin yer aldığı mükemmel eylem birlikleriyle sendikamız en iyi örneği ortaya koyuyor. 1 Mayıs mitingleri aslında tüm ülkede ortak bir biçimde yapılıyor.

Uzun zamandan beri böylesi işbirliğinin önünde duran engeller giderek yıkılıyor. Doğal olarak, partilerimiz arasında ideolojik ve politik engeller var olmaya devam edecektir. Öteki şeylerin yanında, biz, ülkenin Halkın Sosyalistlerinin ya da Sosyal Demokratların savunduklarından daha köklü ekonomik reformlara gerek duyduğuna inanıyoruz. AET içindeki entegrasyonun zararlı etkilerini dengelemek için geliştirilen ekonomik politika seçeneği konusundaki tutumumuz farklılık gösteriyor. Ancak, bunun işbirliğini engellemesi zorunlu değildir. Eylem birliğine ilişkin en büyük sorun sağduyu eksikliğidir.

G. Petersen: Biz Danimarka'da, yeni düşüncenin ortaya çıkışıyla akılcı ve yeterli sol işbirliğinin sağlanmasını beklemek zorunda değildik. Halkın sosyalistlerinin Komünistlerden ve Sol Sosyalistlerin de bizim partimizden ayrılmalarına karşın, bu üç güç 1973 yılında iyi ilişkiler kurmuşlardır. Sosyal Demokratlarla işbirliğimiz de gelişmektedir. Bugün önemli olan görev, halkı, işçi partilerinin burjuva hükümet karşısında yaşama geçebilir bir seçenek sunduklarına inandırmaktır.

O. Sohn: son seçim kampanyası sırasında, dört işçi partisi resmi olmayan bir biçimde, karşılıklı eleştirilerle zaman yitirmeyip burjuva partilerine ortaklaşa karşı koymanın akılcı bir yolunu bulma konusunda anlaşmışlardı. Bu, bizim oluşturacağımız alternatif için çoğunluğun desteğini kazanma arzumuzu göstermektedir.

Böyle bir çoğunluğu sağlama çabalarını hızlandırmak amacıyla, DKP, ilgili tüm güçlere açık olan bir *Demokratik Yenilenme Forumu* toplamak için çalışma kararı almıştır. Burada yalnızca iç değil global sorunların da tartışılmasını istiyoruz. Hareketleri noktamız, hiçbir politik partiye bağlı olmamakla birlikte, taban hareketleri içinde etkin olan insanlar da içinde, geniş bir sol güçler yelpazesiyle diyalog içinde olma kararlılığımızdır. Onlar da kendi forumlarını toplayıp iç politikanın oluşmasına katkıda bulunabilirlerdi. Eğer bu görüş desteklenirse, forum, parlamento düzeyinde de Sol'a ta-

ban kazanacak bir seçim bağlaşmasına da dönüşebilir.

E. Hammerich: Sanırım, işçi sınıfı çoğunluğu, politik bakımdan örgütlü olmayan insanlara karşı açık ve eleştirel olmalıdır. Böylesine yığınsal ölçekte bir destek olmadan çoğunluğumuz sağlanamayacaktır. Yalnızca oy pusulanızın üzerine işçilerin çoğunluk partisi adını yazmak ile, halkın gerçekten de kendisinin çoğunluğu olarak göreceği yeni bir hükümeti etkin biçimde desteklemek arasında büyük bir fark vardır.

I. Norlund kapanış konuşmasında şunları söyledi: Katılan herkes için yararlı olan ilginç bir görüş alışverişi yaptığımızı söylemek istiyorum. Tartışma, yalnızca bizim ülkemizde değil, günümüz toplumunda pek çok olgunun derinlemesine çözümlemeler ve açıklamalar gerektirdiğini ortaya koydu. Bu amaç doğrultusundaki çabalar, kendi başına, işbirliği için bir temel oluşturabilir.

MARKSİZM YADSINDIĞI ZAMAN

John HOFFMAN
(Leicester Üniversitesinde (İngiltere)
Öğretim Görevlisi

*John Keane, **Demokrasi ve Sivil Toplum.** Avrupa Sosyalizminin Güçlükleri, Demokrasinin Perspektifleri ile, Toplumsal ve Politik Gücün Denetlenmesi Sorunları Üstüne, Verso, Londra-Newyork, 1988, 253 s.*
Sivil Toplum ve Devlet.
Yeni Avrupa Perspektifleri, yayına hazırlayan: John Keane, Londra - Newyork 1988, 426 s.

Bu iki kitap refah devletinin, Batı'daki sosyalist ve komünistlerin stratejilerinin ve Doğu'daki sosyalist toplumların ayrıntılı ve geniş kapsamlı bir eleştirisini sunmaktadır.

Bu projenin gerçekleştirilmesinde itici güç rolünü, Londra Merkez Politeknik Okulu'ndan ingiliz akademisyen John Keane oynamıştır. Onun (ötekilerin yanısıra Batı Alman, İtalyan ve Doğu Avrupa'nın "muhalif" yazarlarının da katkısıyla) yayınladığı bu kitap, bizzat kendi yapıtları için bir "rehber" görevi yapmakta ve açıkladığı sol-özgürlükçü konularda yetkili olarak daha geniş bir katkı sağlamaktadır.

Keane, günümüz sosyalizminin yolunu yitirdiğini ve kendi yarattığı felaketler tarafından ciddi bir biçimde tahrip edildiğini söylemektedir. Her iki kitabın başlığından da görülebileceği gibi, Keane'e göre sorunun çözümü; devletle kendisi ve (kendisine katkıda bulunan birçoklarının) "sivil toplum" dediği devlet dışındaki özel ve toplumsal yaşam arasındaki ilişkiler üzerinde yeniden düşünmekten geçmektedir. Eğer demokrasi gerçekleştirilecekse, sivil toplum giderek daha fazla özerkleşmelidir— "Politik güçten sürekli koparılan parçalar." Öte yandan, bu "iradi (voluntary) sektör"ün yeni eşitsizlik ve örgütsüzlük biçimleri geliştirmemesi için, çatışan toplumsal çıkarları uzlaştırmak ve barıştırmak amacıyla egemen bir devlet gereklidir.

Keane'in bir marksist olmadığı açıktır. Keane'e göre; Marks'ın sivil toplumu saf kapitalist anlamda çözümlemesi yanlıştır. O, sivil toplumdaki birçok örgütlenmenin mesleki ve kültürel gruplara bağlı olduğunu ve bu nedenle de sınıf erkinin biçimleri olarak değerlendirilemeyeceğini görememiştir. (Bu nokta, Melucci'nin top-

lumsal hareketler konusundaki yazısında da yinelenmektedir.) Marks'ın devletin ortadan kalkacağına ilişkin öngörüsü de yanlıştır —kendi kendini yöneten bir sivil toplumun devlete gereksinmesi vardır— ve Marks, devrimci politikaların demokratik sürece yalnızca zarar verebileceğini de görememiştir.

Eğer Marks hatalıysa, ya Gramsci ne durumdadır? Hazırlanan kitap (çoğulculuğa militan karşı çıkışlarına karşın) Bobbio'nun Gramsci'nin sivil toplum görüşünü oldukça tartışmalı bir çözümleyişini kapsamına almakta, ancak (Fransız Komünisti) Jacques Texier'nin aynı ölçüde klasikleşmiş Bobbio eleştirisine yer vermemektedir. Bu, reel Gramsci için kayıtsız bir destek anlamına gelmektedir. Pelczynski, Polonya Dayanışması'na "sivil toplum"un yeniden doğuşu olarak (farkında olmadan Gramsci'nin kendi kavramlarının soyut zayıflıklarını ortaya koyarak) incelemeye çalışmaktadır, ama Keane'in kendisi bir "Gramsci-sonrası yaklaşım"ın gerekliliğini vurgulamak durumunda kalmaktadır. Çünkü bir marksist olarak Gramsci sivil toplumla devlet arasındaki farklılıkların gerçekten *aşılmasıyla* ilgilenmektedir, bir çoğulcu demokrat olmayı başaramamaktadır. Onun sivil topluma olan ilgisi yalnızca "tümüyle oportünistçe" bir yaklaşım olabilmektedir (bkz. s. 365-368).

Keane ve onunla birlikte katkı yapanların çoğunun, örgütlü işçilerin toplumsal değişimde artık fazla bir rol üstlenmeyeceklerini düşünmeleri şaşırtıcı değildir. Gerçekte Batı Alman araştırmacıları Clans Offe, Karl Hinrich ve Helmut Wiesenthal'in çalışmalarından yola çıkan Keane daha da ileri gitmekte ve tam istihdamın bir sosyalist amaç olarak açıklanmasına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine bir vatandaş ücreti kavramı önermektedir. Bu, tüm bireylere, eğer isterlerse, halen özel tüketici ve emek piyasalarında yaşanan "zorlamalar"dan kurtulma olanağı veren, devletçe garanti edilmiş bir gelirdir.

Çekici bir düşünce? Yalnızca bir sorun var. Bu bireylerin kurtulmak isteyebilecekleri "zorlamalar" Keane'nin böyle heyecanlı bir biçimde savunduğu sivil topluma özgüdürler! Marks'ın **Kapital**'de çok güzel ortaya koyduğu gibi, —liberal bir parlamenter devletten bağımsız olmakla birlikte, yine de onunla dengeli— "saf" bir iradi sektör kavramı kapitalist bir toplumun "kör zorlaması"ndan kaynaklanmaktadır.

Bu, Keane ve ona katkıda bulunanların ele almaya çalıştıkları sorunlar reel olmayan sorunlardır demek değildir. Savaş sonrası dönemde refah devletinin rolü; işçi sınıfının değişen karakteri; sosyalizm savaşımında devletin çelişkili rolü. Bunların tümü önemli sorunlardır. Ama aynı zamanda, Keane'in bu kadar çabuk reddettiği marksist kategoriler olmadan da, anlamlı bir biçimde ele alınamayacak sorunlardır.

Bunu, Keane ve ona katkı yapanların kimilerinin sosyalist dünya için yaptıkları çözümlemeden daha açık bir biçimde hiçbir yerde göremeyiz. Keane, Doğu Avrupa'nın sosyalist ülkelerini "sivil toplumu ezmeyi amaç edinmiş baskıcı totaliter rejimler" olarak nitelendirmektedir. Ancak bu totaliterci̇lik kavramı ancak, eğer liberal kapitalist toplumlarda (sosyalist toplumların tersine) erk'in merkezileştirilmeyip dağıtıldığını varsayarsak, gerçekten bir anlam taşır. Eğer bu "totaliter olmayan" devletlerde erk'in yönetici bir sınıfın özgün çıkarlarına bağlı olmaktan çıktığını ve artık devlette —tanımı gereği meşru güç kullanımını *tekelinde* tutan (ki bu asla unutulmamalıdır) kurumda— yoğunlaşmadığını varsayarsak...

İyi bir çoğulcu olarak Keane devletten kurtulmayı istemeliydi, oysa o bunun yerine, devlet olmadan toplumun kendini yönetemeyeceği doğrultusunda, eleştirel olmayan bir tutum benimsemektedir. Aslında sosyalizm koşullarındaki "geçici" devletin — elinde topladığı güçleri topluma geri vererek çözülmeyi amaçlayan devletin— varlığıyla karşı karşıya geldiğinde, herhalde sosyalist devlet, geçici bir kurum olarak, kamusal olan ve özel olan arasındaki net (burjuva) ayrılığı ortadan kaldırmaya çalıştığı için onu totaliter olarak suçlamaktadır!

Gerçi devletin varlığının (ve böylece, kamusal olan ve özel olana ilişkin, geleneksel liberal düalist konseptin) ötesine bakmadıkça, halkın özyönetiminin soyut bir serap olmaktan çıkacağı ve yaşayan bir tarihsel gerçekliğe dönüşebileceği bir toplumsal düzen başka nasıl kurulabilir?

Liberal kuramın soyut kategorilerine yapılan bu doktriner bağlanmayla, SSCB'de glasnost ve perestroyka çerçevesindeki çarpıcı gelişmelerin Keane ve onun "muhalif" katkıcılarına hiçbir biçimde güven vermemesi herhalde tümüyle şaşırtıcı değildir. Tersine Keane'in Çek destekçilerinin birinin "yeraltından" açıkladığına göre, perestroyka'nın amacı olasılıkla, "totaliter sistem"e "demokratik bir görüntü" vererek, onun her zamankinden daha etkili ve tehlikeli bir duruma getirmek olabilir. (bkz. s. 212)

Keane'in ve (en azından kimi) katkıcılarının gözünde demokrasi yalnızca liberal çoğulculuğun idealize edilmiş bir biçimidir - bütün gerekli olan, toplumdaki farklı grupların kendi çıkarlarını eklemlemeye devam edebilmeleridir. Proleter ya da sosyalist demokrasi bu durumda kendi içinde çelişmektedir. Felsefi bir tarzda, Keane bize, kendi demokrasi çözümlemesinin göreliliğe sıkı bir bağlılığa dayandığını söylemektedir; çünkü her bir tartışmacı grubun kimliği ancak kendi koşullarıyla haklı çıkarılabilir. Bizim artık "tarihsel kurtuluşun tarihsel bir ajanı"na gereksinmemiz yoktur, diye vurgulamaktadır (s. 238). Sivil toplum ve devlet bir kere birbirinden ayrıldı mı, sömürü ve yapısal baskı da ortadan kalkar!

Keane'nin marksizmi reddetmesi yalnızca sosyalist dünyadaki güncel gelişmelerin anlaşılmasını olanaksızlaştırmakla kalmamaktadır. Thatcherci Britanya'da bugün hız kazanan tehdit edici erk yoğunlaşması koşullarında, bu türden militanca gizemselleştirici bir tarzda, içerikten soyut biçime, temeldeki sınıf gerçekliklerinden bağımsız görüntülere şaşırtıcı bir hoşnutlukla bağlılık göstermektedir.

ÇETİN SORULAR DÖNEMİ(II)

Aşağıdaki makale, Pravda gazetesinin 3 Ekim tarihli sayısında "Tarihten Sayfalar" köşesinde yayınlanmıştır. Birinci bölümünü geçen sayımızda aktardığımız bu makale, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Marksizm-Leninizm Enstitüsü araştırmacıları G. Bordyugov ile V. Kozlov tarafından hazırlanmış, Akademisyen G. Smirnov tarafından redaksiyonu yapılmıştır.

Olağanüstü Önlemlerin "Turnusol Kâğıdı"

Bu makalenin birinci bölümünde tartışılmış olan SSCB'deki klasik NEP (Yeni Ekonomik Politika) bunalımının nedeni, 1925'de toplumsal ve ekonomik durumun yanlış değerlendirilmesidir. Bu bunalım, partinin uzun erimli bir politikası olarak NEP'in olanaklarının tükendiği anlamına gelmiyordu. Ne var ki, özel çiftçiliğin hızlı sanayileşmenin gereksinimlerini karşılama kapasitesinin yanlış hesaplanması, önceleri koşulların dayatması sonucu kendiliğinden başvurulan, daha sonra Stalin'in kişisel baskısıyla düzenli duruma getirilen olağanüstü önlemlerin alınmasını getirmiştir. Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğu şu seçimi yapmak durumundaydılar: Ya olağanüstü önlemler ya da demokratik geleneklerin korunması. Onlar yanlış bir seçim yaptılar ve bunun nedenini şimdi anlıyoruz.

Partinin karşısındaki alternatifin özü neydi? Bu alternatif, etkin özel mülk sahibi ile özel çiftçiyi özendirmeyi tarımsal gelişmenin ana doğrultusu olarak mı görüyordu? Buharin'in, Rikov'un ya da Tomski'nin bunu düşündüklerine ilişkin olarak hiçbir belirti yoktur. Onlar üretimde kooperatiflerin önemini iyi anlıyorlardı, fakat sorun o anda ülkenin küçük çaplı tarım üretimine mi, yoksa kollektif çiftliklerin hızla ve zorla oluşturulmasına mı yönlendirileceği sorunuydu.

1928 ve 1929 boyunca Merkez Komitesi'nde Buharin grubunun görüşleriyle o dönem Stalin'i destekleyenlerin görüşleri arasında bir uzlaşma söz konusuydu. (Belirtmek gerekir ki, bu çoğunluk, yalnızca partideki merkez komitesindeki konumlarını Sta-

lin'in kontrol ettiği sistem ve onun yaratıp denetlediği parti aygıtına borçlu olanlardan oluşmuyordu). Bu uzlaşmanın sonucu olarak 1929 Kasım'ında Buharin, Rikov ve Tomski hızlı sanayileşme ihtiyacını gördüler ve "sosyalizme giden başlıca yol"un yığınsal çapta örgütlenmeleri gereken kollektif çiftliklerden geçtiğini kabul ettiler.

Buharin grubu ile Stalin'i izleyenler arasındaki tek fark tahıl alımlarında, kolhozların örgütlenmesinde ve zengin kulakların etkisizleştirilmesinde kullanılmakta olan olağanüstü önlemlerde ve katı yönetsel tutumda ortaya çıkmaktaydı.

Parti yönetimindeki farklılıklar oldukça büyüktü. 1928 Temmuz Plenumunda Merkez Komitesi'nin Stalin'in değil de, Buharin'in grubunun görüşlerini görünürde kabul etmesine şaşmamak gerekir. Aynı zamanda Plenum'daki, kimi konuşmacılar, partinin politikasından doğan olağanüstü önlemleri öneriyorlar, bunları haklı ve gerekli görüyorlardı. Buharin grubu, böylesi olağanüstü önlemlerin zaman zaman alınabileceğini yadsımadığı halde bunların olağan pratiğe dönüşmesine karşıydı, bu anlamda da Lenin'in düşüncelerini ardıcıl bir biçimde savunuyordu. Ne var ki Stalin, olağanüstü önlemleri sürekli bir politika, zor kullanımı da kollektifleştirmenin ana yöntemi yaparak leninizm ve marksizmden uzaklaşmıştır.

Merkez Komitesinin üyeleri, olağanüstü önlemler konusunda Stalin'e destek vererek ve Buharin'in olağanüstü önlemlerin toplumsal süreçlerini düzenlemede sürekli bir yöntem olmaması gerektiği görüşünü reddederek, 1930'ların başındaki ve 1937-1938'deki felaketin patlak vermesine elverişli önkoşulları hazırlamışlardır.

Olağanüstü önlemler politikası, parti denetiminden çıkan yürütme ve yargı organlarına çok fazla yetki vermiştir. Aynı zamanda bu politika, genel sekreter olarak Stalin'e sahip olduğundan da fazla bir özgürlük tanımıştır. Sonuçta, Merkez Komitesi üyeleri kendilerini olağanüstü zor bir duruma sokmuşlardır. Stalin'e direnme olanakları çok sınırlı duruma gelmiştir. Olağanüstü önlemler politikasını onaylar onaylamaz, Merkez Komitesi üyelerinin Stalin'i destekleyen çoğunluğu bu doğrultuda daha da ileri gitmek durumunda kalmışlardır.

Merkez Komitesi ile Merkez Kontrol Komisyonu'nun 1933 Ocak'ındaki ortak oturumunda, Lazar Kaganoviç yeteri kadar insanın idam edilmediğini ve baskıların artırılması gerektiğini söylediği zaman, bu korkunç açıklama karşısında tek bir Merkez Komitesi üyesi bile bunu protesto edemedi. O zaman Stalin ve işbirlikçileriyle tartışmak, intihar demekti.

İlkönce Buharin grubu tarafından ilkesel olarak reddedilen sosyalizm koşullarında sınıf mücadelesinin yoğunlaştırılması tezi, Merkez Komitesi'nde gittikçe taraftar kazanıyor, Stalin'e verilen desteği pekiştiriyordu. Merkez Komitesi Buharin ile yandaşlarının konumlarının mantığını kavrayamadı ve onların devrimci düzeni güçlendirmek için önerdikleri önlemleri gözardı etti. Ancak 1930'ların başında olağanüstü önlemlerin kullanılması gerektiği zaman başvurulacak bir şey olmaktan çıkartılıp toplumu

yönetmedeki sürekli politika haline getirilmesi için Stalin'in iradesi yeterli değildi. O dönemler Stalin hâlâ alınan kararların sorumluluğunu taşıyan Merkez Komitesi'nde çoğunluğu sağlamak durumundaydı.

Ve Merkez Komitesi Stalin'e gereksinim duyduğu desteği verdi. Elbette onlar olağanüstü zor durum nedeniyle böyle yapmak durumunda kaldılar, ama onların verdiği bu destek aynı zamanda gerçeğe abartmalı bir tepki ve devrimci anlayışın özel bir türüydü. Komünist öncünün birçok temsilcisi yasaya ve sivil topluma özgül bir yaklaşıma sahipti. 1928'de "Shakty olayı" Merkez Komitesi'nde tartışılırken, Alman uzmanlarının tutuklanması üzerine Rikov bile, partinin her konuda suçlulara, soyut gerekçe sunma ilkesine göre değil, politik açıdan yaklaşması gerektiğini, tutuklama sorununun pek de o kadar ceza kanunu ya da "adalet" noktasından değil, "büyük politika" noktasından hareketle ele alınması gerektiğini söylemiştir.

Toplumsal gerçekliğe böylesine bir tutum, dramatik sınıf çatışmalarının; o dönemde komünistlerin illegal çalışmada, devrim sırasında ve iç savaşta edindikleri bireysel ve kollektif deneyimin kaçınılmaz sonucudur. Yirmili yılların sonlarında bu türden anlayışlar küçük burjuva devrimci aşırılığına yol açmıştır. Buharin, Rikov ve Tomski, partinin pratik eylemlerinde çok önemli bir dönemeci aşmak üzere olduğunu duyumsuyorlar ve bu eğilime karşı direnmeye çalışıyorlardı. Başlangıçta, orta düzeydeki parti yöneticilerinde, orta ve alt düzeylerdeki hakim ve savcılarda da direnme vardı.

Bu direniş kendisini, tahıl alımlarındaki olağanüstü önlemlerin titizlikle kullanılmasında, 1933 kıtlığına yol açan yöntemlere muhalefette gösterdi. Sosyalist mülkiyetin korunması üzerine olağanüstü sert yönetmeliklerle ilgili davaların yüzde 40'ında yerel mahkemeler en düşük cezanın bile altında, yani on yıldan daha az ceza vermekteydi. Bu, onların devrimci ahlak ilkesine göre davrandıklarını açıkça ortaya koyuyor.

1933 Ocak Plenumu'nda Kaganoviç, böylesi davaları Merkez Komitesi'ne bildirirken, dört araba tekerleği çaldı diye bir insana 10 yıl hapis cezası vereineyeceğinden söz eden bir yargıcı anlatmıştır. Kaganoviç yerel çalışanların böylesi "yanlış yaklaşımları"nı mahkum ederken, onları yasalara değil, parti ve hükümet kararlarını uygulamaya davet ediyordu. Onun ne bu acı dili, ne de alt düzeylerdeki hakimler arasında temizliğe gidilmesi istemi Plenum'da hiçbir itiraz görmedi.

Her iki eğilim arasındaki mücadele partide devam etti. Ülke parti yönetiminin "ılımlı" bir çizgi izlemesi gerektiğini savunanların hâlâ Buharin'den ve onun toplumda normal ekonomik ve politik yaşam yöneliminden etkilendiklerine inanmak için nedenler vardır. 1933 Ocak'ında yapılan Merkez Komitesi'nin ve Merkez Kontrol Komisyonu'nun ortak oturumunda birçok kişi Buharin'i övmüş, ona güvendiklerini, onun yanlışlarından arındığını, olağanüstü önlemler dönemi bittikten sonraya ilişkin ekonomik yönetim mekanizması geliştirmeye çalıştığını söylemiştir.

1934 Mayıs'ında Buharin **Izvestia**'da "Günümüzde Sovyet Ekonomisi" başlıklı bir yazı yayınlandı. Bu yazıda, kabaca da olsa, sosyalist bir pazarın yaratılmasından ve Sovyet ticaretinin özendirilmesinden söz ediyordu. Buharin, sosyalizm kuruculuğunun yeni bir aşamasına varıldığını, temelden yeni bir toplumsal ve ekonomik durumun yaratıldığına, bunun normalleşmeyi ve toplumun gelişmesinde olağan ve sakin bir arayışı gerektirdiğine inanıyordu.

Onun düşünceleri kimi parti çevrelerince destekleniyordu. Stalin'in bu düşünceleri tehlikeli saymasına, politbüroda Buharin'in yazısının ana fikirlerini körü körüne reddeden bir özel açıklamada bulunmasına şaşırmamak gerek. Stalin'in seçtiği polemik yöntemi, onun, açık tartışmadan korktuğunu gösteriyor. İlk bakışta tartışmanın saf kuramsal olduğu izlenimi uyansa da, sorun partinin kent ile kır arasında normal ilişkileri kurmayı becerip beceremeyeceği ya da duruma hakim olamamasını kuvvet kullanarak örtbas etmeye devam edip etmeyeceği pratik noktasında düğümlenmişti.

Stalinciliğe Karşı Direniş

1933 Ocak'ı ile 1935 Şubat-Mart arasındaki dönem partinin ve ülkenin tarihinin özgül bir dönemidir. Bu dönemin, daha sonra olan birçok şeyi açıklayabilecek şeyler içerdiğini söylemek için pekçok neden vardır. Stalin'in Şubat-Mart 1937 Merkez Komitesi Plenumu'nda kararlara da geçirilen şu açıklamasını hatırlamakta yarar var: "İçişleri Halk Komiserliği halkın baş düşmanlarını açığa çıkarmada en azından dört yıl geç kalmıştır." Bu dört yıl, 1933-1937 dönemidir.

Plenum, içişleri halk komiserliğine ilişkin olarak bu kararı niçin almıştır? Ocak 1933'de yirmili yılların sonlarında ortaya atılan sosyalizm kuruculuğunun tüm sorunlarının sabotajlar sonucu olduğu tezinin resmi doktrinde son şeklini almasından sonra geçen dört yıl bu politikadan ayrılmalara ve buna karşı direnişlere tanıklık ettiğini kabul etmek için yeterli neden vardır. Bu politikadan ayrılmaların ve buna karşı direnişin nasıl olduğunu artık bilmek durumundayız, fakat açıktır ki, bu direnişler kişi olarak Stalin'e yönelik değildi. Bu, kamuoyunun sürekli liderin övülmesine tanık olduğu koşullarda şiddete karşı gizli direnççti.

1933 ve 1934'de olağanüstü önlemlerin dayatıldığı koşullarda ve bunların sürekli politika durumuna getirilmesine çalışıldığında yerel düzeyde, özellikle de kırsal alanda "ikili iktidar" oluştuğuna inanabilmek için yeterli neden vardır. Bir yandan makine ve traktör istasyonlarında başlarında OGPU (Siyasi polis örgütü. çev.) bulunduğu politik daireler kuruluyordu, öte yandan komünist partisinin yöre komiteleri vardı. Bunlar arasında sürekli çatışma çıkıyordu. Gerçekten de, bu çatışmalar, olağanüstü organlar ile

geleneksel, normal organlar arasındaydı. Aynı zamanda sanayi işletmelerindeki Merkez Komitesi organizatörleri ile içlerinde geleneksel olmayan yapıların oluşmaya başladığı kent ve semt parti komiteleri arasında da çetin ilişkiler ortaya çıkmıştır. 1934 sonlarında birçok Merkez Komitesi üyesi dairelerin çalışmasından hoşnut olmayan olağanüstü önlemler sisteminin işlemediğini gördü. Bu sistem duruma bütün olarak egemen olmayı değil, ekonomik ve politik çabaları güncel ve yerel görevlerde yoğunlaştırılmasını getiriyordu. Bütün bir bölgenin gelişmesinin etkin bir biçimde yönlendirilmesini olanaksız kılıyordu.

Bölgesel, yöresel ve cumhuriyet düzeylerinde ekonomik sorunları "sabotörleri temizleyerek" ele alan ceza verici organlar, tüm durumu kontrol etmekle yükümlü olan ve tümüyle olağanüstü önlemlere dayanamayan bölgesel ve yöresel parti komiteleri ve merkez komiteleri ile yanyana varolmaktaydı. Toplum işlerini yönetme sisteminde anormal bir durum ortaya çıkıyordu. Ne olağanüstü organlar ne de semt ve bölge komünist partisi komiteleri toplumsal ve ekonomik sorunları kendi başlarına inceleyip çözemedikleri için gerginlik arttı. Mantıken parti organları dağıtılmalı ve yerlerine tümüyle olağanüstü organlar geçirilmeliydi, fakat bu toplumsal yaşamın birçok önemli alanını denetim dışı bırakmak anlamına gelecekti. Aynı şekilde olağanüstü organları da dağıtmak olanaklı değildi, çünkü bu "sabotörleri teşhir etmek" politikasına aykırı düşecekti.

Merkez Komitesi'nin 1934 Plenumu kararları, politikada kimi değişiklikleri yarattı. Makine ve traktör istasyonlarındaki kırsal alanda ikili iktidarı oluşturan politik daireler kaldırıldı. Eğer kırsal alandaki "ikili iktidar" ortadan kaldırılacak ve yerel parti komiteleri politik daireleri denetleyecekse, bu önceleri denetimleri dışında kalan olağanüstü organların yerel parti örgütlerince kontrol edilmesi anlamına geliyordu. Demek ki, parti, olağanüstü önlemler sistemine kimi sınırlar getirmeyi denemiştir. Her durumda, parti yönetimindeki ılımlı çizginin 1934 sonlarındaki Merkez Komitesi Plenumu'nda kimi destek gördüğünü kabul etmek için nedenler vardır.

Plenum ayrıca yeni bir anayasa taslağını hazırlamak üzere bir komisyon atamıştır. Bu karar, hukukun egemen olduğu, olağanüstü önlemlerin bir sistem olarak varolmadığı bir toplum oluşturmak arzusunu kanıtlamaktadır. Ne var ki, 1936 Aralık'ında onaylanan demokratik anayasanın olağanüstü önlemler tarafından etkisizleştirilmesi de tarihin bir cilvesidir. Bu anayasanın birçok hükmü hiçbir zaman uygulamaya konulmamıştır. Peki o zaman bu anayasa niçin kabul edilmiştir? Bu yalnızca Stalin'in ikili oynamasıyla ve kendini şirin gösterme çabasıyla açıklanamaz. Bir anayasa taslağının hazırlanması kararı olasıdır ki, parti yönetiminde ılımlı politika çizgisinin güçlenmesiyle bağlıdır.

Aynı zamanda Stalin her düzeydeki parti örgütlerini yeniden olağanüstü önlemlere ve olağanüstü önlemler politikasına yönlendiren, yani onlara reddettikleri bir politikayı uygulamaya yöneltme manevrası yapmıştır. Bu "yeniden yönlendirme" 1930'ların ortalarında, makine ve traktör istasyonlarındaki politik dairelerin kaldırılmasını isteyen ılımlı politika yandaşları şaşırtılarak yapılmıştır. Stalin ile yandaşlarının parti komitelerinin hızla buna yöneltilmesine ilişkin beklentileri gerekçelendirilmiş değildi. Bu, şu soruyu gündeme getirmiştir: Parti komiteleri doğru kişilerle donatılmış mıdır? Olayların

bu biçimde gelişmesi, o dönemde oldukça olağandı. Ne zaman zorluklar ortaya çıksa, doğru yerlerde doğru kişilerin bulunmadığı yollu geleneksel açıklama yapılır ve kadro değişikliğinden sonra herşeyin düzeleceğine inanılırdı.

İktidar gücünün parti organlarına kaymasının sonucu olarak bunlar yerel düzeylerde daha fazla güce sahip oldular. Tepeden denetim gevşedi ve yerel parti yetkilileri daha fazla özgürlük elde etti. Böylelikle tüm kaynakların ve fonların bir avuç öncelik programına akıtılması yerel çıkarlarla çatışmaya başladı. Bu çatışma merkezi ve yerel ekonomik çıkarları uyumlaştıran bir mekanizma aracılığıyla giderilebilirdi, fakat böylesi bir mekanizma hiçbir zaman yaratılmamıştır. Merkez Komitesi'nin 1937 Şubat-Mart'ındaki Plenumu birçok yerel yöneticiyi "kişi putlaştırması" ile suçlayıncaya kadar yerel milliyetçilik devam etmiştir.

Öte yandan bu plenumun kararları ve onu izleyen terör yönetimi Stalin'in diktatörlüğünün önündeki son engelleri de temizlemek çabası olarak görülebilir. Aygıt ile halk yığınları yerel ile merkezi çıkarlar arasındaki uzlaşmazlıklardan yarar sağlayarak Stalin kör itaate ve bağımsızlığın her türlü ifadesinin ezilmesine dayalı bir totaliter sistemi "hemen ve her zaman için" kurma kararı aldı.

Parti ile halk açısından trajedinin esas perdesi daha önce, Sergey Kirov'un 1934 sonlarındaki idamından sonra başlamıştır. Merkez Komitesi'nin Kasım Plenumu tarafından daha yeni sınırlandırılmış olan olağanüstü önlemler sistemi, yeniden canlandırılmıştır. Stalin eski muhalefet liderlerine saldırdı, birçok kişi tutuklandı ve idam cezaları derhal infaz edildi. Kısacası, olağanüstü önlemler politikası gaddarlaştı.

1937 başlarında olağanüstü organlar, toplantı yapma yetkisi gibi daha geniş haklara kavuştular ve parti denetiminden çıktılar. Yine de 1937 Şubat-Mart'ındaki Merkez Komitesi Plenumu son mücadele ve direniş kıvılcımlarına tanıklık etmiştir. Gerçekten de, parti kadrolarına büyük çaplı saldırı bu plenumdan sonra başlatılmıştı.

Stalin, olasıdır ki, birçoğu olağanüstü önlemler sistemine direnen ve durumun normalleştirilmesini isteyen Merkez Komitesi üyelerini, orta ve alt düzeylerdeki parti yöneticilerini ortadan kaldırmak istemiştir. Onlar, eskisi gibi Stalin'i ve onun katı politikasını desteklemeye devam etmelerine karşın, onun dayatmaya çalıştığı bütünsel sistemi kabul edemezlerdi. Böylece onların yazgısı belirlenmiş oldu. Parti yöneticiliğinden alındılar, çoğunluğu gözaltına alındı, tutuklandı, idam edildi.

Stalin çok özgül bir yönetsel sistem yaratmıştır. Genel olarak, bir yönetsel kumanda sistemi lideri putlaştırır ve Brejnev örneğinde olduğu gibi, aynı zamanda onu da buna tabi kılar. Böylesi bir sistem dinamizmden yoksundur ve durgunluğa yol açar. Tam tersine, Stalin büyük büyüme oranlarına sahip dinamik bir sistem yaratmak istemiştir ve bunu başardığı da inkâr edilemez. Ancak yönetsel sisteminin güçlenebilmesi için o, aygıtı hem yukardan, hem de aşağıdan baskı altına almak durumundaydı. Yığınlara sürekli yapılan, yönetimlerdeki hainlerin ve troçkistlerin açığa çıkartılması çağrısı

1930'lardaki böylesi bir kontrolün üzerini örtmektedir.

Durumu vahim kılan şey, çoğu kez Stalin ve Andrey Jidanov gibi yandaşlarının parti yaşamını demokratikleşme çağrıları yapmaları, geleneksel kooptasyon ve atama pratiğini mahkum etmeleri ve partiyi parti önderlerinin seçimi sistemini demokratikleştirme çağrıları yapmalarıdır. Ne var ki, bu uyarıların tek bir amacı vardı; eski parti önderlerini, yukarıdan gelen her emri körü körüne uygulayacak ve bağımsız davranmayı düşlemeyecek yenileriyle değiştirmeye olanak sağlamak.

Stalin, Lenin gibi yığınlara dayanamazdı, çünkü bu demokratikleşmeyi ve aşağıdan denetimi gerektiriyordu, ki bunlar otoriter bir yönetime olanak vermezlerdi. O yığınları farklı amaçlar için kullanmıştır. Stalin, eski liderleri yenileriyle değiştirmek, yenilerin durumu çabucak denetim altına almalarını sağlamak ve yeni bir değişikliği gerçekleştirmek istiyordu. Leninizm ile hiçbir ilişkisi bulunmayan stalinci dinamik ekonomik büyüme modeli, işte budur. Hümanist olmaması bir yana, bu model ekonomik olarak da akıldışıydı. Toplumda sürekli bunalım yaratmaktaydı.

Kadroların yokedilmesi sürecinin denetim dışına çıktığı ve kurban sayısının çoğu kez Stalin'in kadro gereksinimlerini aştığı açıktır. Onun yarattığı sistemin kaçınılmaz ortağı korku olmuştur, fakat terörün boyutları ve rejimin gaddarlığı halkın iradesini etkisiz kılmıştır ve moral bozukluğuna yolaçmıştır. Yığınsal baskı boyutunu alan sayısız kadro değişiklikleri birçok lideri yalnızca kendilerine söyleneni yapan, düşünmeyen otomatlara dönüştürmüştür.

Parti içindeki farklılıkları ve toplumda görüş ayrılıklarını bastırmaya dayalı Stalin yöntemlerinin sonucu olan denetim dışı baskılar, partinin ve ülkenin normal yönetimini olanaksız kılmıştır. Bunu farkeden Stalin kimi zaman "met-cezir"ler örgütlemiş, insanlara baskıların sona erdiği, tüm düşmanların yokedildiği ve yaşamın normale döndüğü izlenimini vermiştir. Eğer bu olmasaydı, Stalin ve modeli varolamazdı. Ve bu yalnızca Stalin'in ikiyüzlülüğü değildir. Bu, akıllı bir politik manevradır.

Stalin Kimin Sınıf Çıkarlarına Hizmet Ediyordu?

Son dönemlerde çıkan Sovyet yayınları, değişik biçimlerde ve kimi zaman da abartmalı olarak Stalin'in iktidara elkoyduğunu öne sürüyor. Bu sorun, iktidarın sosyolojisi üzerine temel marksist-leninist konsept ile bir hükümet ya da kişi tarafından ele geçirilen iktidardaki sınıf tahakkümü tehlikesi ile bağlıdır. Bu konsept, Sovyet toplumunun politik tarihine yeni bir ışık tutmaktadır. Sovyet yazarları da yirmili ve otuzlu yıllardaki iktidar mücadeleleri tarihi üzerine birçok şey yazıyorlar. Birçok soru, bu

dönemde birikmiştir. Temel soru, sistemin erki ele geçirme ile değişip değişmediği sorucudur. Bir başka soru, stalinci rejimin işçi sınıfının çıkarlarını yansıtıp yansıtmadığıdır. Bugün Sovyet toplumundaki tartışmaların odak noktasını bu sorular oluşturuyor.

İlk Sovyet iktidarı yıllarında Sovyetler, Lenin'in dediği gibi, "halkın organları" değil, "halk için organlar" durumuna gelmiştir. Işçilerin ve köylülerin güncel gelişme ve kültür düzeyleri demokrasiye sınırlar getirmekteydi. Böylelikle kimi durumlarda demokrasiye getirilen önemli olan kısıntılar (Rusya Federasyonu'nun 1918 Anayası'nda Sovyet organlarında işçiler ile köylüler eşitsiz oranlarda temsil edilmekteydiler, ve kimi sınıflara seçme hakkı tanınmamıştı) o dönemde kaçınılmazdı ve gerekliydi. Ne var ki, Lenin, bu yolla devletin yok olacağına inanıyordu. Oysa Stalin, aile de içinde, yaşamın tüm alanlarının önemli ölçüde devlet tarafından denetlenmesini savunuyordu.

Küçük köylülerin ülkesi olan Rusya'da tek başına sosyalizmi kurarken, erkin Merkez Komitesi'nin ve Politbüro'nun elinde yoğunlaşması kaçınılmazdı. Ve bu, erk mekanizmasında eski parti müfrezesinin özgül bir rol oynaması gerekmekteydi. Yirmili yılların başlarında Lenin, politik sistemin demokratikleştirilmesinden, hukukun ve düzenin güçlendirilmesinden ve işçi sınıfının çekirdiğinin önde gelen parti organlarının çalışmalarına katılmasına izin vermekten söz ederken, hiçbir zaman başlıca parti kararlarının alınmasındaki yetkiyi eski müfrezeden yığınlara devretme sorununu ortaya atmamıştır. O, bu çok "dar tabaka" ile birliğin korunmasının önemini, parti politikasının proleter özü açısından ele alıyordu. O dönemde parti, parti politikasını çarpıtabilecek olan güçlü bir küçük burjuva anarşisinin baskısı altındaydı. O nedenle bu, işçi sınıfının hegemonyasını gerçekleştirmenin özgül bir biçimiydi.

1924'de Lenin'in ölümünden sonra iktidar mücadelesiyle bölünmüş olan Politbüroda ve Merkez Komitesi'nde ateşli tartışmalar patlak verdi. Bütün bu tartışmalarda Stalin çoğunluğun desteğini sağlamayı başarmıştır. Niçin? Eski müfrezenin arasındaki ayrılık ve artık Lenin'in yaşamda olduğu zamandaki gibi demokratik yöntemlerle çözülemeyen ideolojik farklılıklar, muhalefet sürekli olarak kendisini eleştirmesine karşın Stalin'e manevra yapmak ve konumlarını korumak olanağını vermiştir. Bu eleştirilerin kimileri çok iyimserdi. Ideolojik tartışmada kişisel amaçlar değişik biçimlerde rol oynuyordu. Lenin'in yarattığı kollektif önderliğin eylem alanı gittikçe daralıyordu. Tırmanan ideolojik çatışmalarda ve iktidar mücadelesinde parti yöneticilerinin çoğunluğu leninci ilkelere bağlı kalmaktan uzaklaştılar, farklılıkları çözebilmek için değişik bir yönteme, karşıtlarını aktif politik yaşamdan dışlama yöntemine başvurmaya başladılar. Politbüro üyeleri arasındaki derin ayrılıklar Stalin'i genel sekreter olarak özel bir konuma yükseltti. Stalin, politik karar almayı iktidar mücadelesine dönüştürerek, sürekli olarak Merkez Komitesi'nin çoğunluğunun desteğini sağlamayı becermiştir.

Parti politikası, yirmili yılların sonlarında varolan ve ilkesel bakımdan Stalin'i destekleyen merkez komitesindeki çoğunluk (Ordjonikidze, Rudzudak ve ötekiler) tarafından formüle edilmekteydi. Ve parti yapısı en tepede sorumluluklar, yetenekler ve ik-

tidar gücüne dayalı bir "piramit"e dayanmaktaydı. Stalin, bu erki, karar almada işçi sınıfının erki teslim ettiği bu çok ince tabakanın elinden aldı. Dahası, bu dar tabaka fiziksel olarak yokedilmiştir. Stalin'in, önde gelen parti organlarının haklarına, partinin ve işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmek için el koyduğunu söylemek için nedenler vardır.

Belirtmek gerekir ki, devrimci sınıfın diktatörlüğünün bir avuç insanın diktatörlüğü aracılığıyla uygulanması olasılığı Lenin için kabul edilmez bir şeydi. Bu arada Buharin'in, kimi durumlarda sınıfın yönetiminin bir kişisel yönetimde ifade bulabileceği görüşü Lenin'i şu sözleri söylemeye yöneltmiştir: "Evet doğrudur, ama 'kişisel yönetim' farklı bir anlama sahip olabilir". Ne yazık ki, Stalin'in kişisel yönetimi Lenin'in ifade ettiğinden çok farklı olmuştur. Stalin'in politikasının resmen ilan edilen amaçları (hızlı sanayi kalkınması, ülke içindeki üretim ilişkilerinin reforme edilmesi) işçi sınıfının çıkarlarına ters düşmüyordu. Bu yüzden de Stalin'in hızlı sanayileşme politikasının işçi sınıfında, partide ve merkez komitesinde çoşkuyla desteklenmesine şaşırmamak gerekir. Fakat tarihsel bakımdan ilerci olan bu amaçlara ulaşmadaki stalinci yöntemler işçi sınıfının çıkarlarına uygun düşmüyordu. "Mimar"ın yanlış yöntemleri tüm binaya zarar vermiştir, onu sosyalist topluma ilişkin başlangıçtaki modele artan ölçüde benzemeyen bir kopyaya dönüştürmüştür.

Birçok yazar, genç işçi sınıfının geçmişteki köylü kökeninin izlerinden, küçük burjuva önyargılardan ve yanlış görüşlerden arınmış olmadığına işaret ediyorlar. Ve Stalin yöntemlerini seçerken, işçi sınıfının bu kesimlerinin çıkarlarını ifade etmiştir ya da eski sanayi işçisi çekirdiğinin içinde eridiği yeni dev işçi yığınlarının en kötü özelliklerine dayanmıştır. Stalin, işçi sınıfının tüm kesimlerinin ruh durumunu ve çıkarlarını dikkate alacak ve buna doğru bir yön verecek yerde, kendisini çoğu kez bu ruh durumunun esiri olarak bulmuştur. O, çoğunluğun desteğini almak için görüşlerini değiştirmesi gerektiğini gördüğü yirmili yıllardan beri böyle davranmıştır.

Bir bakıma, Stalin'in sosyalizm konsepti, eski, geri düşüncelerden oluştu. Lider simgesi yalnızca Stalin tarafından değil, aynı zamanda yeni işçi yığınları tarafından da yaratılmıştır. Bu yığın, sabırsızdı ve bütün sorunların bir anda çözülmesinde ısrarlıydı. Eski parti müfrezesinin partinin çizgisini sanayi işçilerinin "çekirdeği"nin beklentileri ve gelenekleri çerçevesinde tutma çabaları başarılı olamadı. Yeni işçiler, karar alma yetkisini artan ölçüde yukarıya devretmeye eğilimliydi.

En baştan beri böylesi eğilimler, iktidarındar bir lider tabakası ya da tek bir lider tarafından ele geçirilmesine yolu açmıştır. Lenin bunu farketmişti ve işçi sınıfının en iyi özelliklerini özendirmek ve işçileri bilinçli sosyalizm kurucuları yapmak için elinden geleni yapmıştır. Lenin, demokrasiyi, işçi sınıfını uygarlaştırma aracı olarak görüyor, işçi sınıfının ilerici unsurlarının ülkenin yönetimine ve yeni toplumun kuruluşuna katılma isteğini özendiriyordu.

Stalin'in işçi sınıfının en iyi özelliklerini dikkate almadığını söylemek, yanlış olur.

O da bunları ülkenin yeniden inşası için seferber etmeyi amaçlamıştır. Fakat, onun politik erkin özgül bir örgütlenişi olan otoriter yönetimi, yeni işçi sınıfında da varolan otoriteye yönelme ve "kötü bir biçimde proleterleşmiş köylü" kafa yapısı gibi farklı eğilimlerden çıkmıştır.

* * *

Yirmili ve otuzlu yılların tarihsel deneyiminden hangi dersleri çıkartmalıyız? Birincisi, her toplumun gelişmesi sırasında bir dizi "kiritik aşama"dan geçtiğini görmeliyiz. Ekonomik ve politik sistemin tüm çelişkilerinin kronikleştiği ve durumun yeni bir hareketi gerektirdiği dönemler olur. Bunlar, tarihsel seçimlerin yapıldığı dönemlerdir. Yirmili ve otuzlu yılların deneyimi, böylesi "kritik aşamalar"ın varlığını çoğu kez inkar ettiğimizi gösteriyor. Eğer ciddi bunalımlar söz konusu değilse, biz bunları atladık ve bize o anlarda belli toplumsal, ekonomik, psikolojik ve politik belirtileri saptamamıza olanak verecek önleyici bir kuramdan yoksun kaldık.

1925'de birçok Sovyet yöneticisi, ülkenin bir dönüm noktasına geldiğini farketmişti, fakat ülke sanayileşmeye yönelir yönelmez, bu duygu yokoldu.

Doğrudur, bu anlık bir karardır, fakat daha derinlemesine düşünülmeliydi. Sanayileşme tarımda, özellikle de tahıl üretiminde kooperatiflerin özendirilmesiyle birlikte yürümeliydi. Bu olmamıştır. Bunun sonucu olarak, Yeni Ekonomik Politika'nın adım adım dönüştürülmesi ve değiştirilmesi şansı kaçırılmıştır.

Yirmili yılların sonları, yani Buharin grubunun son mücadele dönemi de Sovyet tarihinin "kritik noktası" olarak ele alınabilir. O zaman bile olağanüstü önlemlerin toplumu yönetmede olağan bir sisteme dönüşmemesi gerektiğini görmek ve bunu sağlamak mümkündü. Ne var ki, olağanüstü önlemler sürekli bir politika durumuna gelir gelmez, aşırı bir kolektifleştirme kampanyası ve yığınsal terör kaçınılmaz duruma gelmiştir.

Bir başka "kritik nokta" 1934'de, Stalin ülkenin geleceğine kendi konseptini dayatmaya başladığı zaman ortaya çıkmıştır. Sosyalizmde muhasebe ilkesine çok yaklaşan yukarıda belirtilen Buharin'in makalesini **Izvestia** gazetesi basmıştır, ama partideki durum o dönem herhangi bir yeni düşünceye ya da cesur kararlara elverişli değildi. Hâlâ daha ılımlı bir politikaya eğilim vardı, fakat bunun ardındaki güçler Stalin'in hatalarını tartışma ve onun genel sekreterlik görevinden alınmasını isteme olanaklarından yoksundular.

Geçmişte çoğu kez, bir önceki dönemde geliştirilen ve o dönemlerde çoktan zararlı dogmalar olan konseptlere dayandırılarak analiz yapılmıştır. Sovyet toplumunun gelişmesindeki her "kiritik aşama" parti politikasında yenilik getirmemiştir. Deneyim

gösteriyor ki, parti politikasını değiştirmeyi başaramadığı zamanlarda, partiye ve bir bütün olarak topluma değişikliği dayatan bir bunalım patlak vermiştir, fakat o zaman değişiklik olağanüstü önlemlre gereksinim duymuştur. 1929'daki durum budur.

Demek ki, kritik noktalarda sorunları çözememek, daha sonra çelişkilerin keskinleşmesine ve filozofların çelişkilerin kendi kendilerini çözmeleri dedikleri bir sürecin patlak vermesine yol açmıştır. Bu süreci denetlemek çok zordur ve bunun sonuçları çok yıkıcı olabilir. Durum daha da kötüleştiğinde, reform yapmak da güçleşir. Ne zaman kendimizi zor bir dönemde ya da bunalımda bulmuşsak, ilk tepki hep tüm sorunları zorla ya da yönetsel kuvvetle çözmek olmuştur. Durum giderek normalleştiyse de şiddetin ve keyfiliğin yolaçtığı zarar büyük olmuştur.

Her durumda, tarihle ilgili günümüzdeki tartışmalar değişimi geri döndürülmez kılmanın güvenceleri sorununu içeriyor. Birçok kişi, bunun örgütsel ve politik bir sorun olduğunu, kimi mekanizmaların yaratılmasının yeteceğini, bunların otomatik olarak çalışacağını düşünüyorlar. Oysa gerçekte sorun, toplumsal ve politik bir sorundur. Bu sorun, insanı onun kültürel düzeyini, medeni cesaretini ve öz bilincini içine almaktadır. Bir politik rejimin ve politik erkin üzerine dayandığı ekonomik temelle kopmaz bir biçimde bağlıdır.

Önemli olan, toplumun toplumsal ve ekonomik gelişmesi ile politik sistem ve insan arasındaki diyalektik ilişkiyi kavramaktır. Şimdi biz emir-komuta sisteminin kaynaklarını ve itici güçlerini daha iyi biliyoruz. Bu bilgi tarafından yönlendirilerek, bu sistemi değiştirmeye muktedir güçleri oluşturmaktayız. Eğer işçi sınıfı ile köylülüğün perestroyka'da toplumsal ve ekonomik çıkarları olmazsa, hiçbir güvence söz konusu değildir ve prestroyka da Yeni Ekonomik Politika gibi son bulur.

19. Parti Konferansı'nın Sovyet toplumunun perestroyka'nın temel gereksinimlerine göre politik yapısını yeniden düzenlemeyi amaçlayan kararları, perestroyka politikasının NEP gibi trajik bir biçimde sona ermesini önlemenin sağlam garantileridir.

Otuzlu yıllardaki politik sistem daha değişik olabilirdi. Stalin tarafından yaratılan otoriter rejim ve yığınsal terör önlenebilirdi. Artık, toplumumuzun o dönemde bunu önleyebilmek için etkin demokratik güvenceler yaratabilecek ölçüde uygar olmadığını itiraf etmemiz gerek. Lenin'in dediği gibi, işçilerin, köylülerin ve ülkeyi yöneten komünistlerin kültür düzeyleri çok düşüktü.

Lenin'e göre, kültür başarının başlıca güvencesidir. Kültür, topluma okul eğitimi vermekten çok daha fazla bir şeydir. Kültür, herşeyden önce, demokrasiye ve insani değerlere yüksek bir değer biçmektir. Ve bu, ancak halk yığınları, karar almaya katılma ve toplumun günlük işlerini yönetme olanaklarına sahip olursa sağlanabilir.

EFSANELER ÖLDÜĞÜ ZAMAN (*)

Yevgeni BAJANOV

Çin'de feodal monarşi 2000 yıldan fazla sürdü. İmparatorlar ölüyor veya yıkılıyor, hanedanlıklar çöküyordu. Fakat kurumlaşan yapı, ideoloji, toplumsal sınıflar ve onların konumları değişmeden kalıyordu. Avrupa'da kapitalizm olgunlaşma dönemine girdiği bir sırada Çin'de hâlâ eski kurallarla yürütülen yaşam devam ediyordu. XIX. yüzyılın ortalarında, imparatorluk yabancı kapitalistler tarafından istila edilmişti. Bu darbe, klasik toplumsal dokuyu parçalıyordu. Çin yarısömürge durumuna düştü. King hanedanlığı durumun denetimini yitirmişti. 1911 Devrimi, İmparatorluğun iktidarına son verdi ve cumhuriyet ilan edildi. Fakat, Çin toplumunun yarıfeodal ve yarı sömürge koşulları, özünde değişmemişti. Ülke çelişkiler içinde bocalıyordu.

Zaferler ve Hatalar

Bu dramatik ve karmaşık anda, komünistler sahneye çıktılar. 1921'de Şanghay'da kurulan Komünist Partisi, çalışan halkı kazanıyordu. Japonlara karşı verilen savaş (1937-1945) ÇKP'nin halkın içinde derin kökler salmasına ve Batı Komanitang rejimini 1945-1949'daki iç savaşta yenmek için halkı harekete geçirmesine olanak verdi. Daha sonra barışçıl kuruculuk dönemine gelindi.

Devletin temelleri sağlamlaştıkça ve ekonomi geliştikçe (1953 ve 1956 yılları arasında sanayi üretiminin ortalama yıllık artışı yüzde 19'u aşmıştı) Çin yönetiminde daha radikal önlemler alma tutkusu büyüyordu. Bu önlemler 1958'de açıklandı. Sanayide küçük işletmeler ve el emeğine dayanarak üretimi çok hızlı bir biçimde geliştirmeyi hedefleyen "büyük sıçrayış". Tarım-hayvancılık sektöründe ise, köylüler "Komün"lerde toplandı ve ev hayvanlarına varıncaya kadar her şey toplumsallaştırıldı. Sonuçlar ekonomi için yıkıcı idi. Ülkede açlık başgösterdi.

60'lı yılların başında bu denemeler durduruldu. Ekonomik strateji daha gerçekçi ve ılımlı bir çizgiye girdi. Fakat aşırı solculuk kendini göstermekten de geri kalmıyordu. 1965'de yeniden birinci plana geçti ve belli bir ivme kazandı. Ünlü ve üzücü "kültür devrimi" başladı. Sınıf savaşımı adı altında partinin, ekonominin ve ordunun kadroları-

(*) **Yeni Zamanlar** Dergisi Eylül 1988 No: 38.

na, aydınlara, işçilere, diğer çalışanlara ve köylülere saldırdılar. Ekonomik yönlendirmede akılcı metodlar, Puşkin'in eserleri, ordunun modern bir doktrine göre düzenlenmesi ve birçok halk gelenekleri yasaklandı.

Daha sonraları, "aşırı solcuların" ekonomi politikaları ve "kültür devrimi"; "partiye, devlete ve tüm halka belalar getiren bir yenilgi", "çürümüş ve feodalizmle karışık çok sinsi bir faşist diktatörlük" olarak nitelendirildi. (**Jenmin Jibo** gazetesinden.)

Bu tip olguların nedeni nerede yatıyor? Bunu son yıllarda Çin'de yapılmış yorumların yardımı ile analiz edeceğiz. Önceden şunu açıklıyalım ki, bizim görüşümüze göre, ÇHC'ndeki sosyalizmin temellerini kurma sürecinde yapılan hataların büyük bir kısmı bütünüyle Çinlilere özgü değil, bu hatalar aynı zamanda diğer sosyalist sistem ülkelerinden görülmüştür. Bir başka deyişle kazara yapılan hatalar değildir. Sosyalist sistem ülkelerinin büyük bir kısmının yöneldiği sosyalist model, üstü örtülü biçimde yanılgıları da taşıyordu. Bu modelin Sovyetler Birliği'nde biçimlendiği bir sır değildir. Bizim deneyimimiz, yeni toplum kuruculuğuna girişen diğer sosyalist ülkeler, her biri kendine göre, kendi bildiğince taklit ediyordu. Şu özgünlükle ki, sosyalizm inşasının kleninist planı hatırı sayılır bir çarpıtmaya uğramıştı. Stalinizmin eksiklikleri diğer topraklara taşınmıştı ve kötü tümörler oluşturuyordu.

Çin'de bu çarpıtma iki temel nedene dayandırılıyordu. Birincisi, demokrasinin eksikliği. İkincisi, marksizmin ve sosyalist toplumun genel gelişme yasalarını kavranmasındaki düşük düzey. Baştan beri kararlar pratik olarak her türlü denetimin dışında bulunan küçük bir grup tarafından alınıyordu ve bunlar sadece kendi görüşlerindeki ölçütler temelinde oluyordu. Yavaş yavaş tüm iktidar bir tek adamın elinde toplandı: Mao Zedung. Mao'ya tapınma başladı. Deng Siaoping, ilk dönemlerde partinin doğru bir politik sistem oluşturmakta yetersiz kaldığını, buradan da deformasyonların ve aşırılıkların doğduğunu belirtiyor. Çin yöneticisi, sağlıklı bir temel üzerindeki sistemin, kötü unsurların etkilerini sınırlayacağına işaret ediyor, ama sağlıklı bir temel yoksa sistem onurlu namuslu kişilerin güçleri ile çarpışır ve hatta onu hatalı bir yöne doğru iter diyordu. Bu nedenle, amacın açık ve basit olduğunu söylüyordu. Devletin yönetimini halka bırakmak ve bunun daha doğru bir biçimde yapılmasını sağlamak. Yöneticilere gelince, bunlar halka hizmet verenler olarak hareket etmeli, onların efendisi gibi olmamalıdır.

Halkın kültür düzeyinin düşük olması (çoğunluk okur yazar değildi), feodalizmin, baskıcı rejimin, bürokrasi ve ataerkil düzenin kökleşmiş gelenekleri gibi etkenler, demokrasinin eksikliğini daha da güçlendiriyordu. Çin yüzyıllar boyunca kanunsuz yönetildi. İmparator herkesin kesinlikle boyun eğmesi gereken Tanrı'nın yeryüzündeki elçisi olarak değerlendiriliyordu. Mutlak iktidar hiçbir zaman tartışılmazdı. Aynı şekilde idarecilerin mutlak iktidarı da doğal karşılanıyordu. Halk için yaptıklarını sanki büyük bir iyilik gibi gösteriyorlardı. Fakat halkın gereksinimleri ile uğraşmak temel bir görev değildi. Bir hanedanlığın başarısı, devletin üretici güçlerini geliştirmekte görülmüyordu. Başarı, hanedanlık gelirlerinin toplanması ve İmparatorlukta "düzen"in sağlanmasında gösterilen yetenek ile ölçülüyordu. İdarecileri sadece kendi üstlerinin düşünceleri ilgilendiriyordu. Basit insanların düşünceleri dikkate alınmazdı. Yöneten sınıfta rüşvetçilik, adam kayırma, işini kötüye kullanma almış yürümüştü. Bunlar olağandı. Aşağıdakiler ise kendilerini koruyabilmek için iktidarın gücünden uzak durmaya çalışıyorlardı.

Modern çağın gerçekleri ise, politik sistemde yankılar yapıyordu. Devrim, uzun bir gerilla savaşı biçiminde geçmişti. Ordu, parti ile birleşikti. Bu durum askersel metodların uygulanması alışkanlığını kazandırmıştı.

Marksizmin kavranmasındaki düşük düzeye gelince, Çin'de bu, doktrinin subjektif bir şekilde, gerçekliğin dışında algılanması olarak yorumlanıyor. Marksizmin kurucularının eserlerinde belirtilen bazı kuramsal açıklamalar dogmatik veya yanlış yorumlanmıştı. Doğru olmayan yönlendirmeler yoğunlaşıyordu.

Zaferi kazanan Komünist Partisi, marksizmi kendi bakış açısına göre yorumlayarak ve çalışan halkın özlemlerinden yola çıkarak, sosyalist üretim biçimini zorluyordu. Devrimci coşku ortamında, nefret edilen eski düzene geri dönüldükçe yıkım artıyordu. Ekonominin objektif yasallıkları hiç hesaba alınmıyordu. Sanki bir sıçrayışta komünizme geçilmesi için sadece devrimci heyecan yeterliydi. Toplumda patlayıcı bir nesne birikmekteydi. Hoşnutsuzluk kaba güçle bastırılıyordu. Bilinçli ve özgür vatandaşların kollektif çalışması olarak düşünülen sosyalist toplum "kışla komünizmi" kavramına dönüştü.

Politikadaki keyfilik, ulusun özgünlükleriyle de uyumluydu. "Büyük sıçrayış" örneğini ele alalım: Büyük ve eski bir devlet olan Çin, ekonomide oldukça geri kalmıştı. Bu nedenle, geri kalmışlıktan bir an önce kurtulmak ve ülkeyi dünyada layık olduğu yere getirmek her Çinlinin gönlünde yatıyordu. Bunu hemen başarmak istiyorlardı. Bu sıçrayışın neden el emeğine dayanılarak gerçekleştirilmek istenildiği de anlaşılır bir şeydir. Çünkü, yüz milyonlarca kol emeği, Çin'in en temel zenginlik kaynağıydı. Mao Zedung, kendince marksizmin yorumunu yaptı. Bugün Çin'li uzmanlar, onun felsefesinin geleneksel Çin kültüründen, özellikle de eski çağların toplumsal ütopik düşüncelerinden büyük ölçüde etkilendiğini belirtiyorlar. 60'lı yıllarda ÇKP ile SBKP arasındaki ilişkilerin bozulması da böylesi ideolojik çarpıtmaları derinleştirdi.

Üçüncü Plenum Çizgisi

Aralık 1978'de yapılan ÇKP MK'sinin üçüncü plenumu, Çin'in modern tarihinde dönüm noktası yaratan bir olay oldu. Yeni bir çizginin yolunu açtı. Birincisi, partinin güçlerini ekonomik cephede ve ülkenin modernizasyon çabalarında yoğunlaştırdı. Ve ikincisi, sosyalizm kuruculuğunun gerçekçi bir programı hazırlanmaya başlandı. Marksizmin dogmatik olarak yorumlanmasına ve bu doktrine atfedilen yanlış konseptlere karşı savaş ilan edildi. **Jenmin Jibao** gazetesi altını çizerek şöyle belirtiyor: Marksizm kutsal ve dokunulmaz değildir değişikliğe uğramaz veya genelde eskimiş yanları yok deni-lemez. Gerçeğin tek ölçüsü pratiktir.

Üretici güçlerin gelişmesine olanak vermeyen her şey kabul edilemez nitelikte ve bilimsel sosyalizme karşıt olarak değerlendirildi. Sonunda şu kanıya varıldı: Yeni toplum, sadece maddesel istemler ve olanakların işlemesi sayesinde kurulabilir; bunu gözardı etmek "idealizmdir". **Guangming Ribao**. kişinin çabuk zenginleşmesini heveslendirmek kendi çalışması sayesinde olur belgisinin "ÇKP'nin prensibi ve temel tutumu haline geldiğini" yazıyor. Diğer taraftan Pekin, Çin ile dünyanın geri kalan kısmı arasındaki işbirliğinin genişletilmesi gerektiğinin de bilincine vardı.

Bu yenilenmiş kuramsal tutum temelinde, Çin yönetimi, ülkede ve uluslararası alanda sınıf savaşını birinci plana almaktan ve korku temelindeki disiplin anlayışından, kitlesel kampanyalar ve eşitlik anlayışından vazgeçti. Geçmişteki solcuların "kültür devrimi"ni, "büyük sıçrayışı"nı ve diğer denemelerini mahkûm etti. Ekonomide, kooperatif, kişisel ve özel sektörler yasalaştırıldı. Kâr etme, rekabet, ekonomik özyönetim, kiralama gibi kaldıraç görevini gören uygulamalara geçildi. Kapılar yabancı sermayeye ve yabancı uzmanlara açıldı. Aynı gerekçeyle ekonomik reformlarla, politik reformlar arasındaki ilişkiye ait sorunlar dile getirildi ve "yönetim biçimlerinde ve ideolojide" değişikliklerin gerekli olduğu kabul edildi. Buna gerekçe olarak, partinin devletle bütünleştiği ve üretici güçlerin gelişmesine temel engel oluşturduğu görüşü getirildi. İktidarın, otokrasinin ve bürokrasinin aşırı yoğunlaşması, ekonomiyi ve bunu iyileştirme çabalarının aşağıdan gelişmesini engelliyordu. Çin basını, partinin, devletin ve ekonominin işlevini genişletmek için "ÇKP'nin devlet iktidarından ayrılmasını" talep etti.

Yeni ekonomik ve politik strateji, güçlüklerle ve engellerle kendine yol açtı. Yanlışlar, problemlerin karmaşıklığı, sorunları çözme girişimindeki görüş ayrılıkları, reformlara karşı dirençler başgösteriyordu. Yeni düzenlemeleri herkes kabul etmiyordu. Üçüncü plenum çizgisi sol ve sağ tarafından eleştiriliyordu.

İdeolojik Kalıplardan Vazgeçmek

Bu eleştiriler nedendi? Aşırı solcuların ruh hallerinden başlayalım. Bunlar çok derindir. Bugün ütopya olarak kabul edilen belgiler, bir zamanların idealleriydi. İnsanlar bunun için savaştı ve canını verdi. Devrimciler, eski rejimi, Komintang sisteminin büyük toplumsal eşitsizliğini, sömürüyü, zorla çalıştırılmayı, toprak beylerinin keyfiliğini, ticaret burjuvazisinin dolaplarını, yöneticilerin yolsuzluğunu reddediyorlardı. Yeni ve farklı bir toplum, adaletli, her şeyde vatandaşların eşit olduğu bir düzen kurmak için eskiyi yıkıyorlardı.

Acımasız, kanlı bir savaştı bu. Düşman yenilgiye uğradığı zaman, eski düzenin hangi öğelerini yoketmek gerektiği, hangilerinin ise, nesnel toplumsal yasaların, Çin gerçeğinin ve sağduyunun gerektirdiği öğeler olduğunu sakin kafayla düşünebilmek çok zordu. Bir çok acılara ve çilelere neden olan şeyler, büyük bir hırsla ve nefretle sökülüp atılıyordu. Dolandırıcı tüccarların işlerini bir an evvel bitirmek, malları eşit bir biçimde ve herkesin gereksinimine göre dağıtmak istiyorlardı. Fabrika sahiplerini alaşağı etmek ve bunları tüm halkın temsilcisi olan devlete devretmek için uğraşıyorlardı. Genel olarak, özel mülkiyet duygusuna aile ocağı düzeyinde bile karşı çıkıyorlardı.

Yara almış halkın, bu düşüncelere ve belgilere heyecanla karşılık vermesi anlaşılmaz bir şey miydi? Halk kendisine yönelik çağrıyı sadece yanıtlamakla kalmayıp, aynı zamanda bunu kendi pratiğiyle zorladı da. Bu çizgi, politikada, ekonomide ve toplumsal yaşamda ideolojik norma dönüşerek sağlamlaştı. Bu, halkın tanıdığı tek sosyalizmdi. Diğerleri ise revizyonizm ve saf kapitalizmdi. Bunların reddedilmesi, açığa çıkarılması ve yıkılması gerekiyordu. "Kültür devrimi " adı altında diğerlerinden daha çok kazananı, daha bilgili olanı, kapsamlı planlar yapabileni, mitinglerden çok işe önem verenleri partiden atıyorlardı. Eşitçiliği, fakirliği, ortodoksluğu, yukarıdan verilen

"devrimci emirlere" gözü kapalı uymayı yüceltiyorlardı.

İnanılmaz görünüyor değil mi? Evet, bugünün bakış açısından bakarsak öyle. Ama hatırlıyalım ki, bizim (SSCB'nin) devrimci tarihimizde de buna benzer olgular oldu. Ürün toplamak için, çelik için, "tam eşitlik" ve "sarsılmaz birlik" için, "yüce şef"e genel bağlılık için aynı mücadeleler, aynı yürüyüşler ve kampanyalar oldu. Eğer diğer devrimci toplumları da incelersek, benzer olguların olduğunu göreceğiz. Batı'nın ve gelişmekte olan dünyanın radikallerinde ve liberallerinde bu tip heyecanların uyandırdığı uygulamalar da az değildir. Washington'nun Vietnam'a saldırısına karşı savaşım verenler ve Sarbon'un ayaklanan öğrencileri "kültür devrimi"ni yüceltiyorlardı. Hongweibing'lerin metodlarını Japon, FAC, Peru ve Filipinler'deki aşırı solcular taklit ettiler. Hollywood'ların yıldızlarından Shirley Maclaine Hongweibing'lere hayrandı. (Bilmem içten mi idi?). "Kültür devriminde", ayaklanmış bir ruhu, günümüz toplumunun kötülüklerine ve fena ruhlarına son vermeyi, "saf insanlara saf bir yaşam" kurmak için girişilmiş bir çabanın temsilciliğini görüyorlardı.

Doğaldır ki, Çinliler o kadar da cahil değillerdi. Bu devrim uygulamasından çok çektiler. Fakat durumu karmaşıklaştıran koşullar vardı. Herşeyden önce hatırlayalım ki, "kültür devrimi" örgütçülere sahipti. Bunların belli başlıları yargılandı ve hatta hapsedildi. Ama hepsi değil. Çin basınında hâlâ "fırtına onyılı"nda (Çinliler kültür devrimini böyle adlandırıyor) suç işlemiş, fakat yeni koşullara ayak uydurarak politik yaşamını sürdüren kişiler üzerine yazılar çıkıyor. Ortada bir dizi eski Hongweibing'ler bulunuyor. Bunların suçu yok. Çok genç yaşlarında, büyükler tarafından kandırılmış ve kirli işler yaptırılmış kişiler bunlar. Modernizasyon bilgi ve yetenek istiyor ve onlar bunlara sahip değiller. 60'lı yılların genç kuşakları okumak ve bir meslek edinmiyorlar, yıkmaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Bu "kayıp kuşak" 80'lerin Çin'inde yerlerini bir türlü bulamamaktadır.

En kalabalık grup ise, hâlâ eskimiş ideolojik klişelerden yakasını kurtaramayanlardan oluşuyor. Çin basınının yazdığına göre birçokları sosyalizmi fakirlikle ve merkezi planlama ile özdeş, pazar ekonomisini ise kapitalizmle eş görüyorlar. Komünizme ulaşmak için, mülkiyet biçiminin değişmesinin yetmediği, sadece yeni bir rejimin ilan edilmesiyle, geri kalmış bir ülkeden kısa bir süre içinde sanayileşmiş kapitalist ülkeler düzeyine çıkılamayacağı hâlâ yeterince kavranmış değildir. Köyde sözleşme yapmanın marksizme-leninizme uygun düştüğüne kuşku ile bakılmakta. Hâlâ sömürücü sınıfın yok edilmesiyle, hemen yeni tipten insan ilişkileri, karşılıklı yardımlaşma ve birlik ilişkilerinin biçimleneceği efsaneleri yaşamakta. Bu ruh durumu, diğer bir takım faktörlerce besleniyor. Örneğin, enflasyon, bazı halk sektörlerini gelirlerinin çok yavaş artması, günümüz Çin'inin yaşamındaki bazı olumsuz toplumsal faktörler gibi. Tüm bu insanlar, hâlâ sorunların bir çırpıda çözülemeyeceğini anlamıyorlar.

Tüm parti kadroları ve ekonomik kadrolar yeni çalışma koşullarına "uyum sağlayamadılar". Daha önceleri yukarıdan alınan emirler en alt kademelere kadar indiriliyordu. Şimdi ise, profesyonel bilgilenmeye, yarışmaya ve esnekliğe gereksinim vardır. Bu, her zaman başarılamıyor. Diğer yandan ise, bazıları, iktidarın gücünü zayıflatmak istemiyor. **Jenmin Jibao** gazetesinin belirttiğine göre, bazı bölgelerde ve örgütlerde halkın demokratik hakları "saldırganlık biçimine ve intikam düzeyine" indirilmiştir.

Bürokratizm gibi patriarkal ideoloji ve sekter eğilimler hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Sağdan Gelen Eleştiriler

Reformları sağ yönden eleştirenler hükümetin ve halkın demokratikleşme istemlerinden yararlanmaya çalışıyorlar. 70'li yılların sonunda reformları dile getiren kişiler Komünist Partisini ve sosyalizmi yoketmeye ve Batı'ya yönelmeyi amaçladılar. Çin Komünist Partisinin "değerini yitirdiğini" ve hükümetin halka sadece "acı ve üzüntü" verdiğini ve ayrıca komünizmin "güzel bir ütopya"dan başka bir şey olmadığını vurguluyorlardı.

"Halkta ve özellikle de gençler arasında" diye yazıyordu **Beizong Dakseu Ksuebao** dergisi, "parti yönetimine gereksinim duyulması, marksizm-leninizmin güncelliği, Mao Zedung'un düşünceleri ve sosyalist sistemin yararları konusunda kuşkular yayıldı." **Guangming Ribao** gazetesi, bazılarının gözleri kapalı bir biçimde kapitalizme hayranlık duyduğunu, kendi yurdunu ve ulusunu küçümsediğini yazıyordu. Ayrıca basın, bazı parti üyelerini burjuva ideolojisinin etkisi altına düşerek ve idealleri boş lafazanlık olarak yorumlayarak, açıklık politikasının uygulanması koşullarında belirli sapmalar gösterdiklerini belirtiyordu. Kimileri de Çin Halk Cumhuriyet'inde kapitalizmi restore etmeye çalışıyordu.

Partinin üst kademelerinde de belirli çalkalanmalar görülüyordu. Deng Hsiaoping burjuva liberalizm eğilimine olan ihtiyacı engellemede direniyordu. Yöneticiler, çürümüş burjuva ideolojisinin ülkeye nüfuz etmesinin" sosyalizm yolunda sapmalara neden olabileceğini" söylüyorlardı. Çin'in "kendi başına karmaşık bir toplum" olduğu kabul ediliyordu.

ÇKP'de ve toplumda şantaj, spekülasyon, çürüme, hırsızlık, v.s. gibi "yeni alışkanlıklar" büyük bir sorun oluşturdu. Parti yönetimi, "komitelerinin belirli bölümlerini, yönetim organlarını, ordu mensuplarını, kalıcı kadroları ve onların çocuklarını" benzer şekilde suçluyordu. Pekin "yeni alışkanlıklar, bir grup ÇKP üyesini kötü yola sevkedebilir ve bizim partimizin bütünü için bir dağılma olur" diyordu.

Bu sorunlar ÇKP MK'sinin seçtiği yoldan ilerleme kararına engel olmadı. Çin'li bir bilim adamı ağır hastalığa karşı alınacak bir çare olumsuz sonuç verebilir, fakat bundan dolayı savaşımı bırakmamak gerekir, diyordu.

İktidarın Yeniden Dağılımı

Pekin, ülkenin ilerlemesinin kilit noktasını köklü ekonomik reformların politik dönüşümlerle uyumlulaştırılması olarak yorumluyor.

Politik sistemdeki reformlar çeşitli alanlarda gerçekleştiriliyor. Zao Ziyang'a göre bunun özü, hükümetin ve parti organlarını işlevlerini sınırlamaktır. Tüm sosyalist ülkeler için güncel olan bu görev Çin'de özel bir önem kazandı. Devrimci savaşım döneminden kalan bir geleneğe göre parti organları tüm sorunlara eğiliyor. Üniversite merkezlerinde öğrencilerin çalışmasını denetliyor, hatta sınavlarda ne not verileceğine karar veriyor. İşletmelerde üretim sürecini ayarlıyordu. Kısa zaman öncesine kadar, mahkemeler parti komitesine danışmadan karar almıyordu. Aynı kişinin hem kurumun hem de parti örgütünün sorumlusu olmasına sık sık rastlanıyordu. ÇKP, diğer organları ve

örgütleri görevinden alabiliyor veya organın devamını sağlıyordu ve insiyatifi de ellerinden alabiliyordu. Bunlar, partinin saygınlığı, halkın çıkarları ve sosyalizm davası için pratikte zararlı unsurlardı: Halkın yaşam sorunları ve yetersizlikler, otomatik olarak Komünist Partisi ile birleştiriliyordu.

13. Kongre partinin politik yönetimde yoğunlaşması görevini, yani "yığınların günlük işlerine karışmamayı" önüne koydu. Politik yönetimden, politik çizgi ve ilkelerin tanımlanması anlaşılıyor. Bunlar: Halk yığınlarını bu çizgiyi yaşama geçirmek için harekete geçirmek; kanunlar çerçevesinde parti planlarını devletin iradesine dönüştürmek; kadroların devletin üst kademelerindeki organlarda görev almalarını sağlamak; denetim işlevini yerine getirmek. Reform yukarıdan aşağıya bölgesel koşulları gözönüne alarak aşama aşama uygulanmalıdır.

İşlevlerin sınırlandırılması başlamış durumdadır. ÇKP MK aparatında sektörel bölümler yoktur. Bunları yoketme süreci tabana da yayılmaktadır. Yeniden örgütlenmenin ardından sadece propaganda, tek cephe, partinin örgütsel çalışma bölümleri ve disiplin denetim komisyonu kalacaktır. Parti organları eşgüdüm gerektiren sorunlara ait kurumlar indirgenecektir. Örneğin, daha önce kişilerin tüm işlerini parti komitesi karar verirken, şimdi ise bunlarla bölgesel düzeydeki çalışanlar ilgilenecektir. İşletmelerin görevleri ve yetkileri yeniden düzenlenecektir. Yasalara göre idareciler ve yöneticiler parti komitelerine bağlı olmayacaklar. Parti komiteleri, politik ve ideolojik çalışmada ve çalışanların üretimdeki görevlerin yerine getirmeleri için harekete geçirilmesinde yoğunlaşmaya başladılar.

Tüm bu sorunları çözmek kolay değildir. Parti komitelerinin yeniden örgütlenmesi geçici biçimlerde gerçekleşiyor. Örneğin, kendi içlerinde geçici sektörel bölümler oluşturuluyor, endüstri komisyonu, tarım komisyonu gibi. Bazı yerlere reform hâlâ ulaşamadı. Özel anketlere göre, üçte bir oranından fazla işletme yöneticisi ile parti yöneticileri birbirlerini anlamıyorlar ve bazen çelişkiye düşüyorlar.

Politik reformun diğer bir yanını ise tabandaki hakları genişletmek oluşturuyor. Şimdiye kadar temel örgütlerde "bağımsız karar alma hakları eksik kaldı. Halk yığınlarının eylemi için özgür bir ortam yoktu." ÇKP MK'si, alt düzeylere kadar inen ayrıntılı bir yönetim görevini terketme ve hükümet kurumları tarafından işletmelerin ekonomik işlevlerine müdahale etmeme görevini önüne koydu. Bunun için temel ilke şudur: "Tabandakilerin kendi çıkarlarına uygun kararlar alarak, bunları kendilerinin yaşama geçirmesi." Bu, toplumsal ilişkileri ayarlayan birçok normun gözden geçirilmesini içermektedir.

On yıldan fazla bir zamandan beri Çin'de yönetim aparatı yeniden örgütlenmektedir. Fakat 13. Kongrede bunun artmakta olduğu belirtilmiştir. Yönetim organlarında bürokratizm ve kırtasiyecilik vardır. Pekin, bu olgulardan arınmanın tek yolu, hükümetin işlevlerinin temel olarak değiştirilmesidir, demektedir. Bakanlıklar ve işletmeler makroekonomiyi temel alarak dolaylı bir ilişkiye geçeceklerdir. 1988 ilkbaharında Devlet Konseyindeki bakanlık ve işletmelerin sayısı yüzde 45'ten yüzde 41'e indirilmiş, ve aparatta yüzde 20'lik bir düşüş olmuştur.

"Ganbu"lar ve Açıklık

Son yıllarda kadrolar konusundaki reformlarla ilgili önemli kararlar alındı. Geleneksel olarak "ganbu"lar (kadrolar) işçiler, köylüler ve entelektüeller gibi resmi belgelere göre özel bir kesimi oluşturuyorlar. 1987'de sayıları 27 milyonu buluyordu. Bu, çeşitli kategorilere bölünebilir. Kadrolar hizmet basamaklarına göre yükselebilmektedir. "Ganbu"lara emekli olmama ve yaşam boyu iyi koşullar garanti ediliyordu. 1982'de bu kadroların emekli olması, başkaları tarafından değerlendirilmesi, hesap vermesi ve belirli görevlere gelebilmeleri için mülakatlara katılmaları kabul edildi. Çalışanların yöneticiler ve profesyoneller olarak bölünmesi resmileşti. Yöneticiler toplum tarafından kontrol edilecek yasalarla yönetilecek. Profesyoneller, değerlendirme sonucu kalıcı işlerde çalışacaklardır.

Çalışanlarla doğrudan bir diyalog kurulmasına ve sosyal danışmalara büyük dikkat ayrılmaktadır. Pekin belediyesinde "sıcak çizgi" adı verilen bir çizgi mevcuttur, bunun sayesinde günün herhangi bir saatinde halk "kentin babalarına" yönelebiliyor. Harbin şehir komitesi ve halk hükümetinin konferans salonlarında, işletmelerde çalışan gençlere yardımcı olmak amacıyla her pazar günü danışma için hazır bekleyen çalışanlar bulunmaktadır. Çin topraklarında bulunan yabancı işletmeler incelenmektedir. Halkın görüşünü elde etmek için anketler yaygınlaşmaktadır ve bu anketlerde ülkenin durumuna ve reforma yönelik halkın tavrı görülmektedir. Jenmin Jibao "Tüm ülkelerde olduğu gibi" yetkililer aşağıdan gelen eleştirilere önem veriyor ve kanun çerçevesinde halkın görüşünü açıkça dile getirmesini teşvik ediyor, diye yazıyor.

Her ne kadar açıklık belirli zorlukları içinde taşısa da, basının rolü değişiyor. Basının daha önceki görevi sadece yönetimin politik çizgisini propaganda etmekti. Toplumun üst kesimi eleştirilerden uzak kalıyordu. Bugün basın, iflah olmayacak "ganbu"lara karşı sert makaleler yayınlamaktadır. Buna bir örnek verebiliriz: Linshu, Shandong şehrinin en fakir bölgesidir. Burada birçok kişi devletin yardımlarıyla yaşamaktadır. Eğer bu yardımlar olmasaydı, beslenmeleri bile olanaklı değildi. Çin basını şubat 1988'de bölge yetkililerinin önemli misafirler için kalıcı bir yer oluşturduklarını haber verdi. Bunun için bölgesel tarım sektörünün ürünlerine, Dizel yakıtlarına ve diğer şeylere başvurdular. Hemen mükümmel bir lokanta oluşturulmaya başlandı. Tabi ki, bunlar devlet parasıya gerçekleşti. Birgün bu lokantanın ahçısı bunlara sinirlenerek bölgesel liderlere ait ender bulunan yiyeceklerle dolu masayı devirdi.

Mart 1988'de yapılan ÇKP MK plenumunda Zao Ziyang, parti ve hükümet çalışmaları hakkında gerçek olan herşeyi halka iletmek gerektiğini belirtti. Halka politik çizgiyi açıklama ve yığınların desteğini sağlama üzerinde durdu. Çin'li lider tüm bunların, toplumun uyumuna yönelik bir mekanizma oluşturmak, birlikteliği ve istikrarı sağlamak için çok önemli olduğunu vurguladı.

Seçim Yarışması

Şimdi Çin'de şunu söylüyorlar: Halk ülkenin gerçek sahibi olacak. ÇHC'de halk iktidarı ve halk temsilcileri meclisleri; ulusal Çin Milletvekilleri Meclisi (ÇMM) ve Yerel Milletvekilleri Meclisi (YMM), temel kurumlardır. Yakın bir zamana kadar meclislerin verimlilik düzeyi çok düşüktü. Çin basınının belirttiğine göre bunları kimse cid-

diye almıyordu, önemli kararlar devlet ve parti kademlerinde alınıyordu. Durum değişmektedir. ÇMM'nin son oturumunda delegelerin eleştirel ruhu ve olağanüstü çalışmaları belirginlik kazandı. Oturumda enflasyondan basın sansürüne kadar çok geniş sorunlarda hükümetten farklı görüşler ileri sürüldü. YMM'lerdeki tatışmalar canlılık kazandı. Her adımda, yasal organlar, kanun tasarılarının yeniden düzenlenmesi için hükümete geri veriyorlar.

Pekin, ülkenin politik yaşamında meclislerin rolünün gerçekten yükseltilmesi için seçim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Daha önce milletvekili adayları yukarıdan belirleniyordu. Farklı adaylar ve seçmenin tercih olanakları eksik kalıyordu. Seçilenler halka hizmet etmiyor, tam tersine onları aday gösterenlere yani partinin yönetimine bağımlı kalıyorlardı.

Aralık 1986'da, Yerel Milletvekilleri Meclisi ve Çin Milletvekilleri Meclisi seçim kanunu genişletilmiş ve düzeltilmiş haliyle yayınlandı. Buna göre, aday sayısı varolan milletvekili sayısının en az 1/3'ni aşması gerekiyor. Adayları ileri sürenler en az 10 kişiden oluşan parti ve kitle örgütleri, çalışma kollektifleri ve öteki seçmen gruplarıdır. Hiç kimse yaş, cins ve meslek için kısıtlama yapamaz. Seçmen üzerine herhangi bir baskı yapmak yasaktır.

Yasanın açıklayıcı materyalleri, seçimler için hazırlanmış düzenlemelerin eksiksiz uygulanmasını garanti altına almayı ve halkın gönüllü iradesine her durumda saygı gösterilmesinin gerekliliğini açıklamaktadır. En önemlisi, oy verenlerin seçilenlere güven duymalarıdır. Bazı özgül durumlar da yok değil. Örneğin, etnik grupların yaşadığı bölgelerde özel temsil normları uygulanmaktadır.

1987 seçimleri yeni uygulamaların ilk örnekleri oldular. Nasıl? Bazı yerlerde abartılı düzeyde aday sayıları ortaya çıktı. Tianjin'de her seçim birimi için 29 kişi aday gösterildi. Şehirde zorunlu olarak önseçim yapıldı. Pekin'de gösterilen adayların 10-50 misli adaylık koyanlar oldu. Rekor, Wuxi şehrindeki Hafif Sanayi Enstitüsünde ve Jiangsu bölgesinde gerçekleşti. Buralarda tam 324 kişi adaylığa uygun görüldü.

Adayların hemen hemen yüzde 90'ı halk kesimleri tarafından gösterildi. Guangżba biriminde toplam 260 adayın içinden yönetim ve parti tarafından yalnızca bir tek aday seçildi. Diğer bir sürpriz ise yukarıdan aday gösterilenlerin hepsinin seçilmemesidir. Bazı durumlarda, partiye bağlı olmayan budistler ve farklı düşüncelerde olanlar seçildiler. Liaoning yönetim birimlerinde ve mahallelerde 300'e yakın milletvekili adaylığını kaybetti. Şhanghay'ın 56 seçim bölgesinde yönetim organları ÇKP tarafından değil de, sıradan seçim gruplarının listeleri ile önerilen milletvekillerinin eline geçti.

Son Çin Milletvekilleri Meclisi seçimlerinde birçok sıradan aday vardı. Çeşitli şehirlerde komisyonların farklı biçimlerde oluşması özgül bir yandır.

Tüm bunlarla birlikte, durumu idealize etmek yanlış olur. Eskiden oluşan yöntemler ve alışkanlıklar çok kuvvetlidir. Bir çok yerel yönetici seçimler boyunca tabandan göterilen adayları reddettiler ve adaylarda olması gereken özellikleri belirttiler. Bir kurumda ise, sadece üniversite mezunlarının ve ÇKP militanlarının önerilebileceğini söylediler. Şehirlilere seçim sandıklarına kadar "eşlik" edildi. Bazı bölgelerde, her bölge

yalnızca tek bir adayın gösterildiği eski yasa uygulandı.

Sosyalist yasallığın sağlamlaşması politik reformun diğer önemli yanını oluşturmaktadır. Daha önceki yıllarda, Çin'de bu sorunlar üzerinde çok az duruluyordu. Gerekli birçok yasal şey ya tam yapılmıyor ya da hiç yapılmıyordu. 70'li yılların sonlarında hukuk faaliyetlerinde gerçek bir patlama oldu. Fakat partinin 12. Kongresinde "sosyalist politik demokrasi yasasını legalize etmek ve normların düzeyini yükseltmek için adım adım reformların uygulanması" üzerinde duruldu. ÇKP MK'sinin görüşüne göre sadece bu şekilde "'kültür devriminin' tekrarlanması önlenebilir ve uzun zaman için ülkede sakin ve düzenli bir ortam sağlanabilir."

Bugün yeni politik sistemin önemli unsurları hazırlanmaktadır: İllegal faaliyetlere karşı kaynak oluşturmak; olumsuz sonuçlara karşı yasal güvence; basın, örgüt kurma hakkı, toplantı ve gösteri düzenleme yasası hazırlamak gibi.

Ayrıca ÇHC'nin politik yaşamında başka yeni göstergeler vardır. Parti içinde demokrasi genişletilmektedir. ÇKP MK üyelerinin, parti komiteleri üyelerinin ve parti örgütleri sekreterlerinin seçimi sırasında "yukarıdan belirlenmiş çeşitli adaylar" sisteminin uygulanması önerilmektedir. 500 binden fazla işletmede işçi konseyleri oluşturuldu. Reform ve üretim planları öne sürmekte ve yöneticileri seçerek kontrol etmektedirler. Birçok yerde belirli günleri anma ve kampanyalar düzenleme sona ermiştir. Şimdi ÇHC'de sadece belirli nedenlerle değil, sürekli iyi çalışmak gerektiği söylenmektedir.

Reformlar Çerçevesinde

Özetle, Çin'de politik reformların hız kazandığını söyleyebiliriz. Bu reformların derinleşip, genişleyebileceğini varsayabiliriz. Pekin'de sürekli "adım adım, planlı, tedbirli ve güvenli" olunmasının altı çizilmektedir. Parti belgelerinde yakın bir gelecekte politik sistem reformunun "sınırlı amaçları" olacağı açıklanmaktadır. Çin başkentindeki kamuoyuna göre, yeterli hazırlık olmamasından dolayı yerel organlar dışında üst düzey yöneticilerini doğrudan seçmek için henüz koşullar oluşmamıştır.

Değişiklikler genel çerçevede bilinmektedir. Birinci olarak, sosyalist temelde Çin Halk Cumhuriyet'inin toplumsal örgütlenmesinin 4 anayasal ilkeyle gerçekleştirilmesidir: Sosyalist yolu, halkın demokratik diktatörlüğünü, Çin Komünist Partisinin yönetimini, marksizm-leninizm ve Mao Zedung idelerini savunmada kararlılık". İkinci olarak, -bu, Pekin'de vurgulandı-, iktidarın yasama, yürütme ve yargı olarak bölündüğü Batı politik sistemi Çin'in işine yaramamaktadır. **Guangming Ribao**'nun belirttiğine göre, ÇHC'de tüm organlar (Devlet Konseyi, Yüksek Halk Mahkemesi, Yüksek Halk Parlamentosu) Halk Temsilcilerinin Ulusal Konseyine bağlıdır. Üçüncü noktada, demokratik merkeziyetçilik ilkesi ayakta kalmaya devam edecektir. Deng Nsiaolping'e göre, bu ilke, çeştli iktidar merkezlerini müdahalesi olmadan hızlı karar almaya izin vermekte ve ayrıca büyük ölçüde danışmaların ve tartışmaların tekrarlanmasını önlemektedir.